

TAMNO OGLEDALO

IVANA ROGAR

SADRŽAJ

Došljaci	1
Nastja	7
Tamno ogledalo	12
Veliki majstor	20
Mezzosopran	28
Mjesečev krajolik	34
Neizrecivo	39
Paprat, bršljan, mahovina	51
Vrijeme igre	55
Zatvor	60
Radno mjesto	64
Prolaz	67
Povratak	70
O autorici	75
Impresum	76

DOŠLJACI

Počeli su dolaziti u sve većim skupinama pa smo, budeći se, nailazile na gomile njihovih leševa ispod kreveta i uz prozore kroz koje su ulazili noću. Ležali su s nogama u zraku i znale smo da nisu uginuli prirodnom smrću. Preživjeli su trčkarali po kuhinjskim pločicama, skrivali se ispod starog kredenca i komoda i tražili pukotine u zidovima. „Nikad ih još nisam vidjela ovoliko“, rekla je Marta s gađenjem. Bojala se da će joj se noću popeti na krevet i često se budila da provjeri je li joj plahta čista. Najezdu je podnosila teže od mene.

Umjesto nje odlazila sam u dućan udaljen tri kilometra od kuće. Putem sam zaticala na stotine tih kukaca kako u kolonama sporo mile uz asfalt i preko njega. Bili su crni, veliki, čak i oni manji bili su krupni pa bi, gledajući ih, nehotice pomislio da bi stanje bilo mnogo bolje da nisu toliki. Tjelešca su im se caklila na suncu poput uglačana metala, a iz njih je izbijalo osam nožica koje su se trzale. Mnogi su ugibali na cesti jer bi svako malo prošao automobil i smrskao im kruti oklop. I same smo ih gazile zbog toga što ih je već u srpnju bilo posvuda i nismo se mogle svaki čas ogledavati da vidimo je li nam koji od njih pod nogama. Ipak, nastojale smo zaobići ih jer je zvuk paranja njihova tijela bio odvratno.

Ljeto je bilo vruće, bez kiša, a nebo bez oblaka caklilo se kao ogledalo. Teško smo dizale pogled prema njemu da vidimo gdje je sunce. Spavale smo odvojeno jer su nam se združena tijela znojila dvostruko jače. No plahte koje bi jutrom bile mokre od znoja do podneva bi se osušile i izgledale ponovno svježije. Marta se dizala u šest, dok je još bilo prohladno i pisala pod plastičnom tendom na trijemu. U četiri sata napisala bi nekoliko stranica koje bi zatim iščitavala. To je bio njezin treći roman, sredstvo za uklanjanje zaostalih tragova prijašnjeg života o kojem mi nije htjela govoriti. Rekla bi: doznat ćeš sve kad ga dovršim. Nisam htjela navaljivati, nego sam čekala dan kad će mi protezom za govor pokazati što nosi u sebi. Ja sam se budila kasno, kao kod kuće u gradu, kad je visoko sunce već usijalo asfalt koji je uzano vijugao pokraj kuće. Marta bi sjedila u sjenci tende i hladila se lepezom, a kapi znoja kotrljale bi joj se niz vrat i prsa. Dugo bih gledala to lijepo tijelo, koje je bilo mnogo ljepše od mog zbijenog i dječackog. Zamišljala bih kako ga diraju neke druge ruke za koje nisam nikad mogla odrediti jesu li muške ili ženske.

Kad bi dignula glavu i pogledala me ispod tende, sjela bih do nje i stavila joj glavu u krilo još omamljena od sna.

„Koliko si danas napisala?“

„Malo. Kukci me ometaju. Ježim se od njih.“

Oni su pak užurbano radili od zore, kao na nekom njima znanom projektu migoljili su preko trijema i nestajali niza stepenice. Dolje niz cestu zalazili su u žitna polja i gredice s povrćem. Iz dana u dan postajali su sve mudriji pa su se stali uspinjati uz stabljike kukuruza, pšenice, raži i na plodovima prebirati po zrnju. U seoskoj trgovini i gostionici nitko više nije razgovarao o politici. Mještani su zbunjeno negodovali i odmahivali glavama. Bilo je upitno u kojem će stanju polja dočekati žetvu.

Marta je predložila da se vratimo u grad jer bilo je očito da se broj kukaca samo povećava. No najam vikendice, izdvojene visoko na brdu, iz čijih su se tegla na balkonima prosipali zeleni asparagusi, bio je plaćen dva mjeseca unaprijed radi besprijeekorna mira. Znala sam da spominje povratak kako bi sebe podsjetila da ipak ima izbora.

Ja sam pokušavala zaboraviti da ću se za dva mjeseca vratiti predavanju povijesti u osnovnoj školi. Dugačak godišnji odmor kao da je bio jedina dobra strana tog zanimanja. Još nisam naučila nositi se s osmašima koji su skakali po razredu i bez straha izvikivali uvrede jedni drugima i meni. Roditelji, kod kojih sam još živjela, zvali su me svaki dan da pitaju je li se stanje poboljšalo i nagovarali da se vratim. Imala sam dojam da to nije samo zbog kukaca.

Naše je sadašnje boravište zadnji put služilo kao dom prije dvadeset godina, unutrašnjost su mu ispunili kreveti s pljesnivom posteljinom od gruba platna, klimave vitrine u kojima su se šćućurile zamagljene čaše i otkrhnuti tanjuri oslikani ružama. U te čaše nekoć se točila graševina iz ovdašnjih vinograda što su još jurili uzbrdo. Vonj koji je podsjećao na zastoj vremena stajao je u zraku poput zavjese. Ipak, moja susjeda, koja nam je iznajmila kuću, dolazila je svako ljeto provjeriti je li sve kako je i bilo. Marta je rekla da ona tu uzgaja zaborav, da dolazi ovamo kako bi se podsjetila da treba zaboraviti.

Putem do dućana presretali su me mještani s automobilima, no, kao kakvoj prijetnji, nijednom nisu stali i ponudili odbaciti me do sela. Cesta kojom sam hodala prije pet je godina bila obična prašnjava staza kojom su se probijali samo traktori i pokoji fićo, onda su došli radnici i asfaltirali taj kozji put koji je vodio iz sela i gubio se visoko u brdima. Još je poneka zabita kućica imala svoj šljunčani puteljak što se penjao strmo kroz zelenilo.

U selu su bile dvije trgovine, jedna na samom ulazu, kamo sam uvijek odlazila zbog blizine, a druga u središtu, pokraj crkve. Njihovi vlasnici otvoreno su se nadmetali i na ulaz stavljali

natpise poput: „Tu je jeftinije, najte iti k Juri“ te su pazili tko ide u protivnički dućan. U trgovinama bi se uvijek zadržavali seljaci u kombinezonima ili izlizanim radničkim hlačama, koji su uz pivo iz hladnjaka raspravljali o dnevnim događajima. Na glavnoj ulici, koja je dijelila selo napola, kukci su se razmiljeli, skrivajući se u hladovini, bježeći od sunca, žustro tragajući za pukotinama u asfaltu i zidovima. Stariji mještani posjedali su na klupe pod drvećem i kartali. Sunce je krivudalo između lišća i granja te u neobičnim oblicima padalo po njihovim licima. Tako obojeni maskirnim uzorkom i nepomični doimali su se kao mješanci guštera i ljudi. U tijesnom dućanu, nakrcanom kartonima Dukatova trajnog mlijeka, gurala sam se među ljudima koji su se ondje odmarali od jutarnje ture rada, ispijajući pivo. Lica na kršnim ramenima bila su zapečeno-crvene boje što je dokazivalo da ne gube vrijeme skrivajući se u hladovini. Netko je povišenim glasom opisivao kako je otrovom posuo prag kuće, ali je poslije vidio kako ga kukci nesmetano prelaze, nesvjesni da su upravo trebali uginuti. Ostali su jednoglasno povlađivali, a zatim prešli u polifon izričaj opisujući svaki situaciju u svojoj kući. Dok sam uzimala šećer i kavu s polica, čula sam da je župnik na prethodnoj misi ustvrdio da je najmanje kukaca u crkvi, što je bio neoboriv dokaz njezine svetosti. S druge strane, najviše ih je bilo uz gostionicu i na smetlištu iza nje. Gostioničar očito nije bio religiozan.

Iz dana u dan broj se štetočina napadno povećavao. Novi naraštaji kao da su bili napredniji od predaka, nisu samo puzali po tlu, nego su se penjali uz glatke zidove i klizak lakirani namještaj i po njima tijelima pravili raznolike šare. Lišće kukuruza dobilo je rupe, a salata i kupus u povrtnjacima crnili su se od njihovih tjelešaca koja su predano rovarila među listovima. Kad je jedan mještanin dobio virozu i tri dana ležećke povraćao jer nije mogao ustati iz kreveta, selom se pronio glas da je povrće otrovano. Na trgu pred crkvom pogurene starice s maramama na glavi pričale su kako je čovjeku žena morala držati lavor uz glavu jer nije imao snage da ga sâm prinese ustima. Kelj, salata i brokula premjestili su se uskoro u kante za smeće.

Kad je vidio da kukci više ne štede ni crkvu, župniku nije preostalo drugo nego da na propovijedi napokon kaže što mu je na duši. Glas mu je odzvanjao sve do crkvene kapije dok je tumačio da za svako zlo ljudi moraju tražiti uzrok među sobom. Ako nas Bog kažnjava, tad mora da činimo loše stvari. Nakon mise seljaci su još dugo razgovarali pred crkvom. Mnogi od njih morali su kuće posuti posebnim otrovom jer su štetočine zalazile posvuda i oni bi ih nalazili u teglama s brašnom, u ormarima među rubljem i u dječjim krevetićima. Poštar Kovačić pričao je da mu ispadaju iz torbe kad vadi pisma i premda je bio poznat po pričama kako je golim rukama nasrnuo na risa kojeg je zatekao na putu kroz šumu i kako je sâm

zajahao svinju od stotinu kilograma prije nego joj je prerezao vrat, sad mu se nitko nije smijao. Mišljenje seoskog liječnika bilo je da su kukci došli iz grada, gdje su se namnožili, kao prirodna migracija živih organizama. No ljudi su u selu inače rijetko pobolijevali i s liječnikom gotovo nitko nije bio prislan.

Jednog poslijepodneva s Martom sam se prošetala do naselja. Morala sam je nagovarati jer se isprva grozila, govoreći da ćemo naići na još više kukaca. Martu sam bila upoznala prošle godine na izletu u Poreč. Ona je išla odmoriti se od radnih obveza, maknuti se iz grada, a ja sam s kolegicom vodila sedmaše vidjeti Eufrazijevu baziliku. Budući da nije imala društvo, a činila se simpatična, pozvala sam je da nam se pridruži u obilasku grada. Pomogla nam je paziti na djecu. Poslije povratka u Zagreb nazvala me je da mi zahvali za ugodno vrijeme, a ja sam je pozvala na kavu. Taj je poziv iz mene izišao spontano, nenamjeravano, gotovo da je bio izrečen iz pristojnosti. No nisam pogriješila jer Marta je bila blage, lirske prirode i slušajući je, osjećala sam se kao da se prisjećam davno zaboravljene lektire.

Tog je jutra bila pala kiša i rashladila cestu pa smo lagano hodale, držeći se za ruke. Nekoliko automobila prošlo je pokraj nas. U selu je bilo još hladnije zbog brojnih stabala koja su branila zemlju od sunčeva napada. Preostale lokve polagano su isparavale pod drvećem, okružene vrapcima i kosovima koji su pobožno pili. Hodajući glavnom ulicom, opazila sam da nas mještani pozorno promatraju. Dok smo išle pokraj njih, umuknuli su kao da nas tako propuštaju da prođemo. Izbile smo na malen trg s kamenom crkvom čiji je oštar tanki toranj stršio iz trome građevine. Njezino svjetlo kamenje odbijalo je svjetlost i grijalo trg. Desno od crkve pod orahovim stablima seljaci su prekrivenih nogu sjedili na klupama obližnjeg kafića i pušili. Piljili su netremice u nas. Kukci su zaposleno trčkarali po betonu, vrapci su živkali i skakutali, no usprkos tomu, zbog ukočenih ljudskih pogleda činilo se da je sve stalo. „Dobar dan“, rekla je Marta, ali nisu odvratili.

Martino pisanje nije napredovalo. Željela je mir prirode, gdje tišinu remeti ptičje čeprkanje po vrtu, zujanje bumbara ili zrikavaca, ali ova priroda bila je hiperbolizirana, njezini epski razmjeri tjerali su je u strah. Nije se mogla opustiti, a priča o životu koji je završen čekao u pretincima nutrine, nije se micala. Svako jutro kriomice bih pogledala u njezinu bilježnicu i vidjela da je prazna.

Jednog poslijepodneva otišla sam u šetnju šumom. Dugo sam se uspinjala i spuštala, prateći valovitu liniju brdskog kraja. Gacala sam po vlažnom lišću skrivenom od sunca pod golemim stablima i slušala ptice što su se oglašavale sad s jedne sad s druge strane, kao da jedne drugima dojavljuju da je u šumi uljez. Razmišljala sam kako sam se s Martom složila čim

smo se upoznale. Sličan smisao za humor, jednaki pogledi na svijet, a posve različiti karakteri. Ona je bila nježna i smirena, ja sam bila gruba i nestrpljiva. Izišavši iz šume, izbila sam na susjedovo polje kukuruza. Prolazila sam kroz redove dok je sunce tuklo iskosa i otkrivalo tu i tamo u klipovima crne mrlje. Smetalo mi je što mi ne priča o sebi i željela sam znati način na koji bih joj objasnila da otvaranje mora biti obostrano. Kad sam se vratila, Marta je rekla da su, dok me nije bilo, došli neki ljudi i tražili njezina muža. Zbunila se i odgovorila da nije udana, a oni su rekli da onda žele govoriti s njezinim zaručnikom. Rekla im je da ljetuje samo s prijateljicom. Tad su otišli.

Sljedeći put kad sam došla u kupovinu, u trgovini se prepričavala župnikova misa o duševnoj iskvarenosti koja je obuzela ljude, o nepoštivanju Božje riječi i o neposrednoj propasti. Jedan od njih galamio je i mahao kvrgavim rukama potamnjelim od sunca. Kukuruz mu je propao, vrt mu je izjeden, nema što prodavati na tržnici, izgubio je gomilu novca, a na berbu grožđa može i zaboraviti. Trgovac me gledao kao da me ne želi u trgovini. Kad je na mene došao red, stavila sam namirnice na tezgu pred njega i dala mu novčanicu od pedeset kuna. On ju je stavio u blagajnu i nastavio me gledati. Htjela sam reći da mi je dužan dvije i pol kune, ali on je još više stisnuo oči piljeći u me. Razgovor je zamro. Odjedanput se pod nepomičnim utegom zraka moglo čuti disanje i šuštanje odjeće. Okrenula sam se i susrela s desetak pogleda. U njima je bilo nešto čvrsto, poput prisege, što nije htjelo uzmaknuti. Progurala sam se na ulicu.

Uspon kući bio je posebno naporan jer je sunce ponovno upeklo. Grašci znoja nakupljali su mi se na čelu i škakljali mi nos pa sam odlagala vrećice na tlo da bih se počevala. U jednom trenu pokraj mene projurio je bijel automobil i kroz prozor je poletjelo jaje. Bačeno s nedovoljno snage ili volje, razbilo se na cesti, a žutanjak je potekao iz ljuske kao bolesna žuta krv.

Usprkos župnikovim duhovnim naporima, kukci su nastavili uništavati usjeve i biljke u povrtnjacima. Izgledalo je kao da u bandama haraju selom, da ga smišljeno i barbarski uništavaju kao divlja plemena Avara. Jednog jutra usred kolovoza, probudile smo se s bijesnom ruljom pod prozorom. Njih tridesetak vikalo je neka idemo kući. Vikali su da nas ne trebaju ovdje, da donosimo prljavštinu, da smo pokvarene i izopačene. Mahali su štapovima, grabljama, sjekirama i urlali. Marta je mirno gledala iza zavjese kao da je čitavo vrijeme to očekivala. Panično sam se pokušavala dosjetiti što da napravimo. Najbliža policijska stanica bila je udaljena deset kilometara. Na kući nije postojao drugi izlaz. Ugledavši nas kako ih promatramo s prozora, iz usta su im pokuljale psovke i prijetnje te su nasrnuli na vrata.

Netko je bacio kamen i razbio prozor, a po meni su se prosuli komadići stakla. Oblila me krv. Završitala sam, a oni su, potaknuti uspjehom, stali bacati sve što su dohvatili. Kroz prozor je ulijetalo kamenje, zemlja, tegle s cvijećem i pivske boce. Povukle smo se u kut. Martino se lice iskrivilo.

Dugo smo zagrljene sjedile u kutu, slušajući dreku i udarce njihovih alatki o zidove i beton ispred kuće. Srce mi je lupalo u glavi, u ušima, osjećala sam ga kako mi trese tijelo.

„Zovimo policiju!“ povikala sam.

„Otići će“, rekla je Marta.

„Kako znaš? Mogu provaliti unutra... Razbit će nas“, govorila sam, ali nisam se micala. Dreka je naposljetku utihnula, glasovi su se stali udaljavati. Provirila sam kroz prozor i vidjela da ljudi odlaze cestom, ostavljajući za sobom raskopanu zemlju, a na cesti ispred kuće razbijene boce i puzavce koje su počupali iz tegla.

Dok mi je čistila posjekotine, Marta je susprezala suze. Počistile smo nered, a puzavce posadile natrag u tegle. Zatim smo spremile svoje stvari. Sutradan smo otišle na autobusnu stanicu gdje je jednom na dan prolazio autobus na putu do grada. Bilo je rano jutro i svjež zrak strujao je iznad travnjaka, žutih i zelenih poljana. Šuma je još disala punim plućima ne znajući da će još prije podneva ponovno zapasti u zagušljivu mrenu. Sa stranice na brijegu vidjelo se majušno selo po kojem su ljudi miljeli kao kukci po tlu.

NASTJA

Kad sam ga nakon tri godine ugledala u papirnici u Petrićevoj točno na njegov rođendan, skoro sam ga uspjela zaobići, a da me ne opazi. Razgledao je šalice raznih oblika ugurane na policu i podsjećao na Golluma koji promatra prsten. Dok sam polako prolazila pokraj njega pazeći da ga ne okrnem, čula sam: „Lola, mama ti je gola!“ Pao mi je mrak na oči. Namjestila sam iznenađeno lice i odgovorila: „O, Petre! Pa dugo se nismo vidjeli. Kako si?“ Bio je dobro, kao i uvijek uostalom jer, pobogu, kad on to nije bio dobro? Na brzinu mi je ispričao što mu se izdogađalo u zadnje tri godine iako je on držao da su posrijedi dvije. Preselio se u vlastiti stan, više ne stanuje s roditeljima i to ga je preporodilo. I mene je prije tri godine pokušao dobiti da unajmimo garsonijeru i živimo sami. To je, koliko se sjećam, bila posljednja kap. „Pa sretan ti rođendan“, rekla sam veselo. „O, sjećaš se. Baš lijepo od tebe.“ Izgledao je mlađe nego posljednji put kad sam ga vidjela. „Osjećam se tako staro“, rekao je. „Osjećam kako mi se tijelo raspada. Mislim da mi tkivo duhovno odumire.“ Imao je trideset i dvije godine. Radio je kao predavač engleskog i njemačkog u školi stranih jezika i mnogo filozofirao. Svoja razmišljanja podastirao je i polaznicima satova. „Nego, hoćeš li doći na rođendanski tulum? Spremam ga kao osvetu pazikući koji više na mene kad me vidi.“ Uhvatio me nespremnu. „Hajde, Lola. Bit će čagica i društvance. Moj stan ti nije daleko. Na Vrbiku je, u zelenilu, klorofila je na sve strane. Ti još živiš na Trešnjevci?“ Preselio se iz Prečkog u Vrbik. Nije loše. Rekla sam mu da ću možda doći, ali to nisam mislila. Nije mi se dalo razgovarati s njim, nismo si imali što reći.

Nakon što me Petar ostavio, bila sam čula priče o sebi: zvali su me onom koja ne može podnijeti bliskost, emocionalnom Aljaskom. Uglavnom su komentari govorili da je Petar dobro postupio što me se riješio jer žena koja nije u stanju živjeti s muškarcem nakon toliko godina, osnovati obitelj koja bi se sastojala makar i od njih dvoje, nije normalna. Nešto tu ne štima. Vozeći se dvanaesticom prema Ljubljani, razmišljala sam što će biti ako se jednostavno ne pojavim, ako, na primjer, pošaljem Petru SMS da je nastala neka frka. Mogla bih se naći u neugodnoj situaciji kad me sljedeći put vidi u gradu. Zajednički prijatelji i poznanici reći će: „Nije u stanju prisustvovati najobičnijem tulumu, toliko joj je povrijedio taštinu.“ Ili: „Nije ga preboljela.“ Otkad je tebe briga što drugi misle, rekla sam si. Osobito osobe s kojima si u slabom kontaktu.

Ipak, da društvu pokažem kako sam jaka i da zapravo volim Petra kao prijatelja, da nisam baš zadnja kučka, u petak 25. 2. navečer, otišla sam do Vrbika i s bocom Merlota pozvonila

Petru na vrata. Zima još nije bila jenjala i vjetar me zanašao. Od stanice do Petrova stana proživjela sam horor. Išla sam ususret vjetru koji me gurao unatrag i udarao mi u lice. Pitala sam se je li ispod nule ili je hladno samo zbog te uspuhane nesreće. Dovukla sam se do četvrtog kata i sjela na zvonce. Iznutra je dopirala prigušena buka: mješavina muzike i ljudskih glasova. Dok sam razmišljala što mi je to zapravo trebalo, vrata je otvorio lik s lažnim nosom i brkovima. Na glavi je imao šaren papirnati stožasti šešir. „Jeste li na popisu, gospodo?“ upitao me. „Molim?“ Kakav popis, majkumu. „Šalim se, uđi. Ti si Petrova frendica?“ „Da.“ „Ja sam Martin.“ Svukla sam jaknu, ogledavajući se i popravila haljinu dok sam se gledala u zrcalu. Dnevna soba spojena s kuhinjom bila je puna. Većina ljudi bila je na nogama jer su kauč i fotelja bili zauzeti. Nekoliko ljudi sjedilo je na plastičnim stolcima kojima je zacijelo mjesto bilo na balkonu. Svi su klatarili ruku s čašom. Uočila sam Petra u kuhinji i progurala se do njega. Pružila sam mu Merlot i još jednom mu čestitala. On me privukao k sebi i zaslinio dvjema pusama. Započeo je trivijalan razgovor: „Jesi lako našla stan?“ i „Znam da je gnjavaža penjati se na četvrti kat, što mogu kad nema lifta. Nisam si mogao priuštiti komfornije mjesto. Znaš kakve su profesorske plaće.“ Htjela sam mu izraziti sućut, ali sam pomislila kako će me ponovno optužiti za vječno podjebavanje. Mnoge ljude u prostoriji poznavala sam barem iz viđenja. Petar nije prestajao klepetati. Kad je počeo spočitavati što se nikad ne javljam, shvatila sam da je već prilično pripit. Očima sam potražila osobu s kojom bih razgovarala. Prišao nam je Nikola i rekao objesivši jednu ruku o Petra, a drugu o mene: „O, golupčići su ponovno zajedno.“ „Nisu zajedno, golupčići su prijatelji“, odgovorila sam. „Mnjahaha“, rekao je Nikola, kao da je prozreo moj nebulozni trik. Uočila sam Jurkovića i smjesta ga krenula pozdraviti. S njim sam si bila prilično dobra dok sam hodala s Petrom, no nakon prekida izgubili smo kontakt. Nakon prekida izgubila sam kontakt s većinom Petrovih prijateljica i cura Petrovih prijatelja. U tren oka društvo je procijenilo da sam nepodobna cura i još nepodobnija prijateljica. Njezin cinizam ju je koštao, prosudili su.

Nakon trećeg pelinkovca shvatila sam da su ti ljudi doista bili besprizorni ili si ja nisam dopuštala opustiti se. Popila sam i dvije čaše vina, sve da se odobrovoljim, međutim, nije pomoglo. Petar je baletanski skakao sad oko jedne grupice, sad oko druge. Umanjivala sam zanimljivost njihovih razgovora. O čemu su mogli razgovarati? O prethodnim novogodišnjim tulumima, povoljnim aranžmanima za putovanja u strane zemlje, nekom filmu s Bruceom Willisom. Zatim sam se na trenutak sabrala i podsmijehnula svojem cinizmu. No kad sam uzela novu čašu pelinkovca, oblio me novi val zajedljivosti. Neću izdržati ovdje do ponoći. Ti su me likovi umarali. Dovraga i cipele koje su kupili i kubici njihovih motora. Potražila sam u torbici mobitel; nije ga bilo. Otišla sam do vješalice kod ulaznih vrata i u gomili kaputa

potražila jaknu, ali je nisam mogla naći. Preko puta sobe ugledala sam Martina koji je još nosio onu redikuloznu masku i prstima frkao umjetni brk. Progurala sam se do njega.

„Gdje mi je jakna?“ upitala sam. Zbunjeno me pogledao i potfrknuo brk. „Gdje si mi stavio jaknu kad sam došla?“ „Aha. Ako nije na vješalici kod ulaza, onda je u spavaćoj sobi“, zaurao je jer smo stajali pokraj zvučnika iz kojeg je treštao Prodigy. Keith Flint se izživljavao na mikrofonu: „Smack my bitch up!“ I ta mi je pjesma išla na živce.

U spavaćoj sobi našla sam drugu gomilu kaputa te se dala na kopanje. Odjednom se pod njima pomaknulo nešto veliko. U trenu me presjeklo i uzmaknula sam dva metra unatrag. Iz gomile je ispuzala tamna perzijska mačka i potrčala do vrata. Na vratima se okrenula i prosiktala na mene. Imala sam osjećaj da sam susrela nečastivog. Behemot. Ostavila sam i jaknu i mobitel pa otišla po još jedan pelinkovac.

Rekla sam Petru: „Prepala me tvoja mačketina.“

„Daaa? Zbog nje me pazikuća mrzi. Kaže da ostavlja dlake po stepenicama. Stari pizdun. Mačka je najbolje vrste! Ima i rodovnicu.“

„Lijepo izgleda. Mačka, ne pazikuća.“

„Da, samo pazi, ne voli da je bilo tko gladi. Treba se prvo priviknuti na osobu.“

„Aha.“ Nisam je imala namjeru maziti.

Petar mi je konspirativno dreknuo u uho: „Zove se Nastja!“

Zakolutala sam očima: „Sjajno si je nazvao.“

„Pa prema Nastasji Filipovnoj!“ Petar je volio Dostojevskog. Uskoro je u jednom kutu sobe nastalo komešanje. Ljudi su primijetili mačku i gladili je. „Kako je lijepa!“ Ona je, međutim, šmugnula u kut gdje je bila njezina prostirka. Pogledala nas je s gađenjem.

„Moram vam reći da budete oprezni s Nastjicom jer je trudna“, objavio je Petar. Prišao je mački, podigao je i poljubio u njuškicu. „Zato je tako hirovita. Zar ne, Nazica?“ držao ju je u rukama i unosio joj se u lice. „Tko je sretni otac?“ upitao je Nikola. Petar se pravio da nije čuo pitanje. Zacijelo ju je šarmirao neki od očerupanih uličnih mačora bez rodovnice. Petar je sjeo pokraj prostirke i mazio mačku. Sjetila sam se da je taj tulum zapravo dosadan i da sam bila krenula po mobitel. Vratila sam se u spavaću sobu. Potraga među hrpetinom plavih

pernatih jakni, crnih kaputa, žutih skijaških vjetrovki trajala je nekoliko minuta. Našavši jaknu, ugledala sam na zidu Nastjinu sliku i u njezinu dnu nacrtano srce. Ravnodušne oči gledale su u objektiv. Govorile su: „Tko te jebe.“ Na pisaćem stolu koji je bio pokraj kreveta nalazila se još jedna slika. Ta je bila u okviru i prikazivala je Nastju dok je još bila mače. Uzela sam mobitel i izišla iz sobe.

Na izlazu na balkon ugledala sam rigotinu i automatski se okrenula u drugom smjeru. Na mobitelu nije bilo novih poruka. Ulogirala sam se na Facebook i ostavila status: „Na predosadnom tulumu. Jao & kuku.“ Petar će doznati za status, netko će mu reći, ali bila sam toliko pijana da me je pomisao tjerala u smijeh. „Al si se ti udesila...“ rekao mi je Nikola, teturajući pokraj mene i prolijevajući vino. Tad sam zapazila da su zapravo već četiri sata. Polovica gostiju bila je otišla. Jurković je ležao izvaljen u fotelji; nije znao za sebe. Nakon petog pelinkovca kroz maglu sam vidjela kako Petar stoji nad mačkom i razgovara s njom, kao da joj objašnjava Hegelov idealizam, pa čak i gestikulira. Uhvatio me grč u želucu, srećom nije vidio kako se previjam od smijeha na kauču. Sve mi je postalo smiješno. Petar je otišao do frižidera i vratio se sa zdjelicom mačje hrane. „Evo nečeg za moju ljubimicu.“ To je zadnje čega sam se sjećala. Sljedeća stvar koju znam bilo je buđenje u spavaćoj sobi pokraj Petra. Kaputi su bili nestali i mi smo spavali pripijeni jedno uz drugo. Trgnula sam se kao oparena i pogledala jesam li odjevena. Nasreću, sve je bilo na svojem mjestu. Brzo sam se maknula iz zagrljaja i otišla popiti vode. Dnevna soba i kuhinja vonjale su po dimu cigareta i ustajalom alkoholu. Prljave čaše bile su posvuda. Bilo je jako hladno jer su balkonska vrata otvorena klepetala na vjetru. Prišavši im, primijetila sam da se ne daju zatvoriti zbog one rigotine koja se u međuvremenu smrznula. „O, Kriste“, uzdahnula sam. Mogla bih otići i ostaviti Petra u njegovu svinjcu. Jednostavno ću se izgubiti, neće ni znati da sam bila zadnja koja je otišla. U kupaonici sam našla kantu, krpu za pod, četku za ribanje i Domestos za ispiranje školjaka. Nalila sam u kantu toplu vodu i otišla do balkona. Oribala sam izlaz, a vodu bacila u zahod. Nakon toga, rekla sam si, mogu oprati i čaše kojih je bilo posvuda: na regalu, u fotelji, jedna u pepeljari na stolu; sudoper ih je bio prepun. Glava me bolila kao da mi je netko bio sjedio na njoj dok sam spavala. Kod zadnje čaše čula sam neprirodan zvuk; mjauk pomiješan sa zavijanjem. Dopirao je iz kupaonice. Otišla sam onamo i vidjela kako mačka sjedi u kutu dok je na sredini kupaonice stajala nekakva čudna smjesa. Približila sam se i zapiljila u sluzavu nakupinu. Bili su to mačji fetusi; crveni, prekriveni krvlju. Dva tjelešca premrežena žilicama skupila su se jedno do drugog. Oba su bila prilično velika; prevelika za mačju utrobu. Imala su po dvije nožice i nekakvo lice bez njuške. Nastja me je promatrala. Izgledala je kao da bi me najradije spržila pogledom.

Otišla sam u spavaću sobu, gdje je Petar slinio po jastuku i prodrmala ga. „Ha? Aha?“ prenuo se.

„Petre, jesi budan?“

„Da?“ rekao je i protrljao oči.

„Mačka ti je pobacila.“

Petar me gledao. Nisam znala je li shvatio što sam mu rekla ili još sanja.

„Našla sam pobačene mačiće u kupaonici.“

Razgrnuo je poplun i jurnuo u kupaonicu. Čula sam povik, a zatim njegovo cviljenje. Došla sam za njim i vidjela ga skvrčenog nad fetusima. Pokušala sam ga podignuti i zagrliti, ali nije se dao.

„Što ću sad?“ plakao je. „Kako se to dogodilo?“

„Dobro, nije toliko strašno, pa bit će još prilika. Što je, tu je“, krenula sam s razgovorom, no nije me slušao. Otišla sam po metlu i lopaticu da fetuse maknem s poda, ali Petar nije dao da ih taknem. Plaćnim glasom je ponavljao da ih nitko neće dirati.

Promatrala sam ga s dovratka kako čuči nad tjelešcima i trese se. Ne znam je li alkohol konačno proradio u želucu, ali krenulo mi je na povraćanje.

TAMNO OGLEDALO

Svršetak je dana, preko krova susjedne kuće očajnički pokušavaju preskočiti rijetke crvene zrake. Još sjedim za stolom u radnoj sobi što je primaknut prozoru i gleda na zapad. Pokušavam napisati dopis. Pokraj praznog papira leži otisnut primjerak muževog maila. Sažet je, sastavljen od općenitosti i formalnih fraza. Piše mi zašto traži razvod. Uz „neprekidne nesuglasice“ i „nepodudarnost karaktera“ smjestio se epitet „nepouzdana“. Rekao je da se „u osnovi ne može osloniti na mene“. Nabrojao je samoživost, bezobzirnost i emotivnu nedostupnost. To su bili razlozi i da zatraži skrbništvo nad našom djecom. Alan i Irena išli su u osnovnu školu.

Prije jedanaest godina prvi sam puta počela živjeti sama. Jedva sam to dočekala, mlada žena koja je napokon pobjegla od roditeljskog doma. Ako sud ne presudi u moju korist, ponovno ću biti sama, ali će osjećaj i značenje te samoće biti drukčiji. Početkom ožujka 2000., kad sam se bila odselila od roditelja, dani prpošni od svježeg sunca i prohladna vjetra počeli su se redati samopouzdanje jedan za drugim. Izjurila sam u bezdan samostalnosti koji se sastojao od stančića na zapadu Trešnjevke što sam ga kupila kreditom za koji sam se jedva izborila. Bio je dio niza manjih zgrada starih dvadesetak godina. Svaka od njih imala je po četiri, pet katova, a na svakom katu jedan stan. Podno prozora na ulici disali su ostaci vrta s cvijećem.

Uzela sam godišnji odmor i dovršila popravke i promjene koje je zahtijevalo useljenje. Sobe sam okrećila u svijetlonarančastu radi toplog ugođaja i ozračja dobrodošlice za vlasnika i eventualnog gosta. Jedino je kupaonica ostala nježno zelena zbog pločica. Ante, Joško i Lena pomogli su mi nositi stvari, police, nov hladnjak, stolce i stol za kuhinju, knjige, odjeću i bezbrojne sitnice, figurice, rođendanske čestitke, suvenire s ljetovanja u Firenci, koji su se bez prekida gomilali. Krupne predmete prevezli smo kombijem koji je Joško posudio na poslu, u trgovini uredskim priborom gdje je radio kao dostavljač. Zatim smo uz glas Share Nelson u *Unfinished Sympathy* pospremali, namještavali, čistili. Lena, komparatistica književnosti i poznata sitničarka, izdvojila je nekoliko sati da bi knjige na policama poredala prema povijesnim razdobljima i književnopovijesnoj važnosti. Najdostupnija polica, ona u visini glave, sadržavala je njezine najdraže: klasike moderne. U sredinu stavila je Faulknera. Joško je kolutao očima: „Picajzlo, nisam ni sumnjao da će Folkner biti u centru svemira. Živimo u folknerocentričnom sustavu.“ „Izgovara se folkner“, otpilila ga je. Joško joj je izvodio grimase iza leđa. Očistili smo kuhinju i elemente u spavaćoj sobi pjevajući uglas

Where the Streets Have No Name. Joško je na refren s imaginarnim mikrofonom u ruci zabacivao glavu. Rasporedivši ono malo namještaja što sam ponijela sa sobom, dala sam prostoru minimalistički štih. Treći dan navečer iscrpljeni smo ležali na kauču u dnevnom boravku s Ožujskim pivom u ruci i piljili u zid. „Pan je bolji, gdje ste kupovali?“ Joško je upitao tupo zureći u zid. Bilo je to nesumnjivo retoričko pitanje jer je bio smožden i nesposoban za bilo kakav razgovor. Mene je mladenački zanos još nosio, kompulzivno sam htjela dalje pripremati brlog.

„Stan ti je prva liga. Kad će biti tulum?“ upitao je Joško malo kasnije i zijevnuo, razjapivši usta kao njemački ovčar.

„Kad ga otplatim“, rekla sam, a oni su se nasmijali.

Doista je bio premija za nekoga tko je do tridesete živio kod roditelja, skučen u sobici od dva puta dva metra, i tko se s mamom svađao oko mjesta na kojem treba držati toaletni papir. Meni je jednostavno smetalo da stoji točno uz školjku gdje ga pri svakom puštanju vode polije mlaz. „A tebi ne smeta brisati dupe papirom koji je polila mješavima vode i pišaline?“ govorila sam bijesno na što bi se ona još više razbjesnila.

Prvog dana dok smo krečili, upoznala sam susjede s prvog kata. Ušli su, a da ih nismo ni čuli. Sjedili smo u kuhinji i jeli sendviče s kulenom; Joško se zanio u opis svađe s nekim vozačem Opela Corse koji mu je gotovo prešao preko stopala na pješačkom prijelazu. Mahnito je psovao i mahao rukama oponašajući vlastitu reakciju kad su se susjedi pojavili na kuhinjskim vratima. Ohoho, mlada dama, dobrodošli, uđite slobodno, ma ne želimo smetati, samo smo se došli upoznati. Donijeli su mi bocu vina. Kaštelet. Rekoše ako zatrebam bilo kakav popravak, neka ih zovem. Muž je bio velik i debeo, crven, zajapuren, dobronamjeran, na prvu loptu bezazlen. Zubi su mu išli u raznim smjerovima. Valjda od parodontoze. Žena, sredovječna kao i on, ličila je na friziranu vjevericu. Okicama je skakutala po stvarima u stanu. Bezecirali su me za roštilj sljedeće subote. Počelo je proljeće i najavljivalo se lijepo vrijeme, bilo je šteta ne iskoristiti ga. Nakon mojeg izvrđavanja, muž je raširio oči: „Nisi valjda jedna od onih, vegetarijanaca? Čuj, naj se uvredit, ali meni oni izgledaju ko sekta, Hare Krišna i Jehovini svjedoci.“

U ponedjeljak vratila sam se u rutinu radnog vremena. Vrtić u Krugama nije izgubio ništa od identiteta kućice prenapučene djecom koja ispadaju kroz prozore i izlaze na dimnjak. U povodu dolaska proljeća pripremala se predstava za roditelje i djecu. Odgajatelji su izrađivali kostime drveća i trave od zelenih papira i tkanine. Uspevši se do ureda, na koji

sam, kao psihologinja, imala pravo, pregledala sam sinopsis seminara udruge Korak po korak koja je organizirala program obuke protiv zlostavljanja djece, a koji će se izvoditi sljedećih tjedana. Odgajatelji vrtića među sobom su pričali da sam naprednjački nastrojena i nadobudna cura koja se želi dokazati pa beskorisnim idejama gnjavi sve oko sebe. Premda su znali zapapriti pedagoginji, direktorici pa i meni, inzistirala sam na svojem. Loš radni odnos s nekima od njih nije bio neka cijena za dječju dobrobit. Seminari i programi o zaštiti djece bili su redoviti u našem vrtiću velikim dijelom zbog mogeg zalaganja. Bilo mi je izuzetno stalo da se djeci pokaže kako se braniti od zlostavljača i što činiti u trenutku napada; valjalo im je objasniti što mogu reći kad ih oslovi nepoznata osoba, kako izbjeći trik pozive poput: Tvoja mama mi je rekla da te odmah dovedem kući jer joj je zlo; i naučiti ih da poziv u pomoć kad ih netko dira nije isto što i tužakanje. Tijekom tih poduka, koje su se sastojale od malih igrokaza gdje su glumili odgajatelji, uživala sam u dječjim pametnim reakcijama: prepoznavala su zamke i neprirodne situacije, prijetvornost ujaka koji ih nude čokoladom u zamjenu za poljubac, neumjesnost stranca koji ih pita stanuju li u ovoj ili onoj kući. Valjalo ih je samo naučiti da za situacije nisu sama kriva i da imaju pravo reći „ne“. Na pamet mi je često dolazila slika nejakih djetinjih ručica koje se ushićeno dižu prema igrački što ih veseli. Takvi prizori u meni su uvijek budili nostalgiju za nevinošću koje više nema. Tugu za onim svojstvom koje svi dobivamo po rođenju, a koje se tijekom godina u nekom trenutku izgubi. Koji je to trenutak? Kad se događa? Dok gradimo kulu od pijeska u nekom parku, ravnamo je lopaticom, a majka nam čavrlja s majkom nekog drugog djeteta; bešumno, potpuno neprimjetno i da baš nitko nije toga svjestan, nestane poput dima cigarete u eteru.

Mjesec dana od useljenja poznavala sam gotovo sve stanare u zgradi te još nekolicinu iz okolnih kuća. Netko od mojih susjeda imao je psa: stubištem je lelujala svijetla dlaka, deseci kratkih izdanaka plovili su naizgled prema prozorima na odmorištima, ali zapravo su se kretali u mjestu i na kraju padali pokraj zida.

Jednog utorka početkom svibnja nabasala sam pred vratima haustora na Gorića s prvog kata. Ponovno je bio zajapuren, bez daha od penjanja stepenicama. „Nikaj ne treba popravljati? Najte se ustručavati, sam' zvrncite, ja vam bum odma' došel“, dobacio mi je srdačno u prolazu. U rukama je nosio odvijače i neke čudne alatke koje nisam prepoznala. Na drugom odmorištu zatekla sam postariju gospođu Paulik iz stana ispod mogeg kako sjedi na stepenici. Gospođu Paulik rijetko sam viđala. Prišavši joj, vidjela sam da ima suzne oči. Bila je u plavom ogrtaču koji je bio zakrpan na ramenima. Djelovala je izlizano, potrošeno, zacijelo zbog nekih događaja koji nisu bili poželjni. Oči su joj bile ugasle. Vidjevši da glupavo

zurim u nju umjesto da nešto kažem, rekla je da je sve u redu. Ništa posebno, samo se porječkala s mužem. Morala se maknuti van da se ispuše jer kad se naljute, oboje samo viču. Rekla sam joj da znam kako joj je prisjetivši se svojih svađa s Antom.

Ante je došao navečer pa smo u video stavili Jesenju sonatu. On me ljubio po vratu i govorio da će mi stvoriti nove erogene zone. Hihotala sam se iz sveg glasa pokušavajući se osloboditi čeličnog zagrljaja. Zatim sam ga poškakljala i pobjegla mu u trenu. On je ispustio neki neartikuliran zvuk i ostao ležati na krevetu. „To je tvoja erogena zona, upravo si svršio, priznaj!“ gurala sam ga, a on me je ponovno zagrljao i stao ljubiti po licu. Tad je počeo film i mi smo se smirili. Polagano je tekao, a ja sam remetila tišinu halapljivim grizenjem čipsa s paprikom. Ingrid je svirala Chopina na glasoviru kad se u tihe akorde uvukla dreka izvana. Žensko urlanje. Zapravo, nekoliko se povika zakotrljalo gore i nestalo na petom, šestom katu. Ante me upitno pogledao. Utišala sam televizor i osluškivala, ali više ništa nisam čula. Ponovno sam pojačala zvuk i pustila da prirodnu tišinu nadjača umjetna.

Događaj sa susjedom na stepenici bila bih zaboravila. Takve umorne, otupjele žene uskih horizonata vidam svaki dan i onaj prizor izgubio bi se među bezbrojnim inačicama jada koje su mi nasumično fotografski dolazile u tramvaju ujutro kad bih išla na posao. Međutim, sljedećeg puta, dva tjedna nakon prvog incidenta, gospođa Paulik bila se popela više od drugog odmorišta: gotovo da je bila na mojem katu. Vraćala sam se s posla i pod rukom nosila debela predavanja o predškolskom odgoju koja sam pripremala za roditelje. Nisam vidjela Paulikino lice jer ga je skrila u sjenu. Držala ga je namjerno po strani, no kad sam joj došla blizu, vidjela sam posjekotinu na ustima. Lice joj je bilo staro, starije od stvarne dobi. Nosilo je na sebi otisak loše potrošenog vremena. Stajala sam šutke pokraj nje pokušavajući naći ključeve u torbi. Naposljetku sam rekla: „Hoćete na kavu?... Tu, kod mene?“ Ona je nijemo zatresla glavom, a onda je zaustila da nešto kaže. Gledala sam joj izboranu kožu na obrazima, jamice koje su nastajale pri svakom pokretu ličnih mišića. „Može, ustvari“, rekla je. „Jednu kratku.“

Dok sam joj iz džezve točila tursku kavu, pitala sam je: „Koliko se često to događa?“

Nasmijala se, pogledavši me kao dijete koje su ulovili u laži. Pomalo čak sramežljivo, kao da je to dijete još u njoj, skriveno. Onda se uozbiljila. „Ne prečesto, kad popije. Ima onaj PTSP i nije mu dobro. Kad postane takav, vidim mu prema očima da je negdje drugdje, da nije doma.“

„Što vidite?“

„Vidim kako mu se pogled smrači, kao da je čuo neku opaku novost. Kao da mu je Bog došapnuo da sam pogriješila.“

Ispričala mi je kako je počelo, kako se nastavilo i kako traje. „Pet godina otprilike.“ Ponekad je samo izvrijeđa, a ponekad je samo udari. Jednom u mjesec dana? „Tu negdje.“ Nema kamo otići, sin jedinac im živi u Dubrovniku, a ona se tamo ne može preseliti. Prošle godine tako ju je istukao da ju je bilo sram izići iz kuće, lice joj je bilo potpuno plavo. Kad je napokon morala van zbog posla, ljudi na ulici zurili su u nju kao da je ona bila ta koja je počinila prijestup. Najgore je, rekla mi je, ako joj slomi ruku. Onda nema tko kuhati.

Proželi su me žmarci.

„Bio je na fronti, inače nije bio ovakav, ali tamo je vidio i doživio gadne stvari.“

„Zašto ga ne prijavite policiji?“ upitala sam. Nasmijala se i pogledala me kao da ne znam o čemu pričam. Doista nisam znala. Dogodilo se više puta da sam tijekom savjetovanja s roditeljima u vrtiću susrela autoritativnog pojedinca koji je previše zahtijevao od svojeg djeteta i tjerao ga da pohađa tečajeve engleskog, solfedža, ritmike i crtanja ili roditelja koji je dijete zanemarivao i puštao ga da gleda televiziju do kasno u noć kad su na programu bili filmovi puni nasilja i seksa. S takvima bih obavila primjeren razgovor i uputila ih u poželjan način odgajanja. Ponekad je bilo potrebno više razgovora, ponekad razgovori uopće nisu djelovali. Međutim, nisam se još susrela s roditeljem koji tjelesno zlostavlja djecu. No da je bilo takvih, nikad nisam dvojila u vezi toga što bih učinila. „Zašto ga ne prijavite?“ ponovila sam. Odgovorila mi je da bi je sigurno ubio.

Kako je proljeće napredovalo, Paulik nije pio. Gospođu sam susretala na stubištu s licem bez pukotina. Uvijek mi se osmjehnula. Rekla je da se muž priključio programu za odvikavanje od alkohola. Posjekotina na usnama zacjeljivala je i jednoga je dana više nije bilo, kao da nikad nije ondje ni bila. Paulik bi se razvedrila kad bi me ugledala, a grubost je iz nje u tim trenucima curila u okolni prostor i ostavljala lice svježije, kao novorođeno. Bilo mi ju je žao.

Jedne nedjelje upitala sam Gorića s prvog kata o njoj. Prvo se samo namrštio i odmahnuo rukom. Vidjevši da se ne namjeravam zadovoljiti takvim odgovorom, rekao mi je da bi najbolje bilo da je se klonim.

„S njom nitko u zgradi ne razgovara. A s njim još manje. Najte se uvući u to. Oni su luda familija. Ona bu si bila dobra z vama samo da bi k vama mogla pobeć kad on opet poludi. S vragom ne treba posla imati.“ Zahtijevala sam da mi kaže kako to da nitko dosad nije zvao

policiju. Gorić se cinično nasmijao i ispričao kako su policajci jednom doista intervenirali na njegov poziv, odveli Paulika u stanicu, a sljedeći ga dan pustili bez prijave jer se ispostavilo da Paulikov brat radi u policiji. „Još odonda nije mi svejedno kad ga sretnem na hodniku. Gledi me ko da bu mi vrat pretrgel.“

Nakon tog razgovora opazila sam da je stanari zaista izbjegavaju, da je ne oslovljavaju kad se susretnu s njom na ulici, da okreću glavu, a pogled im odražava neko nemilo stanje iz kojeg se ne mogu izvući. Kad sam se vraćala s Trešnjevačke tržnice s rukama punim salate, brokule i špinata, vidjela sam kako je Botany sa zadnjeg kata prošao pokraj nje ni ne pogledavši je. Sekundu nakon toga lice mu je preplavilo sveopće veselje: „Dobar jutar! Ravno s placa, kaj ne?“

Onda je jedne vedre, tople ljetne večeri Paulik došao kući mrtav pijan i izmlatio gospođu. Razbio je nekoliko tanjura i starih šalica, koje su datirale još iz doba kad je bio mali. Pokušao je razbiti stolac, a kad mu to nije uspjelo, od nemoći je razbio ženino lice. Tu sam večer bila izišla s Antom, Joškom i Lenom. Bili smo na večeri i točili se prženim tortiljama u Mexcantini koja je, čini se, bila povisila cijene. Poslije toga otišli smo do Golfa u centru i ondje popili nekoliko čaša vina. Večer je bila razigrana, puna ljudi koji su tragali za svojim komadićem provoda. Bila bi sjajna da se Joško nije napio i stao gnjaviti Antu neka se napokon doseli k meni jer tako će i njemu biti bliže s obzirom da živi na Jarunu. Čim je počeo, ugođaj se rasplinuo. Nakon desetak minuta tirade, koja se nije dala prekinuti jer joj se Joško neprekidno vraćao, polako smo krenuli kućama. Ante me odbacio i na odlasku mi rekao: „Za njega više nema alkohola.“ Kad sam ušla u haustor, Paulik je već bio završio križarski pohod pa nisam ništa primijetila. Međutim, sutradan ujutro, kad sam ustanovila da više nemam voćnog jogurta u hladnjaku, krenula sam u Dionu, koja je bila preko puta ulice. Otvorivši vrata, ugledala sam gospođu Paulik kako sjedi na stepenici pred mojim stanom. Lice joj je bilo tamnoplavo na objema stranama, a jedno oko zatvoreno. „Još se nije otrijeznio“, rekla mi je kao da se ispričava što je tu. Sjedila je obujmivši noge rukama. U sjećanje mi je procurila slika s ljetovanja na kojoj imam manje od deset godina; na plaži sam sama, okružena ljudima u kupaćim kostimima koji leže na ručnicima, ulaze u more i izlaze iz njega. Sunčano je, posvuda su mala djeca koja se igraju u pijesku pokraj vodenog ruba. Moji roditelji otišli su u dućan, rekli su neka ih čekam. Ulazim u plićak, sjedam na kamenčiće i počinjem prebirati po njima u potrazi za puževim kućicama. Najljepše su one sa sedefastom nutrinom. Nakon nekoliko minuta dižem se i pokušavam izaći iz mora pridržavajući se za stijenu. Usred koprcanja osjetim kako me netko dodirnuo po stražnjici. Pomislim da se poput mene želio iskobeljati iz mora i izgubio ravnotežu pa me slučajno okrznuo rukom. Okrećem

glavu i vidim čovjeka od četrdeset godina kako mi gura ruku u međunožje. Lagan, drhtav dodir traje i ulazi dublje. Polako, polako, oklijevajući, u moju svijest prodire zaprepaštenje. Ne znam kako reagirati. Ubrzavam, izvlačim se iz mora navrat-nanos, trčim preko stijena na svoje mjesto, pokrивam se ručnikom. Obujmljujem noge rukama. Čovjek iz mora igra se sa svojom djecom i svako malo baca pogled na mene. Plačem. Kad dođu mama i tata, kažem im što je bilo. Pitaju me koji me je čovjek dirao. Uprem prstom u njega, a oni odgovore da je to običan obiteljski čovjek s djecom i odvođe me s plaže. Tek tada nastupa pravo zaprepaštenje.

Sjela sam pokraj gospođe Paulik. „Jeste bili kod doktora?“ upitala sam je. „Ma nije mi ništa. Podljevi će proći sami od sebe, nema tu doktor što napraviti.“ „Jeste li zvali policiju?“ pitala sam dalje, ali znala sam da nije. Ovaj se puta nije nasmijala. Pogledala me sa strahom u očima. On je sve što ima. Ne može ga prijaviti. Dvadeset godina živi s njim, ne bi mu dlaku s glave iščupala, a kamoli ga prijavila policiji. Osim toga, ne može ostati bez ikoga, sama, potpuno sama na Božjem svijetu. „Hoćete k meni na kavu?“ nisam imala srca ostaviti je na stubištu.

Pristavila sam vodu i nastojala ne zuriti u kolorit njezinih obraza u kojem se zelena prelijevala u ljubičastu. U tom trenutku učinilo mi se da je vidim kako je vidi njezin suprug: kao pokvarenu robu. Stresla sam se.

Rekla sam joj za sigurnu kuću. Također, uputila sam je na Udrugu za zlostavljane žene koju može nazvati kad god zaželi i informirati se o pomoći koju pruža. „Kad biste od liječnika dobili povijest bolesti koja svjedoči o ozljedama, Udruga bi vam pomogla da se preselite u sigurnu kuću, a onda bi stvari bile mnogo lakše“, rekla sam joj. Zatim sam joj dala broj telefona pravника koji se bavi slučajevima zlostavljanih žena i rekla joj neka ga pita za savjet.

Ona mi je pak ispričala kako se upoznala s mužem: on se zaposlio kao trgovački putnik u poduzeću koje je proizvodilo i prodavalo četke za cipele i odjeću. Ona je ondje bila tajnica. Odmah ju je uočio: bila je najljepša žena na svojem odjelu. Jednog dana prišao joj je s crvenom ružom i rekao: „Karanfili su previše izlizani. Vama bolje pristaje nešto posebno.“ Mnoge su joj kolegice iza leđa govorile da si je mogao naći bolju priliku od nje. Ona je znala da su zavidne. Jer dotjerivala se, nije bila zapuštena kao danas. Ne, to je bila potpuno drukčija slika. Zapustila se, pretpostavljala je, kako ju je počeo tući. A počeo je... prije kojih pet godina kad je izgubio posao zbog problema s alkoholom. Ona je sve te godine zadržala radno mjesto pa je bio ljubomoran. Zbog toga ju je tukao. Ponekad je razmišljala da da ostavku samo da njega udobrovolji. On je sad radio povremeno, fizičke poslove kad bi koji

naišao. Zaorsku, onu ulicu dolje prema sjeveru on je pomogao krpati asfaltom.

Tako se ona vratila poslijepodne u svoj stan, moleći se da joj muž spava.

Nadošlo je mirno razdoblje, bablje ljeto začinjeno cvjetnim aromama koje su u svojem jeku plutale zrakom. Susjedi su se ponašali kao u smiraj dana, kad umorni dolaze s posla i rezignirano promatraju stvari koje bi ih inače uzrujale. Gospođu Paulik također je obuzelo takvo raspoloženje. Pokreti i pogledi izgubili su onu nervozu koju sam vidjela kad bismo pile kavu. Mislila sam možda se uspjela nagoditi s mužem. Možda mu je priprijetila odlaskom, možda je čak namjeravala pobjeći k sinu. Bila je smirena i nasmijana. Stubište je bilo tiho. Uljuljkao me taj mir u neku tromost tim više što su bili praznici i posao me nije držao na oprezu.

A onda su se ispod mene nakon pet tjedana nanizale tri svađe. Ponedjeljak, utorak, srijeda. Tijekom njih slušala sam grub, snažan muški glas i hrapav ženski koji su se katkad stopili u jedan odvratan jauk što para razum. Treću večer uz vik u čulo se lupanje po namještaju, zatim vriska. Stajala sam pokraj svojih vrata i slušala. Bilo mi je zlo. Ženski glas je vapio, zazivao, muški je vrijeđao i psuvao. Govorio joj je da je drolja, bezvrijedno smeće koje bi trebalo izbaciti na cestu, niškoristi koji ne zna skuhati ni običan ručak. Zatim su se riječi pomiješale s udarcima i više nisam mogla razabrati što je govorio. Osjećala sam kako je tuče i kako teške ruke padaju po njezinu krhkom tijelu, kako je lome i privode kraju. Udarao ju je jer je mogao, jer će sutradan ponovno biti nova, bez ogrebotine, kao da ju je svježu kupio u dućanu. Potrošna roba koja se sama obnavlja. Udarao ju je kao trulu krušku, kao strašilo koje je spalo s držača, kao rasparanu lutku. U jednom trenu vrata su se na donjem katu otvorila i žena je potrčala uza stepenice. Zadihana se naslonila na moja vrata i stisnula zvono. Čula sam njegove urlike. Na drugoj strani vrata ja sam se priljubila i duboko disala. Žena je ponovno histerično pozvonila nekoliko puta. Zatim je stala lupati po vratima. Zatim je povikala: „Upomoć!“

Nisam otvorila.

VELIKI MAJSTOR

Kuća u Ilici djelovala je kao da se ponosi sama sobom, prošlošću, imenom, adresom i kutom pod kojim gleda prema Trgu. Prozori su bili visoki, izgrađeni radi ukazivanja na vlastitu velebnost; zastori u struku podbočeni mašnjama puštali su da se u prostorijski slijevaju čitavi vodopadi poslijepodnevnog svjetla koje im je, oprimjerujući kozmički nepotizam, zauzvrat povlađivalo u neprestanom iziskivanju obilja. Sjedila sam na stoliću i promatrala prastare, velike olinjale slike na zidovima s prizorima iz lova i doručaka na travi, što su zacijelo i danas, premda neopravdano, služile na ponos vlasniku, kad su iza mene nečija stopala zakoračila u sobu. Ustala sam i pred sobom ugledala pretjerano uspravna vremenog čovjeka u izglaćanu sivom odijelu koje je na rubovima jedva zamjetno bilo istrošeno. Brada mu je, međutim, bila nepodrezana i čupava pa je izgledao kao da želi ostaviti dojam umjetnika kojemu nije stalo ni do čega osim do vlastite umjetnosti. Suho mi je pružio suhu ruku: „Relikovicz.“ Gledajući ga, učinilo mi se da mu je u krajičku oka zaiskrio trun zloće.

Otkako se stara škola na Gornjem gradu obnavljala, zbog čega su sati bili otkazani, moja se majka bacila u potragu za novim dostojnim sredstvom mogeg osposobljavanja za tuđu razonodu. Držala je da svaki član obitelji mora posjedovati neku sposobnost kojom će se izdvajati iz mase građanstva. Braća su mi studirala pravo i medicinu, meni je bilo namijenjeno sviranje glasovira. U tim propitkivanjima na klimakterijskim druženjima i sjedjeljkama, koje je mama redovito priređivala, nekoliko puta spomenulo se Relikovićevo ime: nekoć velika pijanistička nada koja je već prije navršene dvadesete svirala Rahmanjinovljev Koncert za glasovir br. 5. u Lisinskom. Navodno je svojim izvedbama toliko razgaljivao publiku da mu je jednom prilikom Josip Broz osobno dobio ružu na pozornicu. Naša stara tetka prisjetila se s hrapavom nostalgijom u glasu da je jednom prilikom pod na pozornici bio posve crven. No zbog simpatija prema štoki i votki Relikoviću su ruke u samo deset godina postale previše neposlušne i nepredvidljive pa je bivalo sve opasnije prepustiti mu izvođenje velikih skladbi na važnim mjestima. Počeo je svirati na manje poznatim i manje zahtjevnim priredbama, a naposljetku čak i na vjenčanjima. A onda se, uvidjevši da je za druge postao utjelovljenje propalih nada, potpuno povukao i početkom 90-ih otvorio školu glasovira za aspirirajuće glazbenike. Pričalo se da je toliko kapriciozan da je i spavaću sobu pretvorio u glazbenu kako bi u stanu imao dva glasovira – jedan za obične učenike, drugi za napredne.

Ja nisam bila aspirirajući glazbenik. Sviranje i slušanje katkad me je zanosilo do suza, ali

znala sam gdje su mi granice pa mi nade nisu nalikovale na egzotičan vrt s bijelim makovima i orijentalnim ljiljanima. Umjesto u glazbu, prave napore ulagala sam kao svaki prosječni srednjoškolac u obične gimnazijske predmete: povijest, zemljopis i matematiku, namjeravajući polagati prijemni iz prava. Međutim, za moju obitelj i rođake tko je god znao bez greške odsvirati Za Elizetu, bio je glazbeni talent. Majka je stoga bila sretna kad je izdvajala novac za moje i tuđe glazbene hirove; srećom, takvi su izdaci bili nezamjetni u njezinu novčaniku.

Reliković je tog siječanskog poslijepodneva 2002. sjeo do mene za glasovir i preda mnom otvorio Czernyjeve etide. „Idemo allegro.“ Srce mi je lupalo dok sam u varijacijama iste teme hitro prelazila oktave, no činilo se da mi on uopće ne gleda u ruke niti da me sluša. Lica stvrdnutog kao prošlotjedni kruh, odsutno je gledao kroz prozor. U šest i trideset, bez ikakva komentara, zaključio je da bi „za danas bilo dosta“ i otišao iz sobe.

Sljedećeg utorka ista slika: potpuna indiferentnost, nos prema stropu, oči prema prozoru. Izgledao je kao da mentalnom snagom potiskuje izrazitu neugodu; kapilare na obrazima su se proširile, a hladne plave oči nepomično piljile u jednom pravcu. Mučila sam se s Chopinovim etidama i crvenjela pri pogreškama, znajući da on svaku čuje i, štoviše, poznaje u dušu. Pa ipak, nije ništa komentirao. U šest i trideset opet je ustao, kimnuo i nestao iz prostorije. Bio je nadasve čudna pojava. Spremajući note u torbu, na polici s knjigama vidjela sam razbijenu čašu. Krhotine kao da su bile pažljivo poredane u krug oko još čitavog dna.

Prvih tjedana profesor me se rijetko udostojao kakvog značajnijeg komentara. Uvijek besprijeorno odjeven i suzdržan, gledao bi nezainteresirano kroz prozor ili mi hodao iza leđa pa sam pomišljala da me zapravo uopće ne sluša i da mu je zajedno s gipkošću prstiju i sluh otišao k vragu. No kad sam jednog siječanskog poslijepodneva pred njim trapavo svirala Mozartovu Alla Turcu, srdito je prosiktao: „Prstomet nije proizvoljan, gospodična! Nije proizvoljan!“ Crni lak glasovira poprskale su kapljice sline.

Što su tjedni više odmicali, on je bio skloniji dobaciti mi neku zajedljivu opasku, kao psu kost. Ali svirka mi se nesumnjivo poboljšavala: bilo me strah te čudnovate pojave koja jedva da je davala znakove socijalne inteligencije; tijekom satova neprekidno sam osjećala tjeskobu jer nisam znala čemu da se nadam pa sam se i nesvjesno više trudila i češće vježbala kod kuće. Majka je bila oduševljena. Svim gostima predstavljala me kao čudo od djeteta iako sam išla u četvrti razred srednje. Postala sam maskota njezinih imućnih prijatelja, koji su se za jutarnje kave odijevali u odjeću iz Gaultiera, svirala sam na večerama

koje je priređivala u povodu ovog ili onog ispraznog događaja, smješkala sam se njihovim praznoglavim laskanjima, a zauzvrat sam bila blagoslovljena čestim izlascima. Obično sam s prijateljima visjela u pivnici blizu Trga, u mračnoj izbi gdje su se lica konobara jedva razaznavala. Ondje bismo galamili do dva kad bi nas potjerali van. Jednog takvog vikenda u veljači našla sam se na tulumu poznanika iz prijašnje glazbene škole. U podrumu njegove kuće skupila se gomila mladih glazbenika – trubača, violinista, violončelista, fagotista... svaki je instrument imao svojeg veleposlanika. Ljudi su raštrkani sjedili u starim foteljama, stolcima, na jastucima na betonskom podu i u dimu cigareta i hašiša nemilice raspravljali o posljednjim izvedbama u Glazbenom zavodu. Govorilo se kako je Bijančićka fulala u zadnjem stavku Purcella, a da se Albinoni okreće u grobu jer mu je Mačkulin iskasapio koncert za obou. Mnogi su pametovali i pravili se važni, kao što to uvijek ide, sjedeći nonšalantno s čašom votke u ruci i kolutajući očima na spomen ovog ili onog glazbenika. Jedan od njih oponašao je svojeg profesora, iskreveljivši lice u urnebesnu grimasu: „Prstomet nije proizvoljan, mladi gospodine!“ „Reliković“, izustila sam, nasmijavši se, a on me znatiželjno pogledao.

Ranko je polazio glazbenu školu Vatroslava Lisinskog u Gundulićevoj, a već je tri godine išao k Relikoviću na dodatne sate. Ove je godine trebao maturirati i namjeravao se upisati na akademiju. Reliković mu je odgovarao zbog toga što je bio blizu glazbene škole, ali nije ga volio zbog cinizma koji je iz profesora isparavao poput alkohola. I tu je dodao da toliko taštu osobu još nije upoznao.

„Zašto onda ne potražiš nekog drugog?“ upitala sam.

„Zato što stari zna svoj posao. Koliko god bio ciničan i posprdan, nije šarlatan. Od svih naših privatnih učitelja, on ima najistančanije uho za zvučne nijanse i najviše će te naučiti.“ Zatim je dodao nekako sjetno: „Mogao je biti velik glazbenik da se nije onako upropastio“, i potegnuo još jednu čašicu jeftine votke.

Ranko kao da je tu noć izgovorio pretkazanje. Narednih sati iz starog je sve češće izbijala nesnošljivost, postajao je nervozan i zajedljiv. Početna suzdržanost povlačila se pred novim osobinama. Moja uvježbanost kaskala je za njegovim prohtjevima, ruke mi nisu bile dovoljno brze, sluh mi nije bio istančan, refleksi su postali „takoreć’ nepostojeći“. Jednom prilikom, kad je proljeće bilo krenulo prodirati u pore organskog svijeta, došavši pred glazbenu sobu, ugledala sam na tepihu svježije ružine latice, posute kao cvjetni sag za kakva velikodostojnika. Našavši me kako zabezeknuto stojim na pragu, obrecnuo se: „Hoćete li već jednom? Uostalom, vi zaobidite.“

Dolazeći jednom na sat, na vratima sam susrela Ranka koji je ostao kod profesora dodatno vježbati. Dogovorili smo se da me pričeka i poslije otišli na kavu. Njegovi roditelji nisu imali novca da mu plaćaju sate klavira pa je vikendom u supermarketu uz melodije Narodnog radija slagao gajbe piva, kruh i sokove. Vježbao je kad god je stigao: u šest sati prije škole, zbog čega se svađao sa susjedima, u tri poslijepodne, kad bi se vratio i ponovno navečer, zbog čega se ponovno svađao sa susjedima. Nije bilo neuobičajeno da nađe poruke u poštanskom sandučiću tipa: „mali nećeš doživjeti svoj prvi koncert“ ili „jebem ti Betovena“. Otišli smo na još jednu kavu, zatim na treću, četvrtu i petu. Počeli smo se nalaziti u stanci između vježbi. Umjesto u slikama, Ranko je razmišljao u notama. Zapisivao mi je prometnu buku Gundulićeve na crtovlje, cjelovit polifon izričaj s automobilima, motorima, sirenama i vozačima koji si dovikuju prostote. Za svaku moju suknju izmislio je drugi glazbeni aranžman koji bi potom pjevao svaki put kad bi me vidio u njoj. Vodio me na svoja omiljena mjesta: duboko u zelenilo Tuškanca pa kroz opskurne uličice Gornjeg grada, gdje je, skriven među trošnim kućama, ležao njegov najdraži kafić. Čak mu je i osmijeh bio jasan, nedvosmislen i podsjećao na sigurnost koju će zacijelo bez zadrške pružiti kad bude trebalo. Počeli smo se družiti poslije mojih satova, a zatim i prije njegovih pa smo naposljetku čitave dane obuhvatili svojim sastancima. A zatim i noći.

Na jednom od majčinih domjenaka napadno ukrašenih koktelima i kanapeima, koje je priređivala u našem velikom salonu za korisne prijatelje, natjerala me da sviram treći preludij iz Dobro ugođenog glasovira. Utišala je goste i nagurala ih oko klavira, a sama je stala po strani i gotovo plakala od sreće zagrlivši jednom rukom Ranka, a drugom tapkajući maramicom po očima. Do njih stajala je starija žena s tankim naočalama i odebljim licem. Kad sam dovršila svirku, probila se kroz raznježene gospođe i upitala bih li svirala na umjetničkoj večeri s još dvoma mladim pijanistima u Gliptoteci HAZU. Bila je to upraviteljica Gliptoteke, Lorieta Saski. Morala je vidjeti da u mojem umijeću nema ništa više od rutinerske točnosti, no ponuda je bila valjana.

Strašno ponosna, po završetku sljedeće lekcije pohvalila sam se profesoru. Uzbudjenje mi je ispadalo iz usta u obliku nezgrapnih rečenica. Htjela sam ga pozvati da me dođe slušati i dati mi podršku. Međutim, on je tako dignuo obrve da je prepolovio čelo. U tom najobičnijem ljudskom pogledu bio je zbijen sav prezir što čovjek može osjećati prema drugome, onamo se nagurala čitava sprdnja s kojom je doživljavao mene, moju malograđansku obitelj i njezinu smiješnu odvažnost kojom me nukala da učim svirati. Osjećala sam kako mi se lične kapilare pune krvlju i kako se, ne želeći, crvenim; lice mi se zažarilo i zabridjelo kao da me netko pljusnuo. Svrnula sam pogled natrag na notni zapis i zapiljila se u crtovlje. Slina u ustima

poprimila je metalan okus, crtovlje se zamutilo. Oči su mi se napunile suzama. Metronom je serijozno otkucavao lijevo i desno. Profesor je odmrmljao nekakvu pseudopohvalu i udaljio se iz sobe, tresnuvši vratima. Sjedila sam i dalje, piljeći pred sebe i ne videći u što gledam, i osjećala da će mi unutrašnjost prsnuti van od srama, kadli je u drugoj glazbenoj sobi netko zasvirao. Glazba se isprva neodređeno pomaljala u eteru, a onda je prešla u čisto milozvučje i utjehu od svakodnevnih tegoba, nešto što te nosilo onkraj ovoga svijeta. Prelijevala se iz visina u dubine i ponovno osvajala vrhunce gdje je slavila sreću ili radost ili nešto treće, nevidljivo, nedokučivo, zapravo i nepostojeće. Netko je svirao Mozartov Koncert za glasovir u C-duru i činilo se da iz kompozicije izvlači zametnute tonove, poznate samo kompozitoru koji ih je ondje skrio znajući da će ih pravi pijanist naći. Svi osjećaji i osjeti bili su sadržani ondje, svaki događaj zbijen u jednu notu i otpuhnut u eter, ništa a opet sve prepušteno slučaju. Da, tako se trebalo svirati. Usred te akustične svečanosti začula sam posprdan profesorov glas: „Gospodična je još ovdje?“ Stajao je na vratima uspravno kao letva i čekao. Pokupila sam stvari i otišla iz škole.

Hodajući Ilicom prema Trgu, razmišljala sam o zvučnim slapovima što su mi se upravo bili slili u uši, ne obazirući se na posve drukčiji zvučni učinak koji su prolaskom stvarali tramvaji. Gore je svirao netko prokofjevski talentiran, netko tko će jednog dana dizati na noge čitave dvorane i sjedinjavati tisuće u pljesku. Svirka možda nije bila savršena, ali dolazila je iz dubine, a ne iz prstiju. Obuzela me pohlepna znatiželja i na sljedećem sam sastanku odmah stala gnjaviti Ranka o drugim Relikovićevim učenicima. On je nabrojao nekoliko svojih prijatelja koji su uz sate kod Relikovića pohađali i glazbenu školu. No bio je tu i jedan istinski, štoviše, prepoznatljivo talentiran učenik. „Je l' da?“ raširila sam oči. Ali njega Ranko nije poznao. Da, čuo ga je u nekoliko navrata, ali nikad ga nije vidio. Taj je bio predodređen za velike stvari, rekao je pomalo utučeno.

Ranko me upoznao s drugim Relikovićevim učenicima. Raspojasano društvo uglavnom se sastajalo u Iličkoj pivnici pokraj Relikovićeve stana, tako mu ironično odajući počast. Osim glazbene škole, svi su, kao i ja, pohađali gimnazije i vježbali kod kuće u onom tijesnom periodu između jedne i druge škole. Kad ih je bilo dovoljno na okupu, visoki i mršavi Daniel bi se izdvojio i krenuo s oponašanjem Relikovićeve pompozno glasa. Bio je toliko komičan da su se i konobari iza šanka previjali od smijeha.

Sjedeći narednih sati na klavirskom stolcu, uspravnih leđa i piljeći u fine zavoje violinskog ključa, u osminke i šesnaestinke koje su se dizale i spuštale u valovitim naletima, misli su mi se tvrdoglavo lijepile o desni zid odakle je pred kraj sata moglo doprijeti nešto drukčije od

mojeg prtljanja. „Razumijete li što vam govorim?“ upitao me učitelj, opazivši da buljim u zid. Kimnula sam i primaknula glavu notama kao da ću tako dokučiti suštinu povisilice. Tih su dana minute i note prolazile jedna po jedna, višestruko su mi se objavljivale; šest i trideset se približavalo, ali susjedna je soba ostajala nijema. Nervozno sam promatrala kazaljku što je neosjetljivo radila svoje, a kad bi se zaustavila na šestici, čula bi se coda: „To bi bilo sve, gospodična.“

Jednog svibanjskog poslijepodneva, kad mi je Reliković stajao iza leđa i slušao kako mrcvarim Chopinove etide, napokon sam došla na svoje. Osjećala sam na rukama ciničan pogled očiju koje su se sjajno izvježbale u pretkazivanju budućnosti, govoreći ti da od tebe nikad neće biti ništa. Upravo sam se bila mučila s jednim težim pasažom kad mi je rekao: „Nisu baš svi moji učenici netaleantirani, znate?“ Umjesto da me to ponizi, od sreće što je progovorio o njemu, gotovo sam ga napala: „Imate nekog posebnog?“ „Mhm... posebnog. Da.“ Više ništa nije rekao. Bio je doista težak čovjek. Kakav manjak živaca za bilo što manje od izvrsnog. Koliko li je samoživosti bilo koncentrirano u toj pozi. Ipak, u rijetkim trenucima bilo mi ga je žao. Trpio je gomilu netaleantiranih budala poput mene, njihovo neprekidno ponavljanje istih pogrešaka, podnosio iste sate na kojima se vječno ponavljalo jedno: premda ti je on na prethodnom rekao što trebaš raditi, ti i dalje nisi uznapredovao ni centimetra.

Ali tada, kao na znak, iz susjedne sobe krenuo je drugi val glazbe. Isprva ga nisam čula zbog svojih falševa. No kad je sat završio, a profesor ponovno otišao iz sobe, stala sam pažljivo slušati. Glazba se tihano uvijala i preplitala s česticama zraka. Sjedila sam nepomično, ne mrđajući da ne bih slučajno propustila koji ton. Pjevala je nezaustavljivo, davala i tražila istovremeno. Netko je opet istakao svoje osjećaje, koji se skupe, spoje u nerazdvojivu masu i zahtijevaju da ih pustiš van, a istovremeno ostaju u tebi i tako neprestano ponavljaju ljepotu podvojenosti i podvojenost ljepote. Odslušala sam čitavu dionicu i htjela sam slušati dalje, ali bojala sam se da će profesor doći vidjeti jesam li otišla. Ustala sam i polako izišla iz sobe. Prolazeći pokraj vrata iza kojih je dolazila glazba, približila sam se što sam više mogla, gotovo im se priljubila. Ostala sam tako trenutak, kao da sam se prislonila uz nečija prsa na kojima su se čuli otkucaji srca.

Taj netko imao je dar o kakvom sam ja mogla samo sanjati, svirao je smjelije i duhovitije od Ranka i drugih naših vršnjaka koje sam čula na koncertima, a izraz „napor“ nikako nije išao uz njegovo spretno jurcanje po tipkama. Premda nisu znali tko je, svi Relikovićevi učenici već su odavno bili zamijetili da ondje ima netko tko svira bolje od njih. Netko predodređen za koncertne dvorane. Vidjeli su ga nekoliko puta iz daljine, navodno je bio visok i djelovao

sasvim obično. „Njemu sigurno ne zvoca“, ljutio se Ranko. „Još nas i uspoređuje s njim. Kad god dođe taj lik, stari se ozari i počne drobiti da nikad nećemo biti kao on.“ Bilo mi je krivo što ga prdonja Reliković uvjerava u neminovan neuspjeh.

Sljedećih sati, kad Relikovića ne bi bilo u sobi, kroz prozor sam vrebala došljake.

Naposljetku sam uočila jednog mladića koji bi ušao u zgradu gotovo svaki put prije svirke iz susjedne sobe. Visok i mršav momak crne kose, uvijek odjeven u zelen baloner. Iz predvorja bi doprli glasovi. Nekoliko sam puta izišla iz sobe baš kad je Reliković otvarao ulazna vrata, no naišla sam svaki put samo na njega, koji bi me hladnim pogledom otjerao iz stana. Kad pak nisam pokušala nabasati na profesorova miljenika, odslušala sam komadiće Beethovena, Bartóka, Prokofjeva, Griega i Mendelssohna. Bilo je to mnoštvo jezika, ali bez iznimke razumljivih; nepredvidljivih, a prepoznatljivih. Na trenutke su slavili brojnost, bježali od jednostranosti, izbijali na poljane na kojima su zatim slavili pir raznovrsnosti i disperzije, vječnog premještanja i stvaranja. Drugi su put pak govorili o nesporazumu; uznemirenost je strujala iz njihovih uzavrelih tonova i prelijevala se preko vlastitih rubova, ključala je i propinjala se u energičnim valovima; treći put opisivali su velika događanja koja su, evo, upravo u tijeku: poštena ili nepoštena, napreduju punom parom i iz njihove silne energije rađaju se čitavi gradovi, civilizacije koje će se potom možda srušiti u jednoj jedinoj kadenci; ili su pak govorili o nepremostivoj žudnji što ti se poput kugle valja po srcu i ostavlja duboko utisnut trag koji će izblijedjeti tek u starosti. Dionice su uvijek bile odsvirane s toliko zadovoljstva da sam se pitala kakvog smisla ima da uopće dolazim ovamo. Jednom mi je prilikom profesor čak dobacio: „Ovako se svira, gospodična.“

Skupivši hrabrost, nekoliko sam puta zirnula kroz ključanicu druge glazbene sobe, ali ništa se nije vidjelo, osim glasovirske noge koja je meko počivala u sagu.

Prošlo je više od pola godine otkako sam krenula u školu profesora Relikovića. Vježbala sam dvostruko više nego prije, s Rankom se nalazila još češće, a za gimnaziju učila sve rjeđe. Ranko i ja išli smo u kino Tuškanac i gledali filmske klasike, u predvečerja smo sjedili na Zrinjercu i pričali o razlici između Petrofa i Förstera. Na Tuškancu smo se valjali po travi i škakljali se, ne obazirući se na uznemirene umirovljenike. Bila sam zadovoljna i sretna. Međutim, Ranko je djelovao iscrpljeno. Svakim tjednom imao je sve manje volje za vježbanje, čak i za zajedničko sviranje, kad je, da me zadivi, radio vratolomije, mijenjao tonalitete u sekundi i izmišljao vlastite završetke poznatih kompozicija. Matura je bila blizu i on je naposljetku jedne večeri na Zrinjercu rekao da ne zna hoće li nastaviti gurati glazbenu karijeru. Možda ipak nije bio stvoren za to. Valjda prvi put u životu osjetila sam težak,

nepatvoren bijes. Potiskivano nezadovoljstvo eruptiralo je u želji da Relikovića napokon zgrabim za glavu i počupam mu preostalu sijedu kosu. Htjela sam ga šutnuti u dupe i viknuti da je nije ništa drugo osim seronje. I još bih mu se nasmijala u lice. Može si svoje note zabiti u ono mjesto. No iskalila sam se na Ranku. Bilo je to prvi put da sam povisila glas na nekoga. Rekla sam neka slučajno ne misli napustiti sviranje jer mu to neću oprostiti. Muškarac i žena koji su malo dalje zagrljeni šetali okrenuli su glave i pogledali se. Rekla sam mu još mnogo drugih stvari koje nisam trebala. Međutim, njega kao da ništa nije diralo, čak ni moja nesvojstvena provala bijesa. Dok bi netko drugi zabezeknuto rekao: „A što je tebi odjednom?“ Ranko je turobno zaključio da si je preveliki teret stavio na leđa misleći da je stvar u vježbi.

Tog petka lekcija je tekla kao i obično. Profesor je dostojanstveno sjedio u stolcu kao car i zurio u karnišu. Ja sam stoički griješila na jednom te istom mjestu i on me svaki put vraćao na početak. Pred kraj je naprasno prekinuo sat. Bez riječi je odjednom ustao i otišao iz sobe. Kroz prozor sam vidjela da je u zgradu ušao onaj isti momak. Zatim sam čula kako Reliković otvara ulazna vrata i pozdravlja se s nekim. Razgovor je bio srdačan. Znala sam da je došao njegov najbolji učenik, budući veliki majstor. Ostalima je vrata otvarala tajnica, a njega je dočekivao sam profesor. Vratio se u sobu za nekoliko minuta i rekao da nastavim. Krenula sam ponovno od istog mjesta u nesretnoj Czernyjevoj etidi kadli je odnekud počela dopirati druga glazba. Nježno i sjetno obraćala se onom nečemu što nam je svima, muzikalnima i nemuzikalnima, obrazovanima i neobrazovanima, ukorijenjeno u srcu. Sat je završio i Reliković je otišao iz sobe bez pozdrava. Nisam se dizala, nego sam slušala kako glazba govori istinu i samo istinu, tako nježno, a zorno. Bio je to Šostakovičev koncert u F-duru. Govorio je o tuzi i muci koje se isplate jer su neizostavan dio života, dio koji otkriva da svijet nije samo ono što vidimo, svijet je bezbroj lica, od kojih svako ima bezbroj osmjeha; milijardu srca s još toliko različitih kutaka; mnoštvo smjerova, a samo u jednom od njih teče nebrojeno mnogo različitih pogleda. Tad sam ustala i krenula iz sobe. Mračni je hodnik bio prazan. Išla sam za zvukom do vrata iza kojih je dopiralo otkrivenje životnog nauka. Svijet nije jedan, svijet je bezbroj različitih stvari, bezbroj neodgovorenih i nepostavljenih pitanja, bezbroj nijansi u čijim pregibima ćemo jednog dana spavati. Pritisnula sam kvaku i polako otvorila vrata. Što sam više rastvarala vrata, to su se više rastvarala moja usta. U sobi nije bilo glasovira. Dapače, bila je uska i premala za nj. Zurila sam tupo u stolić čiju sam nogu na kotačiću onomad zamijenila za nogu glasovira. Pogled mi je tad pao na antiknu vitrinu prislonjenu uza zid. U njoj su stajali zvučnici, a iz njih se širilo veličanstveno životno otkrivenje.

MEZZOSOPRAN

Split the Lark — and you'll find the Music —
Bulb after Bulb, in Silver rolled —
Scantilly dealt to the Summer Morning
Saved for your Ear when Lutes be old.

Emily Dickinson

Anton je došao u naše društvo preko sestrične koja je poznavala Taskilovskog. Poput priljepka koji se othrvao snažnim valovima, udobno se smjestio u dnevnu sobu našeg zajedništva. Pretpostavio sam isprva da ta nepokolebljiva adhezija znači da nema prijatelja pa prijanja uz ono što nađe, no poslije sam vidio da sam imao krivo. Ne, nije imao prijatelja, ali nije ih ni tražio. Bio je svojevoljni izopćenik. Nije se trudio ni oko izgleda niti oko ponašanja; sve na sebi prepustio je kaosu pa se sukobljavao s ljudima pokraj kojih bi se našao u danom trenutku. Kad je prvi put banuo na našu čajanku, koju je Taskilovski priredio u svojem trošnom tavanskom stančiću u Opatičkoj na Gornjem gradu, izgledao je kao zalutali astronaut. Nespretno se gegao na štrkljavim nogama i polako okretao glavu lijevo-desno kao da unosi podatke o okruženju. Naočale na suhonjavu, štreberskom licu pojačavale su dojam. Došao je sa sestričnom i odmah se spustio na kauč u kutu, odakle se nije pomaknuo čitavu večer. Razgovarao je samo s njom; nije ni jeo niti pio.

Oko ponoći Dina je zauzela podij, koji je Taskilovski napravio od nekoliko cigala što ih je ukrao susjedu s trećeg kata, i zapjevala Gershwinovu The Lorelei. Pun, opojan glas kliznuo je među goste i zavodnički se stao vijati oko svakog. Dina se bavila solo pjevanjem od petnaeste godine; studirala je na akademiji, pjevala na večerima klasične glazbe na Šalati i nedavno dobila priznanje za trud, postavši solistica ansambla u HNK-u. Po premijeri Traviate u kojoj je igrala ulogu Flore, Jutarnji list prozvao ju je novim hrvatskim slavujem i predvidio joj blistavu karijeru. Kad je Dina pjevala, svi su umuknuli i okrenuli se prema njoj. Nije joj štetila ni ta koketerija, to što se osmjehivala kao da posjeduje skriveno znanje i uvijala tijelo kao jegulja. Onaj tko ju je poznao, znao je da je to pjevačka poza jer je znala mijenjati izraze prema potrebi. Dok je Dina žudno pružala ruke prema nama i spuštala se niz oktave kao dijete niz tobogan, primijetio sam da se nezainteresirani Anton iznenada zapiljio u nju. Uske crne oči odjednom su se raširile, jagodice na licu postale su izbočenije. Društvo

je imalo komični ritual da muškarci nakon pjesme poljube pjevačici ruku u znak zahvalnosti. Poredali bismo se pred njom, Taskilovski bi se preguravao. Sad, nakon pomamna pljeska, zabezeknuo sam se vidjevši da i Anton stoji u redu. Došavši do nje, lagano joj je poljubio ruku i zagledao joj se u oči. Dina je skrenula pogled i izvukla ruku.

Možda taj događaj ne bih ni zapamtio da se Anton nakon njega nije iznenada sprijateljio s Taskilovskim. S interneta mu je skidao suvremene azijske filmove, Won Kar Waija i Shu Shuija za koje mu je Taskilovski bio dao popis, a za koje sâm, uvjeren sam, nikad nije čuo. Zatim je počeo iskrsavati na našim kavama i izlascima. Taskilovski i ja sjedili bismo u Tkalčićevoj, agilno raspravljajući o Pollockovu geniju pri čemu bi Taskilovski tupio da ne da golu kitu za to psihoanalitičko smeće, a Anton bi se odjednom pojavio niotkud i sjeo za naš stol našto bi rasprava zamrla. U društvu je uglavnom šutio i izbjegavao tuđe poglede. Često bi prstima polagano i sustavno gnječio obrub majice ili košulje. Odjeća mu je bila uredna, ali imala je miris ustajalosti i duge povijesti nošenja. Mislim da je izbjegavao trgovine s odjećom i da u njima nije znao biti opušten. Kad bi Taskilovski otišao na zahod, nastala bi bizarna situacija jer Anton i ja ne bismo prozborili riječ dok se on ne bi vratio. Uspio sam ipak doznati par pojedinosti koje je procijedio ogledavajući se lijevo i desno, kao da ga ganja Interpol. Promrmljao je da je knjigovođa i da radi u knjigovodstvenom servisu. Priznajem da sam se, doznajući to, utekao stereotipu i prvo zaključio da šuti jer nema što zanimljivo reći. Te sitne crne oči bile su oči idealne uredske voluharice. U našem društvu nije bilo činovnika, prezirali smo ih od srca i svaki od nas smatrao je da s neakvim uredskim crvom ne bi imao o čemu razgovarati. Taskilovski, koji je završio kazališnu režiju i radio u ZKM-u, nije se opterećivao time. Dobacivao je Antonu sve i svašta, provokacije i povlađivanja, govorio je da će mu mamu pozvati na spoj, a zatim hvalio njegov filmski ukus. Provokacije su nekako dobro sjedale uz Antonovu zapuštenu pojavu, uz crnu kosu koja godinama nije vidjela frizera, uz ozbiljno lice čija se usta nikad nisu preobličila u osmijeh, ali nisam bio siguran dokle se smije ići s tim čudakom. Pogled bi mu često pod pognutom glavom srnuo u nenadanom smjeru i u njemu se ponekad zrcalila neka bolesna crta, nešto što nisam znao kako protumačiti.

Otkako su je bili sazidali 1999. pokraj kuće u Dubravi, Jurekova garaža nije sklonila nijedan auto, ali je mnogo puta služila kao tulumara. Društvo se te vjetrovite siječanske večeri ponovno okupilo među čekićima, francuskim i inim ključevima, što su nanizani visjeli na zidu, kutijicama s čavlima svakojakih veličina i maskama za varenje. Na stolu su pokraj Coca-Cole i jegera stajali razbacani odvijači, brusni papir i škrip u kojem je ostao komad oštne šperploče. Pod je bio posut ostacima piljevine, a daske na kanistrima o koje bi se svaki

put netko našpranjio služile su kao klupe. Jurek je skrušeno objavio molbu svojeg tate da ništa ne krademo. „K vragu!“ promrsio je Taskilovski. Dandy Warhols dozivali su iz zvučnika: „Cause I like you, yeah, I like you...“, a ljudi su se nesvjesno trzali u ritmu. Gledao sam kako se violončelistice Lana i Tanja golih ramena hihoću postrani i šapuću si nekakve slatke stvari. Tad sam primijetio da pokazuju na Antona koji je stajao u kutu i kroz nepočešljanu crnu kosu promatrao ljude. „Plaćeni ubojica“, začuo sam kroz prigušeni smijeh. Dina je došla nešto kasnije. U uskoj crnoj haljini koja joj je sezala do tankih koljena i nasmijana kao lutka u izlogu išla je od jednog do drugog dečka s čašom đus-votke u ruci i dražesno pijuckala. Kad mi se približila, jedva sam suspregnuo poriv da se osmijehnem. „Još me mrziš?“ upitala me ljupko se smiješeći. Pomislio sam kako je nemoguće ljutiti se na nju i taman joj htio reći da je sve u redu kad sam pokraj svojeg osjetio tuđe lice. Anton je stao do nas i šuteći se zagledao u Dinu. Ona mu se osmijehnula osmijehom s reklame za zubnu pastu. On joj je tad rekao da je lijepa. Ona se nasmijala zabacivši glavu. Postalo mi je neugodno pa sam se maknuo u stranu. Trudio sam se da ne čujem što pričaju, ali sam ih usprkos sebi pogledavao. No nije se zbilom ništa spektakularno. U jednom trenutku ona je krenula dalje, a on se povukao na svoje mjesto u kutu. Atmosfera se užarila kad je pijani Taskilovski počeo inzistirati da Dina otpjeva neku manje poznatu pjesmu i da će joj, bude li je znala, dati gaće koje ima na sebi. Isključio je muziku i sve nas natjerao da umuknemo. Dina je zauzela pozu i pustila grleni mezzosopran. Glas joj je u času zaposjeo prostoriju; čitava garaža nabujala je snažnim, kristalno čistim tonovima koji su me, što su se više dizali, podsjećali na planinske vrhunice pod kristalnim snijegom. Bio je to glas koji poznaje samog sebe, koji si vjeruje i pjeva vlastitoj veličini. Taskilovski ne samo da će morati dati gaće, mislio sam, nego će se gol šetati cestom.

Pružajući joj gaće, Taskilovski joj je oblizao ruku, a ona se vragolasto nasmijala poput dive. Opazio sam da je Anton na iglama. U iščekivanju ritualnog rukoljuba krenuo je prema Dini kako bi stao u red. Ali nakon uručenja gaća, koje je Dina spremila u torbicu, ljudi su se vratili svojim razgovorima. Zahvala pjevačici je izostala, zapjevala je Madonna i ostaci glasa koji je obarao visinske i dubinske prepreke nestali su među zračnim valovima. Anton je djelovao kao da ga je netko zviznuo mokrom krpom. Izgarao je od sramote. Nakon deset minuta više ga nije bilo u garaži.

Nekoliko je dana bio mir, a onda je Lana rekla Jureku, a Jurek Taskilovskom i uskoro je cijelo društvo pričalo da je Anton otišao u HNK na Didonu i Eneju gdje je Dina pjevala ulogu proročice. Nakon predstave dočekao ju je pred kazalištem s buketom orhideja i odveo je na piće. Taskilovski se grohotom smijao. „Vidi ga, kako je uporan naš notar.“ Kad je sljedeći put

vidio Dinu, uljudno ju je upitao može li mu preporučiti kojeg knjigovođu da mu sredi porezne papire.

Proljeće je kobno doba i tjera ljude na sumanute postupke. Nije mi se jednom dogodilo da me, razbacujući feromone, privuče djevojka koja mi se inače uopće nije sviđala. Poštujući proljetnu tradiciju, i Anton se počeo otvoreno nabacivati Dini. Usred društva govorio joj je da ima krasne oči, kao da su sasvim sami, pozivao ju je na večere, kino predstave i šetnje Marulićevim trgom, koji je noću bio ah, tako lijep. Govorio joj je da je ona prirodni izvor glazbe, da je poput ptice, slavuja, da nikom drugom pjevanje ne stoji tako dobro i da čak bezvezna pjesma otpjevana njezinim glasom postaje posebna. Ona, kao da nije vidjela tvrdnu usredotočenost njegova udvaranja, prihvaćala ga je poluozbiljno, poluposrdno. Jednom bi zadovoljno slušala tu nakaradnu oduševljenost, a drugi put ga ignorirala; čas se naglas smijala njegovim dosjetkama, a čas njegovim ljubavnim nastojanjima. Kad nje pak ne bi bilo u društvu, Anton bi se povukao u neki kut poput ranjena psa i ondje lizao rane. Ali nije odlazio.

Taskilovski ih je nemilosrdno provocirao. Jednom prilikom kad su oboje bili nazočni, rekao je da su stvoreni jedno za drugo jer im imena tvore naziv CD shopa: Dinaton. Dina se gušila od smijeha. Taskilovski je dolijevao ulje na vatru: Dina će za Dinaton snimati albume, a Anton će im voditi knjige. Anton je sjedio preko puta i leđeno ih promatrao. Lice mu je bilo skroz promijenilo boju i postalo zagasito crveno, a prstima je mrcvario svoju krpicu za brisanje naočala. Krpicu sam kasnije rastrganu vidio u smeću.

Kad je Anton bio krenuo u pohod, iznenada nam je njegov bezlični lik postao zanimljiv. Ispitivali smo jedni druge gdje radi, gdje stanuje i što uopće čini u slobodno vrijeme, ali nitko nije znao ništa. Taskilovski je u nekoliko navrata morao nazivati Antonovu sestričnu kako bi doznao da živi u stančiću s majkom s kojom se baš i ne slaže.

Prošao je mjesec pa dva, a njegovi nasrtaji nisu nimalo izgubili na snazi pa su postali neumjesni. Slijedio je Dinu tugaljivo poput psa, slušao pozorno svaki ton koji je proizvelo njezino grlo, odlazio je na predstave, dočekivao je nakon proba i nazivao je slavujem. Dinine prijateljice prepričavale su da su ga vidjele iz lože kako molećivo sjedi u drugom ili trećem redu parketa. Dina bi pak prihvaćala njegove bukete i čokolade, odlazila s njim na romantične večere da bi mu po njihovu završetku uskratila nježnost; koketno ga je pogledavala, ali bi svaki put izmigoljila kad bi je pokušao zagrliti. Jedanput su zajedno otišli na Sljeme. Anton je pripremio sendviče i sokove, nosio joj je torbu i zaustavljao se kad god bi se ona umorila. Proveli su cijeli dan zajedno tijekom kojeg joj je s uvjerenjem govorio da će

jednog dana biti primadona, da će pjevati Carmen i Toscu iako je potonja bila sopran. Kad ju je na povratku kod ulaza u tunel pokušao poljubiti, posprdno mu se nasmijala i rekla neka ne misli da je jedini koji je želi.

Budući da joj svejedno nije prestao donositi slatko-kisele juhe iz kineskog restorana kad bi se proba oduljila (njezina ideja), Anton se pretvorio u pojam rugla. Sad je već postalo neugodno gledati ga kako sjedi na kožnatoj fotelji kao na fakirskom krevetu i bulji u Dinu. Imao sam potrebu okrenuti glavu kad bih vidio da mu ona daje dvosmislene znakove, od kojih bi u njegovu želucu uvijek ostao talog nade.

Ljeto je bilo u jeku, približavao se Dinin rođendan. Ona je svake godine u svojem iznajmljenom stanu na Jarunu priredila soareju s koktelima, šampanjcem i dimljenim lososom. Zahtijevala je da svi dođemo u odijelima i toaletama, a neposluh se mnogima obio o glavu kad su došli u trapericama i poljubili vrata. Taskilovski bi se dotjerao do klaunovštine, otišao bi kozmetičaru, zacementirao kosu gelom i obukao večernje odijelo s leptir-mašnom. Negdje u to doba, kad se temperature očajnički drže u onoj visokoj točki prije nego što počnu padati nizbrdo, Anton je pojačao pritisak i stao Dini govoriti da je voli i da su si suđeni: on je jedini stvarno razumio njezino pjevanje i poznavao je bolje od ikog. Nazivao ju je na mobitel, na fiksni telefon, salijetao je na kavama ne obazirući se na druge za stolom pa mu je za jednog takvog snubljenja Dina već iznervirana odbrusila pred svima: „Okej, bit ću s tobom ako mi za rođendan doneseš dovoljno originalan dar. Kažeš da me poznaješ bolje od ikog? Onda mi donesi nešto čega se nitko drugi ne bi sjetio, a što govori o meni. Ako uspiješ, bit ću s tobom. Ako ne, maknut ćeš mi se s očiju.“ Grobna tišina. Čak se i konobar lecnuo. Nismo znali bismo li ozbiljno shvatili ponudu jer je ideja da njih dvoje budu zajedno bila suluda. Ali Anton je, ne trepnuvši, rekao da pristaje.

Tad smo već dovoljno dobro poznavali Antona da ne pomislimo kako neće ići do kraja. Odustajanje bi se kosilo s njegovom religijom, a ovo mu je bila šansa stoljeća. Njegov dar postao je glavna tema razgovora, više nikog nije bilo briga što igra u kinima ni kad su nogometne utakmice. Jurek je tvrdio da će joj donijeti mikrofon, Anita je spominjala intimno rublje u koje bi bilo utkano Dinino ime. Taskilovski je čak predložio da otvorimo privremenu kladionicu. Govorio je Dini: „Donijet ću ti okove, teške okove za tebe, moja ljubavi“, a ona se hihotala.

Taskilovski je došao po mene u devet. Mirisao je kao parfumerija i jedva sam čekao da

dodemo do Jaruna. Obojica smo bili u odijelima i obrijani. On je nosio crne kožnate rukavice i motorističke naočale. Bila je topla ljetna večer i u mraku su se nazirali noćni leptiri, nalik na leteće komadiće tkanine. Pozvonili smo na devetom katu. Čim je Dina otvorila, Taskilovski ju je zažvalio i kao prestrašeno upitao je li joj bolja polovica stigla. Anton još nije bio ondje. Dina je nosila bijelu večernju haljinu s cvjetnom kopčom na ramenu. Kosa joj je neobuzdano klizila niz ramena i u tom sam trenutku pozavidio Antonu na njegovu zadatku. Dinina obla ramena sugerirala su toplinu i strast. Stol je opet bio pun fantastičnih jela: okruglice u umaku od rikule, parfe od pileće jetre, pašteta od ugora, kruh s maslinovim uljem, kiflice s lavandom simetrično su se rasporedili po stolu. Dina je pustila Traviatu. Florin glas kliznuo je niz zvučnike poput viskozne tekućine. Djevojke su se šepirile u raznobojnim haljinama, golih leđa, ruke su im bile nakićene narukvicama, a pokreti graciozniji nego inače. Dečki su zaboravili na frivolne šale i pristojno se smješkali. Taskilovski je zaključio da Anton nije uspio ući jer je došao u tenisicama. „Mislim da su posrijedi bile one bijele adidasice.“ Upravo je suzbijao histeričan napadaj smijeha kad je zazvonilo na vratima. Anton je ušao u salon za Dinom, a pogledi svih nehotice su se zalijepili za kutiju u njegovim rukama. I sâm sam osjećao sram što buljim i ne mogu odlijepiti pogled od tog pravokutnog komada u bijeloj plastičnoj vrećici. Anton je, ne pozdravivši nikog, sjeo u fotelju pokraj linije. Razgovor se ponovno pokrenuo i za trenutak više nitko nije mislio na njegov dar. Pio sam naizmjenice jeger i votku i sve obilno zalijevao vodom. Hrana je sustavno nestajala sa stola. Jurek se davio u sušiju, ne primjećujući da mu se plavkast komad tune zalijepio za kravatu. Bio je jedini muškarac kojeg sam znao da voli suši. Od alkohola sam postajao glupav pa sam Lani i Tanji objašnjavao da je njihov instrument izrađen u pohvalu ženama jer odražava fizionomiju ženskog tijela. U ponoć smo se poredali oko slavljenice i zapjevali Happy Birthday u maniri opernih pjevača. Primajući darove, ona se pravila da je izbezumljena od sreće. Dobila je ljetne majice, srebrno-drečće sandale, maskaru, knjigu o Parizu, kamo je namjeravala otići, ja sam joj dao Pradin kišobran, a Taskilovski kazetu Mile Kitića i komplet DVD-a s Marijom Callas. Anton se i dalje nije dizao iz fotelje nego nas je od tamo posprdno gledao kako nižemo svoje ništavne predmete. Kad su se na kraju svi izredali, Dina nije mogla suzbiti znatiželju pa mu je dobacila pogled. On je tad ustao i polako došao do nje. Pružajući joj kutiju zamotanu u crven ukrasni papir, rekao je: „Dajem ti najljepšu pjesmu koja izlazi iz najljepšeg grla. Ti je zaslužuješ više od bilo kog drugog.“ Zakolutao sam očima. Dina je primila kutiju i skinula crveni papir. Podignuvši poklopac, vrisnula je i ispustila kutiju na pod. Iz nje se iskotrljala mrtva ptica, rasporena napola. Ljudima se oteo neartikuliran zvuk gađenja. Bio je to slavuj razrezan na prsima iz kojeg su virili organi. Dina je užasnuto zurila u slavu, a Anton je pak pakosno i zaljubljeno zurio u nju.

MJESEČEV KRAJOLIK

Kotači su se okretali u velikim zamasima, sopćući. Čitav je krajolik bio izvezen od smeđe kudjelje na kojoj se bijeljelo golo kamenje. Tumaranje kršem jednolično se odvijalo kao odmatanje gaze, bez prekida, bez iznenadnih uleta poljana ili drveća u vidokrug. Moja je majka sjedila zabačene glave položene meko u sijedu kosu, a malene, vodenaste oči virile su joj iz naborana lica i zamišljeno piljile u neku točku na stropu vagona.

Preko puta sjedila je žena s dvoje djece. Kose oči rekle su mi da nisu odavde, kad im usta već nisu izustila ni riječ otkako su ušli u kupe. Nepomično su sjedili naslonjeni jedni na druge, a iznad njih, na polici za prtljagu truckali su se njihovi kovčezi, čije su pozlaćene kopče svjetlucale na popodnevnom suncu. Tako je svjetlucao pečatnjak mogeg oca kad bi nakon ručka bio sjeo u stolac za ljuljanje ispred kuće i zadrijemao.

Dalje i dalje. Pustoš je putovala na sve strane i bio si sretan što si mogao ići samo u jednom smjeru jer bi se inače izgubio na prašnjavao smeđoj ploči. Bila je 1969. i Vjesnik je pisao o tome da je čovjek napokon sletio na Mjesec. „Površina Mjeseca zapravo je pusta, bez kapi vode“, pisalo je. Bila je poput tog krajolika kojim smo sad prolazili. Žena s dvoje djece žmirkala je dok je vjetar upuhivao čestice prašine kroz prozor; crne oči pritom bi joj se još više izdužile pa su podsjećale na dvije tamne zarezotine u mesu. Crveni je šešir bila odložila pokraj sebe na sjedalo. Imala je svilenu crvenu haljinu s bijelim raspupanim cvjetovima čiji su se prašnici međusobno golicali. To je cvijeće bilo tako neskladno s okolinom da mi ga je bilo teško gledati. Cvijeće ne raste u pustinji, nije li razmišljala o tome dok je odijevala tu haljinu?

Strankinja.

Majka se sagnula i iz prastare platnene torbe što joj je ležala do nogu izvadila staklenu bocu Jamnice u kojoj je bila obična voda. Potegnula je gutljaj-dva pa je spremila natrag. Bila sam izračunala da će na putu od pet stotina kilometara imati dovoljno vode ako svakih pola sata popije dva gutljaja. Tako sam je savjetovala pa mi se zahvalno osmjehnula. Do Zagreba je bilo još šest sati.

Kotači su se ravnomjerno okretali, ponavljajući melodiju klopota uvijek istim tempom koji te zanosio da se zanišeš kao u ritmu rok-pjesme s radija. Ta da da ta da da ta da da. Kimala sam glavom prema tom jednoličnom zvuku i osjećala kako u meni budi potrebu za

promjenom.

Žena u cvjetnoj haljini stavila je naočale na nos i više nije škiljila. Djeca su zaspala naslonjena na nju, a jedno od njih pomicalo je usnice u snu. Ta da da ta da da ta da da.

Majka je otpila još dva gutljaja vode i jezikom oblizala zaostale kapljice na usnama. Klopot željeznice postajao je glasniji.

Nas dvije stanovale smo u Ružinoj ulici, nedaleko od centra Osijeka. Stan je bio malen, popunjen starim namještajem koji je majka donijela kao miraz iz Slavenskog Broda, gdje je s osamnaest godina upoznala mojeg oca. Kao službenik suda bio je na proputovanju, ali je često svraćao u Brod. Ti komadi namještaja koje je majka ponosno donijela sa sobom tad su navodno bili najskuplji primjerci što su se mogli naći u Hrvatskoj, izrađeni ručno od skupe hrastovine. Sad su predstavljali samo glomazne komade drveta, ljepljive od prljavštine i pune ustajalih uspomena kojih se nisam mogla riješiti. U njima su stajala očeva stara odijela, kravate, boce s rakijom i konjakom kojima je nudio povremene posjetitelje.

Majka je u mladosti neko vrijeme radila na željezničkom kolodvoru kao stenografkinja pa smo sad nekako preživljavale od sitne mirovine i od prodaje domaćeg džema od jagoda, šljiva, marelica, dunja i malina. Kupovale smo voće na tržnici na Gajevu trgu i kod kuće ga kuhale u golemu tamnozelenu kotlu. Najljepši osjećaj bio je kušati svježe skuhan džem od marelica, reski i slatki okus probudio bi žlijezde i čovjek ne bi mogao stati tek kod jednog zalagaja. Dok je otac bio živ, bilo je više novca jer je radio kao sudski zapisničar pri Trgovačkom sudu, ali tog se razdoblja slabo sjećam. Jedan od podsjetnika na oca bila je njegova jedina fotografija, koja je stajala u kuhinjskoj vitrini pokraj slika svetaca. Na njoj je sjedio u naslonjaču, ozbiljan, s dugim crnim brkovima i uzdignutom lulom u ruci, kao da nešto želi reći. Sjećala sam ga se maglovito, a prisjećanja su mi, nažalost, uvijek bila povezana s mučninom i nejasnim slikama nasilja. Majka mi je rekla da je to zbog toga što je otac poginuo preda mnom. Na ulici ga je, desetak metara od ulaza u kuću, udario automobil.

U jednom sam se trenutku trgnula i primijetila da sam bila zaspala. Žena u cvjetnoj haljini sjedila je nakosivši noge, naslonjena na desnu stranu i gladila kosu jednog djeteta. Majka je drijemala. Tad sam opazila da joj je boca s vodom prazna. Blago se njihala u njezinoj opuštenoj ruci pa sam se primaknula da vidim je li se sadržaj prolio, ali na smeđoj vunenoj haljini nije bilo nikakvih naznaka vlage.

„Mama“, rekla sam tiho. „Mama, popila si svu vodu.“

„Hm?“ probudila se i pogledala me.

Ponovila sam ozbiljno: „Popila si svu vodu.“

Odgovorila je: „A, da, jesam“, i nježno me primila za ruku, osmjehnuvši se. „Pa što onda? Bila sam žedna, ne brini se.“

„Ostalo je još više od tri sata do Zagreba.“

„Znam, ali sve je u redu. Bit ću dobro.“ Dok je to govorila, primila me malo čvršće za ruku i pogledala u oči. Kimnula sam i ponovno se naslonila.

Azijci su spavali. Promatrala sam dijete u lijevom kutu kupea, ne mogući dokučiti je li muško ili žensko. Kratka crna kosa pokrivala mu je polovicu glave koja se odmarala na naslonjaču. Tamnozeleni majica, što je sezala do butina, pristajala je uz zagasitu glatku put. U jednom trenutku, dijete je otvorilo oči i uprlo ih u mene. Bile su to dječje, ni muške niti ženske, još neodrasle šarenice iz kojih je zračilo čuđenje. Netremice me je gledalo, pitajući se zacijelo zbog čega zurim u njega. Ipak, nastavila sam, ne želeći dopustiti da me njegova pozornost omete. Dijete se još više uvuklo u sjedalo. Majka me je tad primila za ruku i upitala jesam li prije odlaska mački dala jesti. Naša je siva mačka najviše voljela spavati u ormariću među starim cipelama. Ujutro bi se, oko šest, lijeno izvukla iz njega i dogegala do mojeg kreveta. To je značilo da se i ja moram dignuti.

Pustoš je išla dalje i dalje. Jurila je pred nama i iza nas, brzala u oba smjera, prestizala nas i gubila se za nama, pretvarajući se na objema stranama u ravnu crtu. Nebo je bilo prazno, bez ijednog oblaka. Raspukline u zemlji suho su zjapile i tražile vode, ali nije bilo nikakve nade za njih: kad bi kiša i pala, nezasitno bi progutale litre i litre i tražile još. To me podsjetilo na igru iz djetinjstva koju bih igrala s ocem nakon kupanja, kad bi sva voda iscurila iz kade. Na početku voda bi mi sezala do pazuha, a onda je tijekom kupanja polagano otjecala kroz rupu na prednjem dijelu. Koliko god se grčevito trudila petom začepiti tu rupu, voda je naposljetku uvijek istekla. Kada je ostala prazna.

Vlak drugog razreda bio je bez bifea i restorana. Sjedala u kupeima bila su stara, a koža na njima izgledala je kao da je upila svu prljavštinu svijeta. Žeđ i glad mogli smo tražiti jedino onim što smo bili ponijeli od kuće jer je vlak na stanicama stajao tek koju minutu, a slavina u zahodu vlaka bila je pokvarena. Majka se nije žalila premda je već davno popila svu vodu.

Sumnjala sam, međutim, da mi ne želi priznati da je žedna.

Žena u cvjetnoj haljini probudila se i pogledala djecu. Iz tamnocrvenog kožnatog kovčega iznad sjedala izvadila je bocu s vodom i dala je djeci. Ona su halapljivo stala piti i uskoro je pola sadržaja nestalo. Pritom su se otimala za bocu, natječući se tko će piti prvi pa su im bezbojne kapi prskale lica i odjeću. Zatim su obrisala lica rukavima i vratila bocu majci koja je i sama otpila čak pet-šest gutljaja. Zatim je bocu stavila uza sebe na sjedalo, namjestivši je da se odmara na cvjetnoj prostirci.

Dijete koje sam bila promatrala okrenulo se prema njoj i počelo nešto govoriti na stranom jeziku, upirući prstom u mene. Žena me pogledala, a zatim pomilovala dijete po kosi, rekavši također nešto što nisam razumjela.

Zemlja pokraj koje smo jurili, ispucala od suše, prošarana napuklinama što bi zacijelo progutale čitave vodopade, smetala me je svojom jednoličnošću. Taj jednaki, pravilni krajolik koji kao da je bio rađen po štanci – isti isti isti isti centimetri, bez iznimke, tekao je bez varijacija, ta da da ta da da ta da da, kao da nikad ne misli prestati.

Azijka je ponovno nagnula bocu da proguta još koji gutljaj. Vlak se zadržao, a tekućina joj se prolila po haljini, napajajući cvjetove. Pogledala sam majku, ali ona se pretvarala da ne primjećuje. Tad sam vrlo glasno upitala: „Jesi li žedna?“ Odgovorila je mirnim glasom da nije. No strankinja zacijelo nije razumjela. Čak da je i znala naš jezik, vjerojatno ne bi dokučila sve značenje sadržano u tom pitanju. Satkana od neuljudnosti i sebičnosti koje je bez srama pokazivala pred drugima, nije se znala drukčije ponašati. Zaliveni, cvjetovi na haljini kao da su još više propupali i otvorili bijele uširkane latice prema suncu.

Žena je ustala i nešto promrmljala prema djeci pa je, izišavši iz kupea, nestala niz hodnik vagona. Majka je gledala krajolik na čijem su se obzorju stali nazirati plavi planinski obrisi nalik studenoj vodi koja se slijeva niz vodopad.

„Idem na zahod“, rekla sam joj. Nekako me je zabrinuto pogledala, ali nije ništa rekla.

Izišla sam iz kupea i krenula prema kraju vagona gdje se nalazila kabina za nuždu. Vlak me zanosio lijevo-desno. Nužnik je bio zaključan pa sam pričekala. Kad je Azijka otvorila vrata, gurnula sam ih prema njoj i ušla u kabinu. Zaprepašteno me je pogledala i zavikala. Primila sam ovratnik njezine haljine i iz sve snage ga potegnula. Dok nas je jureći vlak izbacivao iz ravnoteže, tkanina se rasparala, a u svakoj mi je ruci ostala pregršt bijelih cvjetova. Žena je urlala i tukla me po glavi i ramenima. Gurala me od sebe i ispuštala nerazumljive krikove.

Gubila sam kontrolu nad sobom pa sam i sama stala vikati: „Kako možeš? Kako možeš?!“ istovremeno joj dalje trgajući haljinu, upinjući se da je uništim. Uto je netko gurnuo vrata i obje nas pritisnuo o zid vagona. Izvukli su nas iz zahoda. Otimala sam se vičući dok su me dvojica muškaraca odvajala od žene. Haljina je visjela s nje u dronjcima, a ona se, umuknuvši, širom otvorenih očiju naslanjala na ljude koji su se skupili oko nje.

Pokušavala sam objasniti ljudima da je ona ta koja je prva počela, da je bešćutna i okrutna i da bismo pokraj nje svi mogli pomrijeti. Nisu me slušali, nego su me zatvorili u kupe samu samcatu, a majku odveli odande, kao da bih joj mogla nauditi. Nakon sat vremena pustili su je k meni. Gledala me čudno, iskrivljena lica i vidjela sam da plače. Bi mi je žao pa rekoh: „Nije to ništa, mama. Nije ništa.“ Zagrlila me je i tako smo provele ostatak puta.

Bilo je predvečerje kad smo stigle u Zagreb. Putnici su pod ružičastim svjetlom kolodvorskih svjetiljki vukli torbe. Bijeli Zagreb bio je siv od prašine i starosti. Umor se slegao na vlak i perone. Na našem peronu stajao je visok čovjek s dotjeranim brkovima u odijelu od tvida i u pratnji jednog korpulentnog muškarca. Rukovao se s majkom te je odveo u stranu i s njom izmijenio par riječi. Njihov govor izgubio se među zvucima koraka stotina nogu koje su se miješale oko nas. Potom su se vratili i on je obećao majci da će se dobro brinuti za mene.

NEIZRECIVO

Te je godine ljeto došlo brzo, nakon dva proljetna tjedna utaborilo se već u travnju i otad, skriveno, grijalo sve nas koji se nismo znali obraniti. Cijeli svibanj protekao je u skrivanju pod tendama, u klimatiziranim kafićima, hladovini drveća. Svi su rogoborili protiv nevidljive pošasti, ali nisu joj mogli stati na rep. Do svibnja bili smo kuhani i pečeni.

Na trećoj godini studija Engleskog jezika i književnosti, negdje pred kraj drugog semestra 2000., kad smo svi stali manijakalno snalaziti se svaki na svoj način da nadoknadimo ono što smo trebali naučiti tijekom godine i tražiti skripta iz predmeta na čija predavanja nismo dolazili, kad se u toplom zraku osjećala takva nervoza da ti je bila muka boraviti među ljudima i kad su studenti trčali hodnikom kao da će tako dobiti na vremenu za učenje, prišla mi je Dijana Ravlić i pitala me hoću li joj posuditi skripta iz Semantike. U hodniku ispred Sedmice bilo je tridesetak studenata koji su, čekajući predavanje, agresivno tumačili jedni drugima lingvističke koncepte i stvarali priličnu buku, poput burzovnih mešetara. Zbog toga, a i zbog same Dijane mislila sam da sam pogrešno čula. Dijana je na predavanjima sjedila u prvoj ili drugoj klupi i upijala profesorove riječi, ponekad čak pokrete i uzdahe. Bila je dio agregata koji bi se zabio u prednji dio dvorane i kameleonski poprimio boju klupa. Fronta se mahom sastojala od okorjelih štrebera i vrijednih dobrica koji su pozorno pazili da nauče svaku riječ iz skripta, ali ništa mimo toga. Tu smo pojavu mi ostali nazivali „sindromom seoske učiteljice“. Dakako, danas sam svjesna da je u tu sintagmu bilo uloženo mnogo pogrešnog značenja kao i da neki od studenata iz prvih klupa nisu bili zaslužili da ih se vrijeđa. Dijana je bila jedna od onih koji su zapravo pokazivali naznake osobnosti i stila u odijevanju za razliku od drugih neuglednih pojava koje kao da su odjeću birale u nekom ormaru iz osamdesetih. Dijana nije poput drugih tupo sjedila i bilježila stvari bez razumijevanja. Često se javljala da joj profesori objasne ovaj ili onaj koncept dok se ostatak studenata bojaio progovoriti da ne bi slučajno ispao glup jer to bi onda bilo zapisano u zvijezdama. Svejedno, žalc Anele Tobolčar pogađao je i nju: „Tako mi mojeg tobolca, Ravlička je oprala kosu!“ Dijana mi je rekla da nekoliko puta nije bila na predavanjima pa bi se htjela ukompletirati. Iznenadilo me što je skripta tražila baš od mene jer taj su kolegij slušali svi studenti na trećoj godini, a dobar dio njih doista je dolazio na predavanja jer je profesor bio oštar pas. Mogla je pitati koga od svojih štreberskih prijatelja. No skripta sam joj spremno dala. Napisala mi je broj telefona i dogovorila se sa mnom da će ih fotokopirati unutar pet dana.

Skripta su odmah sutradan bila kopirana i dok mi ih je Dijana pružala, sjetila sam se da imam rupu između predavanja. Bilo je podne, a moje Prijevodne vježbe počinjale su u dva. U tom blistavom trenutku lucidnosti shvatila sam da ću ubijati vrijeme na hodniku ne pozovem li koga na kavu. Kad sam je pozvala, lecnula se jer ljudi iz prve klupe nikad nisu išli na kavu. Vidala sam ih na hodniku kako sjede na prozoru i čitaju bilježnice ili kako se klatare ispred faksa s torbom na leđima, no baš ih nikad nisam vidjela u fakultetskoj kantini. Dijana je pak pristala pa smo sišle u kantu iz koje se stepenicama prema glavnom hodniku dizao val graje. Probile smo zvučni zid i, ušavši, sjele na slobodnu klupu nasuprot šanku.

Klimatizirana kantina donijela je određeno olakšanje i tad sam pomislila da bih radije sjedila ondje s bilo kojim štreberom s naše godine, nego trpjela vrućinu na hodniku. Pitala sam je koliko misli učiti za ispit. Bio je to odličan način za početak razgovora, a ujedno korisna informacija. Odgovorila je da je već pročitala knjigu i da treba proučiti samo skripta. Neće joj trebati više od dva tjedna pa će stići izići na predrok. Meni predrok nije bio ni u peti, a skripta nisam mislila maziti dulje od tjedan dana. Semantiku sam namjeravala polagati ili na drugom roku ili u jesen. „Imam sad neke seminare na Komparativnoj koje moram odraditi“, muljala sam.

„Komparativna ti je drugi predmet? Blago tebi, tamo je sigurno super.“

„Pa, okej je. Profesori su normalni, pristupačni, ne traže mnogo, što možda i nije dobro...“

„Ali mnogo čitate, je li?“

„Da, ako želiš, ali mnogi čitaju sažetke knjiga. Nije baš da pročitaju cijelu zadanu literaturu.“

Zamislila se. „Kako je to... pokvareno. Neki bi bili sretni da im je to zadaća.“ Zazvučala je tako naivno, ali ozbiljno.

Pokraj zadrtoг oca koji je želio da se što prije uda i zaposli jedva se izborila za studij. Bili su joj već sredili posao blagajnice u Konzumu. Maknula se od obitelji koja je živjela u Zaprešiću i rekla da se onamo više ne vraća. U Zagrebu je živjela sama u malenu stanu i preživljavala dajući instrukcije.

„Imaš prilično mnogo nove robe za nekog tko je nezaposlen“, rekla sam joj jer sam je gotovo svaki put vidjela u nečem drugom. Dijana se osmjehnula. „Posuđujem je od prijateljice.“

Prošao je predrok iz Semantike i Dijana je dobila petaka. U znak zahvale donijela mi je malu Milkinu bombonijeru u obliku srca. To nitko nije radio zbog posuđivanja skripta i bilo mi je neugodno.

„Daj, Dijana, pa nisi morala“, obrazi su mi se zažarili. Društvo s Komparativne s kojim sam sjedila znatiželjno je pogledavalo bombonijeru čiji su se čokoladni bomboni topili na pasjoj vrućini.

„Ma šta nisam, pomogla si mi“, odsjekla je nekako grubo, kao da nije dopuštala pogovor.

Osjećala sam se dužnom uzvratiti joj uslugu pa sam je pozvala van. U petak sam s komparatistima išla na koncert u Spunku, svirali su Quaint Witch. „Bilo bi mi drago da nam se pridružiš.“ Isprva se nećkala, kao da mora pitati neku višu instancu za dopuštenje, no nakon određenog nagovaranja pristala je.

U petak navečer našla sam se s Jogijem na Glavnom kolodvoru i rekla mu da čekamo još dvije cure. Ostatak ekipe trebali smo dočekati u Spunku. Bila je vruća večer i Jogi se znojio kao i obično.

„Jesu zgodne?“ upitao je. Jogi je bio homoseksualac kojem je bilo važno da su ljudi s kojima se druži lijepi ili dotjerani bez obzira na spol. Oduševljavale su ga cure koje bi se tako našminkale da ih je bilo teško prepoznati. Raspravljali smo bez kraja i konca o korektnosti njegova estetskog snobizma, ali on nije popuštao jer je posrijedi bilo njegovo neotuđivo pravo da vrijeme provodi u društvu lijepih.

„Pa ova jedna dobro izgleda. Ima dugu smeđu kosu. Drugu još nisam vidjela.“

Dijana i prijateljica došle su točno u minutu. Prijateljica je hodala iza nje. Taman sam htjela upoznati Jogija i Dijanu kad mi je pogled pao na prijateljicu. Bila je potpuna Dijanina kopija, preslika indigo papira. Usko blijedo lice uokvireno smeđom kosom, izražene jagodice i visoko čelo. Da je prijateljica imala malo širu čeljust, bile bi identične. Ruka mi je ostala visjeti u zraku. U međuvremenu su se Jogi i Dijana sami upoznali, a zatim se Jogi rukovao s prijateljicom. „Anđo, drago mi je.“

Jogi je pokrenuo temu prije mene: „Vas dvije ste sestre?“

„Ne“, odgovorila je Dijana.

„Al potpuno ste iste. Ko blizanke. Ti si malo viša i imaš užu glavu“, odmjeravao ih je Jogi

pokazujući prema Andi.

„Nismo sestre“, rekla je Dijana nestrljivo. „Kamo god dođemo, uvijek slušamo jedno te isto. Već mi je postalo glupo izlaziti s Anđom. Ljudi se iščuđavaju kao da gledaju peteronogo prase.“ Stigao je autobus za Novi Zagreb i mi smo se ukrkali. Gnijezdeći se u sjedalu kao kokoš, Jogi se ispričavao. Nije mislio ništa loše.

„Ma u redu“, rekla je Dijana. „Znamo se iz srednje u Zaprešiću. Ona je išla u niži razred. Zapravo smo se upoznale tako što su nas ljudi iz drugih razreda brkali.“ Anđa je cijelo vrijeme šutjela; lice joj je odavalo potpunu ravnodušnost. Stigli smo za deset minuta. Dok smo hodali pločnikom ispred Nacionalne knjižnice, Jogi mi je šapnuo: „Iste su!“

„Psst!“ odvratila sam.

„Ali, ono, iste.“

Dio naše ekipe već je bio u Spunku. Splitski industrial bend Quaint Witch još nije počeo svirati; na stejdžu su iskušavali opremu. Klub je bio ugodno popunjen. Tomislav, Branka i Igor sjedili su za šankom. Tomislav nam je mahnuo. Došla sam do njih i upoznala ih s Dijanom i Anđom. Prva riječ koju je Tomislav izvalio bila je “blizanke”. Objašnjavanje se zakoturalo iz početka. U međuvremenu Quaint Witch je zauzeo položaje na pozornici i zasvirao.

„Nisu sestre?“ urlala mi je Branka u uho. „Identične su!“

„Znam“, rekla sam, „ali očito nisu.“

Igor je dobacio da su trebale kupiti samo jednu kartu i ući druga deset minuta nakon prve. Ne znam je li mu to bila strategija upucavanja, ali Dijana se samo kiselo nasmiješila.

„Ma kladim se da su sestre, samo zajebavaju rulju“, rekla je opet Branka.

„Ma šuti, čut će te!“ prosiktala sam.

Kad je Quaint Witch završio svirku, brzo smo se uvalili u separe do prozora koji se upravo oslobodio. Igor nije prestajao buljiti u Dijanu i Anđu. Jogi ga je munuo u rebra. Obje su imale ovalna, duguljasta lica s ostrim pregibima na kojima su se crne oči isticale poput pikula što cackle na suncu. Dijanin je pogled bio je nešto oštrij, a Anđin snen. Dijanina je kosa bila duža dok je Anđina sezala do ramena. Rekao bi čovjek jedina uočljiva razlika na njima. No nakon

određenog promatranja do izražaja su došle sitne pojedinosti: Dijanini uglovi usana bili su blago zavnuti prema dolje, a Anđini ravni; Anđa je imala jedva primjetno veće rupe na nosnicama. Jedva primjetno.

Svibanj se bližio kraju, studenti su postajali nervozniji, temperatura sve viša. U jednom trenutku bila je dosegla 39 stupnjeva u hladu i to mi je nalikovalo na predznak kraja svijeta. Kod svakog odlaska na faks dobivala sam dojam da je apokalipsa blizu. Noću više nije bilo kukaca kao prethodnih godina, sve se pretvorilo u Mrtvo more.

Nakon izlaska u petak obuzela me neka neodređena odvratnost koje se nisam mogla otresti. Budila sam se s osjećajem da nešto nije u redu, da je napravljen neki propust. Osjećaj me pratio posvuda, osobito na fakultetska predavanja. Bojala sam se da ću na njima susresti Dijanu pa sam dolazila pred sâm početak, kad je ona već davno bila zasjela u prvu klupu, i sjedala što dalje.

Ona i Anđa bile su previše slične da ne bi bile sestre, bile su toliko bliske da su si posuđivale i odjeću. Ali valjda sâm najbolje znaš jesi li s kim u rodu, a Dijana je bila daleko od osobe koja bi izvodila viceve. No ili su one lagale, u slučaju čega više nisam htjela imati posla s njima ili je priroda napravila genijalan eksperiment. Kolike su šanse da susretniš svoju polovicu tijekom životnog vijeka? Palo mi je na pamet da zapravo sve to nije ni važno, nisam se morala družiti s njima. Udaljit ću se i sve će biti kao da se nismo ni upoznale. Njih dvije moći će svoje šale izvoditi pred drugima i drugima tumačiti da nisu u rodu što god zapravo bila istina. Metoda je potrajala: prolazila sam hodnikom ne gledajući Dijanu, pretvarala se da je ne vidim u predavaonicama, izbjegavala je kad bih je ugledala na putu za faks, a između predavanja skrivala sam se u kantini. Ona je prihvatila igru i nije mi se obraćala, kao da je bliskost uspostavljena u onih tjedan dana od posuđivanja skripta, preko odlaska na kavu, do izlaska bila gluma. Nakon tri tjedna te farse ispred Filozofskog sam uočila Anđu. Stajala je naslonjena na stup i pušila. Vrućina je bila velika i nesnosna, zrak je treperio i Anđa je bila kao fatamorgana. Mislila sam jednostavno proći pokraj nje, ne bi me ni vidjela; no tad je naišla Dijana i zagrlila Anđu. Sjele su na stepenice koje su vodile do ulaza. Gledala sam ih poput voajera, nisam se mogla maknuti. Između nas su prolazili studenti pa je moje mjesto bilo prilično dobro kamuflirano. S vremena na vrijeme Dijana bi zagrlila Anđu, a ova se prepuštala laganom drmusanju.

Ostatak dana potratila sam razmišljajući o njima dvjema. Zašto mi je toliko smetala pomisao

da nisu sestre? Zašto mi je njihova sličnost bila nepremostiv dokaz? Bila je pala noć, a ja sam još strugala po tom pitanju sve dok se nije potpuno izlizalo i pokazalo da ne postoji donji sloj nego rupa.

Sljedeći dan, prije sata Teorije prevođenja, prišla sam Dijani i, odvevši je u stranu da drugi ne čuju, pitala je predstavlja li sestru iz zabave kao prijateljicu. Zvučala sam samoj sebi i kao pokvarena ploča i kao manijak. Trebala sam samo dodati: „Jer ako je tako, gorjet ćeš u paklu.“ Dijana me gledala s gađenjem. Oči su joj se pretvorile u buru: „Tko si ti da me to pitaš?“ Zatim je upitala: kakvu je to igru mogla igrati, koju korist bi imala?

„Anđo i ja upoznale smo se tek u srednjoj školi pa ni tad se nismo družile. No stalno smo slušale od učenika do profesora kako smo slične. Tisuću puta su nas pitali jesmo li sestre i isto toliko smo puta ljubazno odgovorile ‘ne’, ali u zadnje vrijeme počinjem gubiti živce. Taman misliš da je bilo dosta iščuđavanja, da su ljudi to nadišli, okrenuli se nekom pametnijem obliku zabave, kad se netko opet sjeti da smo slične i sve počne iznova. Kao da nema bolje stvari, nego ljudima podmetati srednjoškolsku šalu.“

Pozvala me k sebi na čaj poslije predavanja. „Dodi da ti nešto pokažem.“ Nisam imala ništa na rasporedu pa sam otišla s njom preko ceste do Kupske ulice, iste one koja će se za deset godina urušiti i nestati pod vodom. Zrak je treperio i sve se doimalo kao neki san. Uspele smo se izlizananim stepenicama čiji su rukohvati bili truli i masni. Na drugom katu Dijana je iz jakne izvukla ključ i otvorila vrata. Anđo je sjedila u kuhinji. Nije me pozdravila.

„Sjedni. Anđo je prespavala kod mene. Sad će ići na faks“, rekla mi je Dijana. Sjela sam na jedan od dva plastična stolca na rasklapanje koji su bili za kuhinjskim stolom. Anđo je sjedila na kredencu i listala časopis. Dijana je zamaknula za vrata sobe i ubrzo se vratila s indeksom. Sjela je pokraj mene i otvorila ga. Bio je Anđin. „Je l’ vidiš prezime?“ upitala me Dijana. Anđo Ozmec, rođena 1980., dvije godine prije Dijane. Studirala je dizajn. Osjećala sam se kao da me netko polio kantom punom tekućeg srama koji se proizvodi specijalno za ovakve prigode.

„Okej, okej, vjerujem vam“, rekla sam.

„Još misli da smo sestre“, okrenula se Dijana Anđi.

„Ne, vjerujem vam. Ozbiljno. I ispričavam se što sam ti uletila s tom idejom. Molim te, oprosti.“

„U redu je“, rekla je Dijana.

Ogledala sam se po stanu. Bio je malen, s trošnom drvenarijom i prljavom smeđom tapetom za pod koja se na jednom kraju odlijepila i stršala u zrak. Iza mene, rekle su mi, bila su vrata kupaonice, a ona vrata preda mnom vodila su u spavaću sobu. Dijana mi je napravila zeleni Franckov čaj. Čekajući da se ohladi, Dijana i ja pokušavale smo pokrpati odnos pričajući o Jezičnim vježbama čiji je ispit bio blizu i o svojim lektorima. Dijanu su mučili određeni i neodređeni članovi i nije znala kako da se istrenira, osim neprekidnim čitanjem. Anđa nije silazila s kredenca.

Na odlasku nekako nagoniski krenula sam prema spavaćoj sobi koja je bila usput. Jedva da sam izustila: „Smijem li?“ Zastala sam na vratima. Soba je bila mala kao i kuhinja i također žudjela za krečenjem. U jednom uglu bio je ormar, a preda mnom krevet. Jedan krevet. Zacijelo sam složila zabezeknutu facu jer je Dijana požurila reći da su silom prilika obje spavale noćas tu, ali da to nije ništa neobično. Pa ni situacija u domu nije se mnogo razlikovala od ove. Osjećala sam da ovo nije prvi put da je Anđa prespavala kod Dijane, a možda su zapravo stalno spavale zajedno. „Da, razumijem“, riječi sam izgovarala kao da sam pod pritiskom. Otišla sam uz kratak pozdrav.

Sljedećih dana ponovno sam izbjegavala Dijanu, ovaj put bez nekog jasnog razloga i opravdanja. Anđa je prespavala kod nje na istom krevetu. Dijana se držala svojih prvih klupa i nije se okretala prema meni.

„Možda fakat nisu sestre“, rekao je Jogi s čije se brade cijedio znoj. „Mislim, različito se prezivaju...“

„Spavaju zajedno u krevetu!“ graknula sam tako da se ostali dio kafića okrenuo.

„Pa što ako spavaju? Lezbe su.“

„Da su lezbe, ne bi se opravdavale što spavaju u istom krevetu.“

„Pridaješ tome preveliku važnost“, Jogi je mirno otpio gutljaj piva mjerkajući jednog dečka u uglu.

„A tebi bi bilo okej da spavaš s cimerom u istom krevetu?“

„To je druga stvar. Kod vas žena je drukčije.“

„Ti ćeš mi reći! U redu je ako se žene pipaju, a muškarci ne smiju?“

„Ne, mislio sam da hetero-ženama ne smeta toliko fizički dodir s drugom ženom, pogotovo prijateljicom. Hetero-muškarcima često smeta miris drugih muškaraca, a kamoli ne i dodir.“

„Reci što hoćeš, ali to je previše dodira za ženu.“

„Je l' imaju jednu deku?“ upitao je Jogi.

Postupak mi je bio grub, a zaključak radikaln. Pa što ako su spavale u jednom krevetu? Što ako su se i dodirivale? Koliko sam puta na tulumima zaspala između nepoznatih ljudi koji su poput mene prilegli zbog alkohola. Uostalom, zašto je spavanje u istom krevetu sa sestrom bilo normalnije od spavanja s drugom heteroseksualnom osobom? Na faksu sam našla Dijanu. Buljila je u popis ocjena ispita iz Teorije prevođenja. Dobila je peticu.

„Ej, Dijana, oprosti“, rekla sam. Ona se osvrnula i pogledala kroz mene kao da me nema pa nastavila gledati ocjene.

„Nema veze. Već sam navikla.“

„Ne, ozbiljno, oprosti. Nemam se pravo tako ponašati.“

Dijana se okrenula prema meni i gledala me. „Dobro“, rekla je i nastavila gledati ocjene.

„Ajde s nama u petak u Jabuku“, rekla sam joj.

„Moram učiti.“

„Svi moramo učiti. Napravi pauzu.“

„Vidjet ću.“ Odgovori su joj bili na granici tolerancije sugovornika.

„Onda se čujemo?“ upitala sam i na tome je ostalo.

Prošli su srijeda i četvrtak, a od Dijane nije bilo ni traga ni glasa. No u petak poslijepodne nazvala je da mi kaže da će doći i povesti Anđu. Na Britancu će uzeti bus koji vozi do Jabuke. Veselo sam krenula odabrati večernju opravu i stala sam razmišljati kako ću se našminkati.

Anđa i Dijana došle su prije nas, oko 23 sata. Nisu ništa naručile zbog love, a nisu htjele ni

da ih častimo. Mi smo pak došli u dvanaest i s pivom u ruci stajali u prostoriji gdje je bio šank. Nakon što smo izmijenile par riječi, njih su dvije stale u dovratnik između prostorije sa šankom i one za ples. Ekipa još nije došla, dio je bio na terasi pa se u disku još moglo disati. Dijana je stajala mirno dok se Anđa uvijala u ritmu Midlife Crisisa. Gledala sam im lica, tako slična, a razdvojena milijunima DNK-a, smeđu kosu što je nehajno lelujala, pikulaste oči koje su blještale u mraku, krivudave obrve i izbočene jagodice. Nosevi su im bili gotovo ravni i uski, usne tanke i jedino je čeljust kod Anđe bila uža. Razlika jedva zamjetna na licu. Tad sam, buljeći u njih, primijetila da Anđa miče kosu s očiju isto kao Dijana; isti pokret zahvatio bi pramenje na očima i odbacio ga unatrag. Pokret je štoviše bio uobičajen; ponavljao se i bio je ujednačen do tančine. Osjetila sam da se u meni javlja nešto jetko, kao kad popiješ gorak sirup protiv kašlja. Tijela su im bila jednako razvijena: povijena ramena s ovećim grudima na koja je sjeo dugačak vrat. Počela je neka pjesma i Dijana je također počela đuskati. Obje su sinkronizirano dupetom izvodile osmicu kao da su na fitnessu.

„Ma kog vi zajebavate!“ rekla sam i otišla na šank gdje su bili Jogi i Branka.

„Jesi štogod upecala?“ upitao je Jogi.

„Da, to da su ove dvije ipak blizanke.“

„Joj, daj nemoj s tim...“ Jogi se namrštio.

„Jebo me pas ako nisu!“

„Pa što ako jesu?“

„Ne mogu se družiti s nekim tko mi bezočno laže!“ Sad je miran razgovor prerastao u viku.

„Možda ti od nje tražiš informaciju koja te se ne tiče.“

Krenula sam prema susjednoj prostoriji. Jogi me pokušao zaustaviti, ali me nije uspio primiti za ruku. Progurala sam se do ulaza u prostoriju, no dalje nisam mogla jer ga je blokirao zid ljudi koji je nešto vikao. Nekoga su bodrili. Stala sam ponovno gurati ljude te se naposljetku probila u krug. Taman sam čula DJ-a na razglasu: „Ajmo svi pljesak za ove dvije mlade dame!“ Okružene gomilom u praznom krugu stajale su Dijana i Anđa i žvalile se. Životinjski su upijale jedna drugu, potpuno se prepustivši osjećaju, kao da ne znaju gdje su. Muzika je bila neko romantično smeće, podešeno kao kulisa, a njih dvije su se grlile, dirale bez sustezanja, poznavajući tijelo ove druge.

Progurala sam se natrag do šanka.

„Što je bilo?“ upitao je Jogi.

„Zajebala sam se.“

„Ha?“

„Ipak nisu sestre.“

„A sad nisu, je li?“

„Da, žvale se na podiju.“

„Jesam ti rekao da su lezbe?“

Večer je naposljetku dobro prošla jer nisam stigla ponovno napasti Dijanu. Imala sam dojam da bi mi taj napad bio posljednji: Dijana nije bila osoba koja je trpjela tuđa sranja. Sretna, u taksiju sam pjevala *Zombie Cranberries*, a Jogi i Branka su me znakovito pogledavali.

Druženje se nastavilo bez turbulencija, bez iznenadnih spoznaja da nam nešto smeta. S Dijanom sam provodila prilično mnogo vremena. Postale smo prisne pa sam joj počela povjeravati intimnije stvari: kad sam prvi puta spavala s dečkom i što volim u krevetu, što doista mislim o ovoj ili onoj osobi s faksa, kako sam susjedima na balkon bacala ostatke ručka. Dijana me razumjela, nije osuđivala, nije se iščuđavala. S Anđom se neprestano grčila premda ih nikad nisam vidjela da se drže za ruke.

Međutim, po završetku studija intenzitet druženja nekako je oslabio. Stale smo se rjeđe viđati zbog raznih obaveza. No svako malo nalijetale smo jedna na drugu u knjižarama, kafićima i ulicama pa bi se tad potegla rasprava o tome da bismo se trebale naći i češće se družiti. No ti su susreti bili sretni okolnosti, ali su zbog ove ili one obaveze ostajali samo na tome i nisu se prolongirali u nešto veće. Diplomirala sam s dvadeset i šest godina, godinu dana kasnije nego što je bio zadani rok, i nakon osam mjeseci honorarnih poslova zaposlila se kao novinarka na Tportal. Kad sam dvije godine kasnije sreća Dijanu u Bogovićevoj ulici, rekla mi je da ima devetomjesečnog sina. Postala je profesorica u srednjoj školi i trenutno je bila na porodiljnom. Za Anđu ni ona ne zna kamo je krenula. Njihovo se prijateljstvo također u jednom trenutku rastočilo i svaka je krenula za svojim interesima.

S dvadeset i devet upoznala sam Karla, svojeg budućeg muža, i nakon kratkog nagovaranja

krenula s njim na putovanje vlakom po Europi. Prošli smo Bugarsku, Poljsku, Njemačku, Luksemburg, Francusku, zbližavajući se tijekom putovanja neprimjetnim sitnicama. U hostelu u Francuskoj prvi put smo vodili ljubav i zacijelo previše bučali jer su se ostali gosti u sobi meškoljili. Po povratku unajmili smo stan na Krugama za koji smo tri godine kasnije položili kredit. Kad sam imala trideset i dvije, došao nam je Antun, a dvije godine kasnije Lovro. Karlo je dobio bolji posao. S trideset i šest postala sam urednica vanjske politike. Antun i Lovro krenuli su u školu. U nedostatku vremena zaposlili smo čistačicu koja je jednom na tjedan prala kuhinju i kupaonicu. Dnevnu sobu nije pospremala jer je bilo pravilo da je vječito razbacana, neuredna kao da ju je razorila bomba. Čistačica se prezivala Ozmec i stanovala je u Zaprešiću. Prvih nekoliko susreta nisam uočila koincidenciju, no onda, dok je jednog poslijepodneva strugala zagorjeli lonac, sinulo mi je:

„Poznajete li Anđu Ozmec?“

Osmjehnula se i rekla: „To mi je kći. Ako mislimo na istu Anđu.“

„Da, ova moja prijateljica bila je iz Zaprešića. Mršava, smeđa kosa...“ Gospođa Ozmec je kimala glavom.

„Pa kako je Anđa? Što radi?“

„Dobro je. Sad živi sa sestrom na Črnomercu. Radi nešto s kompjutorima; ja vam to ne znam objasniti. Znam samo da u firmi sjedi za računalom.“

Nisam reagirala, nego sam nastavila slušati. „Nisam znala da ima sestru.“

„Da, zove se Dijana. Starija je od Anđe dvije godine.“

Osjetila sam tup udarac posred lica. Obuzeo me osjećaj potpunog idiotizma i jada istovremeno. Za trenutak zaboravila sam da sam u svojem stanu, da razgovaram s nekim, da stojim uz stakleni stolić, da je svijet planeta i pritom okrugla.

„Ali...“ rekla sam bezizražajno, „Dijana se nije prezivala Ozmec.“

„Poznajete Dijanu?“ upitala je gospođa Ozmec.

„Da...“

„To s prezimenom je nažalost neugodna priča. Moj muž i Dijana stalno su se svađali. On joj je branio da se upiše na fakultet. Želio je da počne raditi odmah kad završi srednju školu.“

Kad je došao red na Anđu, više nije bio toliko opsjednut poslušnošću i zaposlenjem, ali Dijana je pregrmila jedno jako teško razdoblje. Nije mu to oprostila i promijenila je prezime u moje djevojačko.“

Sjela sam na trosjed i gledala u neodređenom smjeru zaboravivši na to kako izgledam pred gospođom Ozmec. Pogled mi je lutao po namještaju, po podu, po zidovima i zavjesama, ali ništa od toga nisam vidjela. Stakleni stolić izgledao je isto kao i komoda za stare časopise, zidovi se nisu razlikovali od prozora, pod se možda izokrenuo naglavačke. Zrak je bio zagušljiv ili mi se tako samo činilo. Svjetlost koja je padala kroz prozor radila je šare na podu, a možda i nije, možda je samo ondje ležala, mirno, spokojno, ne postavljajući nikakva pitanja.

PAPRAT, BRŠLJAN, MAHOVINA

Danas mi je majka umrla. U jedanaest sati navečer nazvala me njezina susjeda Angelika, zadužena za mir u zgradi, i isplakala se u slušalicu kao da očekuje da je tješim. Poklopila sam i nekoliko sekunda se promatrala u ogledalu pokraj telefona. Bore su se usjekle u razne dijelove lica. Bilo ih je oko usta i očiju i jedna posred čela. Zategnula sam kožu i pogledala se mlađim, bistrijim pogledom.

Nisam bila vozač i mogla sam računati jedino na brzinu tramvaja. Kad je na stanicu kod Zoološkog vrta došla četvorka, ušla sam i sjela na jedno od praznih sjedala. Prozor je prikazivao crnilo, crnu rupu iz koje su me iznenada preplavile uspomene. Djetinjstvo, mladost, srednja dob. Šivača mašina u spavaćoj sobi, vrećice s lavandom u ormarima, pravljenje zirnica i ajvara. Završilo je sjećanjem na današnji jutarnji razgovor koji smo vodile uz kavu. Jednom na tjedan odlazila sam k mami pod izlikom da dolazim pomoći pospremiti stan. Zapravo je razlog bio druženje, slušanje tegoba, dijeljenje starosti napola. Danas je ujutro imala svježije nakovrčanu kosu jer je bila kod frizera i gundala je da joj se ne sviđa nova frizerka koja joj je napravila prevelike lokne. Valjda tako ide kod starih ljudi: ako im prodaš nešto što im se ne sviđa, kriv je prodavač, ali ne i oni. Oni su sigurni u svoje znanje, znaju što žele, a posebno što ne žele. Meni je pak izgledala poput stare Purgerice, hoh gospođa koja pazi što će odjenuti kad ide van. Mama nije bila hoh gospođa; velik dio života provela je u zagorskom selu gdje joj se dan sastojao od mužnje krava, okopavanja vrta i kuhanja za osmeročlanu obitelj. Ujutro mi je ponovno izložila povijest svoje mladosti. Kod te priče mijenjao se jedino ton i prizvuk, sadržaj je ostajao isti. Udala se mlada za razliku od mene koja imam 43 i još sam sama. Imala je pakosnu svekrvu koja joj nije dala da se makne iz kuće. Jednog joj je dana prekipjelo pa se s djedom 60-ih preselila u Zagreb. Izgradili su kuću, a kuću su nakon više godina prodali i kupili dva stana. Ponovno je napomenula da si neće oprostiti što su taj drugi stan kupili meni jer da nisu, sigurno bih se bila udala, barem radi doma. Stan joj je bio sasvim pospremljen, sobe usisane, kupaonica oribana, zavjese koje je sama iskačkala bile su čiste. Više nije bilo govora o tome da nešto radim po stanu kad dođem u posjet. Ali telefonom smo se dogovarale: „Dođi mi operi prozore.“ Mama je nosila crnu vestu preko crne majice i zlatni križić. Kad mi je otvorila vrata, zagrlila me kao da me dugo nije vidjela. Dobro me promotrila i popravila mi frizuru, a zatim me posjela na klupu u kuhinji gdje je pekla štrudlu od jabuke.

Miris štrudle osjetio se već na trećem katu. Odozgo su dopirali i zvuci komešanja,

neuobičajeni, prisilno umetnuti. Na petom katu gurali su se policajci, susjeda Angelika i neki ljudi u civilu. Susjeda Angelika je pazila da netko slučajno ne sruši velike keramičke vaze na ulazu iz kojih su virili buketi suhog cvijeća.

Stajala sam pred vratima neko vrijeme pa me jedan od policajaca upitao tko sam.

„Kći, Lea Serkut.“

„Pođite za mnom“, rekao mi je i odveo me do jednog od onih u civilu. Prošao je pokraj tijela koje je ležalo u hodniku kao da ga nema i otišao u dnevnu sobu. Zaustavila sam se pokraj i gledala u širom otvorene oči boje mojih, zabačenu lijevu ruku koja je izgledala kao da želi nešto dohvatiti. Možda je pala usred misli o lošoj frizuri koju valja popraviti da bi mogla ići van. Tko zna što se pomaljalo u tim zelenim očima. Kad bih joj zategnula kožu na licu, izgledala bi kao ja. Noge su joj bile blago raširene, koliko je suknja dopuštala. Desna ruka je bila stisnuta i ležala je uz tijelo. Mogla je držati olovku. Ili časopis. Notes s telefonskim brojevima.

„Gospođo Serkut?“ čula sam. Bio je to inspektor. Izrazio mi je sućut i upitao jesam li jedini potomak. „Gospođa Staničić je rekla da ste bili danas ovdje.“ Angelika. Vidjela me je kad sam dolazila jer je morala počistiti prag na ulaznim vratima. „Kad ste bili ovdje?“

„Od jedanaest do četrnaest.“ Ispričala sam zašto sam došla i o čemu sam razgovarala s mamom te kako sam otišla oko dva poslijepodne. Tako sam uvijek činila, svake subote.

„Vaša majka je preminula oko šest poslijepodne“, rekao mi je policajac. „Čini se od srca. Nema tragova nasilne smrti niti provale u stan. Pa ćemo tako unijet u zapisnik.“ Da je tko i provalio, imao bi se čime razočarati. Najvrjednija stvar u stanu bio je zidni sat koji nije funkcionirao zbog starosti, a zbog iste se mogao unovčiti za neku omanju svotu. Međutim, sve su stvari bile na mjestu za razliku od one situacije kad dođeš kući nakon provale pa vidiš razrovane ladice, gaće i potkošulje na podu i porazbijane tanjure u kuhinji.

Kod ulaznih vrata stajala je susjeda Angelika i promatrala me. Kad je ulovila moj pogled, okrenula je glavu. Nije mi bila izrazila sućut. Ali bili su pristigli drugi susjedi koji su formirali red kako bi se rukovali sa mnom. Rješavali smo tu procesiju pokraj majčina leša. Kao da obavljaš novčane transakcije u banci, a odmah do tebe leži tijelo. Susjedi bi bacili pogled, a zatim ustuknuli i maknuli se iz stana.

Inspektor je čekao da susjedi odu pa je rekao: „Gospođo Serkut, rekli ste da ste stan

napustili u dva poslijepodne.“

„Da.“

„Imamo svjedoka koji tvrdi da vas je vidio kako iz stana izlazite u osam navečer. Prije tri sata.“

Licem su mi prošli trnci. Prokleti svjedok mogla je biti jedino Angelika, ona koja je istovremeno na vratima i gleda kroz špijunku i na prozoru motri tko ulazi i izlazi iz haustora. Ona koja mete pet puta pometen prag, koja će otvoriti vrata sasvim slučajno u trenutku kad se nalazite na ulazu da vas upita kako ste i pritom pregleda što nosite u ruci i jesu li vam opeglane hlače. Angelika poput pripovjedača u Ani Karenjinoj: i kad joj zatvorite vrata pred nosom, ona vidi. Mogla sam reći da je došlo do pogreške i da me nitko nije mogao vidjeti jer sam otišla u dva. Znam kad sam otišla. Nisam imala nikoga tko bi potvrdio tu priču. Ni ona nije vjerojatno imala nikog tko bi potvrdio njezinu. Jedna bezvrijedna riječ protiv druge.

„Nitko vas neće optužiti za umorstvo, gospođo Serkut. Nema znakova nasilja. Trebate samo objasniti zašto niste odmah zvali mrtvozornika“, rekao je inspektor. Naizgled jednostavno pitanje koje se moglo popratiti osmijehom: zašto pobogu niste zvali mrtvozornika? Ali policajac je bio posve ozbiljan, usredotočen, smeđim očima piljio je u moje i bilo je tako očito da neće uzmaknuti da meni samoj nije bilo jasno zašto odugovlačim. Zašto niste nikog zvali?

„Što ste radili kad vam je mama umrla? Bili ste u stanu, je li?“

Što sam radila. Na pamet su mi pale njezine ruke, blago smežurane. Jedna zabačena iznad glave, druga položena uz tijelo i kao da steže olovku, onu novu koja je stajala na stoliću pokraj telefona. Razmišljala sam je li bila mrtva dok je padala ili je na podu tijelo još pokušavalo uspostaviti kontakt. Kako je osjetila smrt? Kao udar? Ili samo kao prestanak svega. Hoće li imati masnicu na stražnjici i leđima od udarca unatoč smrti? Krv prestaje kolati, neke se stvari mijenjaju. Kad je pala, bila je na povratku iz zahoda i to rušenje vidjela sam od početka do kraja, cijele dvije sekunde. Što se događalo tijekom tog vremena? Je li bila svjesna da odlazi? Što bi bila rekla da je pad trajao dulje? Pritrčala sam joj i primila je za ramena. Oči su se pomakle zajedno s glavom. Bile su zelene, duboke, prošarane svijetlo smeđom usred koje je crna rupa ponirala u očne duplje i završavala negdje na nepoznatom. Znaju li liječnici gdje završavaju zjenice? Valjda znaju. Prelazila joj sam prstima pred zjenicama, sad bliže, sad dalje. Htjela sam je navesti da trepne iako je bila mrtva, provjeriti postoji li očni refleks. Lice joj je bilo opušteno, koža oko usta ovješena, nije govorila ništa.

Pomirisala sam joj zadah. Vonjao je po neopranim zubima. Gledala sam joj dugo, dugo u šarenice, u zelenilo mladosti koja traje i poslije prekida. Bilo je kao blatna zemlja puna svježih trave i korova, drač je rastao posvuda, zamršena paprat i meka mahovina. Šume su se pružale uzbrdo i nizbrdo, krošnje se stiskale jedna uz drugu. Odmaknula sam se i uočila da joj vjeđe nisu posve opuštene, nego da su mišići donjeg dijela napeti. Gledala me podozrivo, prijekorno, kao da je prije nego što je umrla znala kako ću reagirati i da je pripremila taj izraz da mi pošalje poruku: poznajem te. Okrenula sam se i vidjela susjede s raznih katova kako se naguravaju na ulazu, a nijedan se ne usuđuje ući. Svi su me gledali. I policajac me gledao. Ne biste razumjeli, pomislila sam. Krenula sam šutke k izlazu, a nagurani susjedi nasrnuli su na vrata kao da im u susret ide zlo.

VRIJEME IGRE

Lutka u uri nasuprot mene vrtjela se oko osi u ritmu otkucaja. Kad bi istekla minuta, napravila bi puni krug. Besprijeckorna u sjajnoj ljubičastoj haljini, pod staklenim zvonom, jedino joj se pri kretanju glava njihala kao da će otpasti. Na opruzi se ljuljala amo-tamo i padala niz leđa i prsa. Na vitrinama od tamnosmeđeg mahagonija stajale su stručne knjige: Uvod u anatomiju, Neurološki rječnik, Građa abdominalnog tkiva. Iza mene odmarala se teška kožna garnitura, naizgled nekorištena i izložena da popuni prostor kabineta. U sobu je ušao sredovječan visok muškarac, privlačna lica, u košulji i hlačama sakoa. Mlako se rukovao sa mnom i sjeo za stol između nas. Uzeo je papire s njega i minutu ih promatrao.

„Znači već ste radili s djecom...”

„Da, ove ću godine diplomirati na Pedagoškoj akademiji, a u dvjema obiteljima sam čuvala djecu od četiri i pet godina.”

Muškarac je šutio i dalje gledao u moj životopis. Bila sam entuzijastična u pogledu njega i mislila da se sastoji od točno onih stvari koje traže roditelji pri zapošljavanju baby-sittera. Imala sam preporuke dviju obitelji, nitko mi nije dao otkaz, ocjene na faksu bile su odlične, ispiti položeni u roku. Zapravo, uspjeh na fakultetu nije nikog zanimao.

„Vičete li kad na djecu?” upitao me.

„Ne. Pustim ih da se ižive, a onda porazgovaram s njima.”

„Nemate eksplozivnu narav?”

Nasmijala sam se naglas i zatim samouvjereno rekla: „Ne, nemam.” Odmjerio me i zagledao mi se u oči. Odjednom sam postala previše svjesna sjajnog kožnog naslonjača u kojem mi je bilo dopušteno sjediti, knjiga koje su nadilazile moje čitateljske sposobnosti i patvorene službenosti razgovora.

„S djetetom biste trebali svaki dan ići u šetnju, u neki park s igralištem, po mogućnosti.”

Kimnula sam i sjetila se da u blizini nema nikakvog igrališta, samo travnjaci Gornjeg prekrizja kamo su kvartovski stanari dovodili pse na mokrenje.

„Gledate li televiziju dok se dijete igra?”

„Ne, igram se s njim.“

„Kako znate da je dijete gladno?“

„Pazim kad je jelo prošli put pa znam otprilike kad bi moglo ogladnjeti. Provela sam mnogo vremena nutkajući djecu da pojedu ručak.“

Čitao je dalje životopis, skenirao ga. Izgledao je kao da se očajnički trudi naći nešto loše, ali ne može i da će mi na kraju uručiti odbijenicu jer je tako navikao. Onda je ustao i rekao da mogu početi raditi od sljedećeg tjedna. Zamolio me da dolazim na vrijeme jer on i supruga moraju na svojim radnim mjestima također biti na vrijeme.

U ponedjeljak u sedam ujutro ponovno sam susrela trogodišnjeg Juru. Sjedio je na debelom tepihu u svojoj sobi i štapom udarao u bubanj.

„Gledaj, Jurice, tko ti je došao! To je teta Vera!“ uskliknula je oduševljeno gospođa Alenić. Zapravo, zvala sam se Veronika, ali valjda su željeli pojednostaviti ime radi djeteta. Juraj se nije okrenuo, nego je automatski pobjegao u montažnu kućicu postavljenu u kutu.

„Jura, nemoj tako. Dođi pozdraviti tetu. Odsad ćete često biti zajedno“, rekla je gospođa Alenić i izašla iz sobe. Rekla mi je: „Srami se novih ljudi, ali brzo će se priviknuti.“ Prisjetila sam se srijede kad sam ga prvi put vidjela. Vukao je za sobom lava bez glave i vikao. Prišao mi je u jednom trenutku, bez straha, gurnuo mi lava u ruke i nastavio marširati po sobi vičući.

Sad pak nije htio izaći iz kućice. Alenići su se užurbano spremili i otišli. Budući da je Juraj bio skriven i sasvim tih, izgledalo je kao da sam sasvim sama u tuđem stanu. Prišla sam kućici, sjela ispred nje i održala dug, nepovezan monolog o igri, plesanju, građenju kuća od kocaka, skakanju, crtanju i pravljenju koluta unaprijed. Juraj je promolio glavu kroz prorez na tkanini.

„Hodi, idemo izgraditi kućicu za male bube koje nemaju gdje spavati“, mahnula sam mu da pride. Gledao me neodlučno, a onda rekao: „Ne volim bube. Mama kaže da su prljave.“ Nije se smjelo proturječiti roditeljima pa smo izgradili kuću za zeku. Bila je skrpana od jastuka, knjiga i pokrivača, ali vrlo funkcionalna jer se u nju nije zavlačio samo zec, nego i Juraj. Vrijeme ručka prošlo je glatko, Juraj je jeo kašicu od mrkve i brokule i pričao. Zatim je nastavio trčati po kući pri čemu je meni dodijelio ulogu čudovišta. Tri puta me plastičnim mačem klepio po glavi i morala sam ga uvjeriti da to ne radi. Roditelji nisu došli na vrijeme;

odvjetničke firme i privatne ambulante logično rade prekovremeno. Kad su se vratili, nisu spomenuli kašnjenje, samo su upitali kako je prošao prvi dan. Koliko sam mogla procijeniti, prošao je odlično. Nisam baš bila sigurna što je Juraj mislio. Dogovorila sam se s roditeljima da dođem sutradan u isto vrijeme.

Druženje s Jurom nastavilo se. On je učio slova i izvikivao stihove iz pjesama Vjekoslava Majera, tukao je neprijatelje koji su, ovisno o prilici, bili konjić za ljuljanje, krevet i jastuci. Prošao je svibanj, zatopilo je pa smo vrijeme počeli provoditi vani. To nije smanjilo njegovu strast prema mačevanju i potrebi da svakoj nemani odrubi glavu. Na tim pohodima često su stradavali stabla, livadske biljke i klupe.

Kod kuće njegov je otac postao prijazniji i počeo mi otvarati vrata i pitati me kako sam. Isprva sam mislila da je nadišao sebi svojstvenu hladnoću prema nepoznatim ljudima. Međutim, uskoro je razgovor iz neobaveznog čavrljanja prešao u ispitivanje o planovima za budućnost, knjigama koje čitam, mjestima kamo idem van. Jednom mi je rekao da imam lijepe vrhove kose. Smeo me. Vrhovi kose.

„Kakav je to kompliment?“

„Mišji kompliment“, rekao mi je prijatelj Vinko dok smo sjedili na terasi Melina u Tkalčićevoj. „Mišje upucavanje. Odurno“, zaključio je.

„Odurnije je to što mi se upucava, a oženjen je.“

Vinko je odmahnuo rukom. „Radije ga iskoristi ako je zgodan.“

Prošao je i lipanj i nasreću udvaranje Jurina oca nije uzelo zamaha; zadržavalo se u prizemlju, na uljuđenim i duhovitim opaskama. Juraj je ganjao nemani i jednom prilikom jednoj doista odrubio glavu. Bio je ponosan. Neman je bila njegov veliki drveni lutak čiji su udovi i trup bili spojeni špagom. Uzevši u obzir da je špaga funkcionirala i kao vrat, nije bilo čudno što se glava uslijed neprekidnog natezanja odvojila od tijela. No majka se uzrujala.

„Dobro, zašto on mora potrgati svaku novu igračku koju dobije?“

Muž je bio rezigniran i nije obraćao pozornost.

„Jura, dođi ovamo da ti mama nešto kaže!“ viknula je.

„Pusti ga na miru. Kakve veze ima obična igračka“, rekao je muž.

„Jura, prestani trgati igračke. Samo radiš smeće. Što ćemo sad s ovim?“

Juraj je zbunjeno gledao u lutka i nije se činilo da shvaća što mu mama govori.

„Neću ti više kupovati igračke, jesi me čuo?“

Jura je odvratio: „Jabiti!“

Žena je upitala: „Što?“ ali Jura nije odgovarao. Bilo je pet poslijepodne i ja sam se spremila da odem kući. Ne obraćajući pozornost na to da odlazim, žena je nastavila grditi sina.

Sutradan sam došla u Prekrižje po običaju i otključala vrata ključevima koje su mi supružnici posudili kako bih nesmetano izvodila Juru u park. Žena me pozdravila i stala mi nabrajati što je na Jurinu repertoaru. Na lijevom obrazu rastakala se ljubičastoplava mrlja premazana puderom. Žena je razgovarala sa mnom kao da je sve u redu i ja sam brzo skrenula pogled da ne bi primijetila kako zurim. Uobičajeno zaposleno-užurbanim glasom nabrajala je gdje se nalaze hrana i odjeća te je napomenula da mogu, ako želim, staviti prljavo suđe u perilicu. Krenula je prema izlaznim vratima, a onda zastala i vratila se u radnu sobu pa izišla sa sunčanim naočalama. „Bok“, rekla je.

Juraj je bio u svojoj sobi i gledao slike u slikovnici. Smjestila sam se do njega pa smo zajedno proučavali kako izgledaju krave, ovce, kokoši i one čudne životinje koje možda za života neće vidjeti žive. Masnica na obrazu. Kao mrlja sirupa od kupine. Na muževoj šaci vjerojatno je ostao trag. Neće moći poreći da se udario u strop dok je mijenjao žarulju, okrznuo rukom štok pri izlasku iz sobe. Možda je Juraj vidio prizor. Možda ih je bilo i prije, pred njim. Vjerojatno je čuo svađu. A što li si je mislio kad je vidio mamu s ljubičastim licem? Sirup od kupina.

Sljedećih sam dana nehotice svraćala pogled na muževe šake, ali na njima nije bilo ništa. Sa ženom je razgovarao prirodno, opušteno, čak neobavezno. Ona je odvrćala kako inače odgovara: odrješito i brzo. Masnica je kroz tjedne mijenjala boje i blijedjela. Muž mi se nastavio upucavati, jedva primjetno, bez izjava koje bi ga mogle optužiti za uznemiravanje. Slušajući ga, gledala sam mu ruke, dvostruko jače od mojih, prsa čiji su se pregibi nazirali pod košuljom. Hvalio je moj rad s Jurom, govorio kako je Jura vidno napredovao, kako je uz mene naučio slova i pritom me promatrao sekundu dulje nego što je bilo prikladno. Nakon jednog takvog razgovora u kojem mi je nježno rekao da sam nezamjenjiva, Jura me u žaru igre u svojoj sobi ponovno odalamio plastičnim mačem po glavi i ne mogavši više izdržati, otišla sam u zahod i dobro se isplakala.

Prošao je još jedan mjesec, bližio se kolovoz i odmor. S prijateljima sam rezervirala apartman u Vodicama i pisala popis stvari koje ću ponijeti na more. Pred kraj srpnja Jurina me majka dočekala s drugom masnicom na glavi. Možda je bila manja od one, možda veća, tko zna. „Udarila sam glavom o ormar“, gotovo se nasmijala. Nasmijala sam se zajedno s njom od silnog apsurd. Ona je krenula opisivati što se točno dogodilo, kako se poskliznula na mokač pod, kako je udarila u sam rub ormara. Kad je otišla na posao, zatražila sam od Jure da mi pokaže igračke. Ne one koje su stajale na krevetu i podu, nego one potrgane, one na koje se mama bila žalila. Juraj je podignuo poplun s kreveta i ispod njega se pojavila drvena kutija. Izvukli smo je zajedno. U njoj su bile razne plišane i plastične igračke. Medo bez glave, zeko bez glave, sitne Lego figurice bez glave, bezglavi čupavi psić iz kojeg je stršalo spužvasto punjenje, figurica Batmana bez glave i limena lutka čija je glava bila ulubljena. Otišla sam u predvorje i nazvala informacije gdje su mi dali broj Centra za socijalnu skrb. Prijavila sam nasilje u obitelji. Nisam se predstavila.

Službenici Centra došli su narednih dana i ispitali cijelu obitelj. I muž i žena nijekali su bilo kakvu grubost, međutim, možebitno je da je masnica na ženinoj glavi presudila. Odlučeno je da Juraj odlazi svaki tjedan na promatranje. Mislila sam da će me Alenići provaliti, ali na mene uopće nisu posumnjali. Na popisu su bili kolege iz suprugine firme i dvoje susjeda koji su živjeli na lijevoj i desnoj strani Alenićevih. Srećom, kolovoz je bio tu i sljedeće se jeseni nisam namjeravala vratiti.

Zadnji dan rada kod Alenićevih prošao je kao i svi dotadašnji i ni po čemu se nije moglo naslutiti da se više nećemo vidjeti. Oni su bili svaki u svojoj sobi, a odlazak i ispraćaj prepustili su meni samoj. Bilo mi je drago što ne moram glumiti srdačnost i što mogu jednostavno otići, ne dugujući čak ni pozdrav. Zatvorila sam vrata stana za sobom i istovremeno osjetila da su mi u džepu ostali njihovi ključevi. Otključala sam vrata i krenula predvorjem do Jurine sobe gdje je bila mama. Iznutra sam začula Jurinu dreku, lomljavu, a zatim majčin uzvik: „Jesi li normalan? Razbit ću ti glavu, derište!“ Uzmaknula sam, korak, dva, a onda izišla iz stana još gledajući u predsoblje. Prozor u predsoblju bio je otvoren pa je nastao propuh. Vrata su mi se zalupila u lice.

ZATVOR

Bilo je to jedne tako hladne zime kad čak ni golubovi nisu više slijetali na prozore u potrazi za hranom. Vani se vjetar podijelio u snopove i puhao niz svaku ulicu. Nosio je lišće zaostalo od jeseni, ostavljao ga pred tuđim vratima i bježao poput huligana. Danima sam jalovo buljila u papir čija mi se praznina prijeteće unosila u lice. Nisam znala čemu dugujem to srozavanje, ali ono je bilo temeljito, posve unutar granica kliničkog raspadanja. Padala sam kroz dubok bunar u kojem je odzvanjao jedino moj glas. Možda sam bila udarila o dno, ali to nisam znala.

Sjedeći za stolom, upinjući se da štogod iscijedim, čačkala sam po sjećanjima i tražila kakvu pokretačku sitnicu. No čeprkajući po ugarcima nakon požara, gdje nije ostalo ništa osim zgarišta, nećeš naći ništa vrijedno pozornosti. Knjige što sam ih napisala prethodnih godina kočile su se na polici ispred radnog stola poput ptica koje ljudi uzgajaju radi njihove ljepote. Tuste, šarene, šepirile su se preda mnom sjajnim tvrdim koricama. Jedan dan pobacala sam ih u veliku smeđu kartonsku kutiju i odnijela u podrum. Potom sam maknula ostale knjige, romane, zbirke poezije, drame i epove, svjetski poznata djela koja sam voljela gledati pred sobom

Odmarajući se od pokušaja pisanja, surfala sam internetom i gledala slike pisaca. Potražila sam Eliasa Canettija, navodno vrlo autoritativnog ljubavnika. Kako sam se i nadala, bio je ružan. Četka od brkova stršila je ispod krumpirolika nosa, sitne oči odavale su prznicu od osobe. Martin Amis s alkoholičarskom njuškom i masnom kosom bio je tek mrvicu privlačniji. Steinbeck je bio zgodan.

U stan u kojem je počelo moje osipanje uselila sam se prije tri mjeseca. Darovala sam ga sama sebi za rođendan. Još sam se ondje osjećala kao na tuđoj zemlji. Ujutro sam se budila očekujući stare ormare s kojih se ljušti zelen lak, prljave parkete nabrekle od vlage, sobe s visokim stropovima i oguljenim štokovima gdje sam sama provodila dane otkako sam majku otpavila u dom kad je postala inkontinentna. Umjesto njih, preda mnom su izranjale čiste, sterilne ravne bijele plohe u čijim su se kutovima dizale sjajne kineske vaze. Instalacije su bile nove, kupaonica je imala kadu s masažom. Zgrada je bila vječito čista, izgledalo je da ju je nemoguće uprljati, no u tri mjeseca nisam uspjela dokučiti tko mete stubišta i pere prozorska stakla. Nisam poznavala nijednog stanara, ali noću su iz susjednog stana dopirali čudni zvukovi, krici na rubu razumljivosti nalik vriski šišmiša. Prijeteći, probudili bi me

usred noći pa bih uzela knjigu koja mi je stajala kod uzglavlja i udarila dva, tri puta o zid. Katkad bi utihnuli.

Druge subote u siječnju posjetila sam mamu. Sjedila je u svojoj sobici i gledala sapunicu. Nije htjela razgovarati sa mnom, ali mi nikad nismo bile previše bliske pa je to prolazilo kao normalno. Na stropu u kutu vlažna mrlja u obliku zemljovida Francuske nadirala je na istok. Soba je mirisala na mahovinu i tlo na kojem niču gljive, vrganji i muhare. Krenula sam otvoriti prozor, ali mamine usne su se otvorile: „Prekasno je.“ Vani je već bio mrak. Popravila sam joj plahtu na krevetu i na ormarić stavila suhe smokve. Sijeda glava nepomično je zurila u ekran na kojem je dvoje ljudi vikalo jedno na drugo.

Kod kuće sam hodala stanom, kuhinjom, proučavala čistoću pločica na podu, njihov odbлесак svjetla, prazne posude za kuhanje, lonce i tave, nerabljene žlice i noževe. Nisam kuhala – nije mi se dalo pripremati ručak samo sebi. Lutala sam kroz hodnik, kupaonicu, sobe i udisala prostor. Nakon još jednog tjedna provedenog pred praznim ekranom dovela sam rašljara, brkatog tipa u kožnatoj jakni i ofucanim crnim samtericama koje su se na stražnjici sjajile. Prsti su mu bili crni kao prsti poštara, kojima se prljavština tisuću i jednog pisma što su ih ispostavili prije tvojeg neizbrisivo usadila oko noktiju. Prošetao je okolo svoju trbušinu i nekakvu kutijicu u ruci pa mi naposljetku rekao da su zračenja prisutna u kuhinji i kupaonici.

„Što je sa sobom?“ ponukala sam ga da još jednom provjeri radni stol.

„Jok“, odgovorio je. Da sam mu dala novac, sigurno bi i ondje nešto našao. Međutim, kako je rekao, njegove usluge bile su besplatne. Koštala bi samo prostirka s magnetskim trakama koje sprečavaju zračenja, a koju mi je pokušao uvaliti.

Te sam se večeri napila. Afektirajući pijuckala sam skupo vino koje sam kupila s namjerom da poslije useljenja priredim zabavu. Htjela sam pozvati urednike i pisce i njihove bolje polovice da sjednu na nekoliko sati kod mene i dive se tim istim bijelim ploham. Željela sam da vide kako se isplatilo pisati. Razmišljajući kasnije, odlučila sam da zabavu ipak ne održim jer znanci mogu i bez toga. Sad sam razgovarala sama sa sobom, zamišljajući da sam u središtu pozornosti finog društva. Gestikulirajući, objašnjavala sam da nešto nije u redu s ovim stanom, da naprosto koči kreativnost i da ću ga dati urediti u skladu s feng shuijem. Društvo je pozorno slušalo. Moj je urednik kimao glavom. Jedna pjesnikinja koju nisam dobro poznavala nešto je šaptala svojoj prijateljici. Kad je mobitel zazvonio, bila sam već dovoljno omamljena da se ne sjetim kako nekim ljudima već mjesecima ne odgovaram na

pozive. Urednik me zasuo lavinom. Jesam li normalna? Što je sa mnom? Zašto se ne javljam? Kako napreduje roman? Hoće li biti gotov do kraja mjeseca? Rekla sam mu da napreduje upravo odlično. Uvela sam još tri nova, nabrijana luda lika na koje će čitatelji odlijepiti. Sljedećeg tjedna poslat ću mu prvu verziju.

Legavši u krevet, gledala kako se bijeli strop vrti, uvija i nestaje u jednoj točki, kao da ga zateže centripetalna sila. Negdje u sitne sate iz susjednog stana stali su dopirati krici. Kreštav poluživotinjski glas nadglasavao se sâm sa sobom. Prislonila sam uho i osluškivala kako mutira dok se probija kroza zid. Ženski glas vikao je drugoj ženskoj osobi da je „prokleta“. U tom histeričnom tonu bilo je prijatnije i zluradog obećanja.

Sutradan sam zakucala na vrata. Na njima su bile samo dvije rupice od čavala koji su nekoć držali pločicu s prezimenom i špijunka pokrivena sićušnim poklopcem. Poklopčić se podignuo i na otvoru se pojavilo oko. Vrata su se odškrinula. „Ja sam iz stana do vašeg“, mahнула sam rukom prema svojim vratima. Žena mi je bez riječi pokazala da uđem. U predsoblju sam zastala: stan je bio potpuno prazan, bez ijednog komada namještaja. Talog prašine prekrivao je pod. Bio je star, pohaban i mirisao je na prošlost, kao i moj prijašnji stan, a parketi su škripotali pod nogama i šaptali nerazgovjetno o bivšim stanarima. O nekoj ženi koja je živjela od tuđe patnje. Vlasnica me ljubopitljivo promatrala pa sam joj rekla za noćnu galamu. Odgovorila je da je stan na prodaju i da u njemu nitko ne živi. „Ali to je jedini stan pokraj mog“, razrogačila sam oči. „Trebate čuti tu dreku po noći! Ne mogu spavati! Želim malo mira!“ Gledala me kao da nisam normalna.

Navečer sam natočila vodu u kadu i skinula se. Gledala sam se u zrcalu. Činilo mi se da mi grudi ne stoje kao prije. Svaka je dojka odlazila na svoju stranu, kao da se srami one druge, i visjela osamljeno upirući u neodređenom smjeru. Legla sam u kadu i pustila da mi topla voda okruži butine i miluje bedra i međunožje. Zavukla sam ruku između nogu. U toplom zagrljaju promatrala sam kožu na nogama koja više nije čvrsto stajala na mesu, nego se objesila poput tanke tkanine. Gurnula sam prste dublje i trljala kožu na stjenkama, ali bila je suha unatoč vodi koja ju je okruživala.

Vjetar je lupao o prozore i zahtijevao da uđe. Od bijesa je njihao granama breza, prevrtao prazne kontejnere i nabacivao se najlonskim vrećicama i limenkama piva. Ulica je bila prazna. Dok sam ležala u krevetu, sjetila sam se jednog od svojih ljubavnika. Sramežljiv, povučen, mnogo mlađi od mene, radio je kao tajnik u izdavačkoj kući u kojoj sam objavila četvrti roman. Morala sam dugo oblijetati oko njega dok napokon nije pristao na sastanak u nekom bezimenom kafiću na Črnomercu, na sasvim drugoj strani grada. Izazovno sam

prebacivala nogu preko noge i gledala ga postrance. Poslije smo se nalazili kod njega dok mu je žena, trgovkinja u nekom dućanu, bila na poslu. Slobodne dane koje je tad uzimao opravdavao je bolešću. I seks je bio kao da ga radi zbog bolesti, nijem i tjeskoban. Želio je da se sastajemo na drugom mjestu, a ja sam odgovarala da bi nam u mojem stanu smetala moja majka. Sjetila sam se i lica njegove žene kad nas je napokon našla u krevetu: kao da me već poznavala, kao da je u jednoj sekundi shvatila sve o meni. Moje godine, bore na licu, obješene grudi, prazninu iza njih. Mirno me je promotrila s posprdnim izrazom i zatvorila vrata. Tu sam priču iskoristila za svoj roman, koji je kasnije postigao odličnu nakladu. Rekli su: remek-djelo melodramatike. Hvalili su snažne, dobro ocrtane likove i scenu sukobljavanja ljubavnice i supruge. Bila je životna, znalački napisana. Prizor je, međutim, bio izmišljen. Sa suprugom se nisam nikad sukobila jer sam taj dan na brzinu pokupila stvari i glavom bez obzira pobjegla kroz vrata na ulicu.

Iz misli me prenulo zavijanje. Uspravila sam se srdito u postelji i osluhnula. Glas je hripao, drapao glasnice, svađao se. Navukla sam ogrtač, izjurila iz stana i prislonila uho na susjedna vrata. Čula sam samo tišinu čiji se zvuk podudarao s prazninom koju sam onaj put zatekla unutra. Tad je ponovno odjeknulo, prijeteće i sirovo: „Prokleta!“ Dolazilo je iz neposredne blizine, slijeva, zdesna, odozgo. Okretala sam se po mraku i slijepo pipala oko sebe. Glas je odjekivao, odbijao se o zidove kao u bunaru i munjevito mi se vraćao. Bio je, zapravo, vrlo poznat.

RADNO MJESTO

Uspinjanje je bilo dio protokola, kao rukovanje. Svaki puta morali smo proći dug niz uskih stepenica koje su zavojito tekle kao tupa volja što samo ide, neprekidno prema cilju koji ne zna. Kameni pod bacao je odbljeske svjetla koje je sipilo iz fluorescentnih cijevi na stropu. Penjali smo se šutke, dišući duboko, držeći se za rukohvate i zastajkujući svaka dva kata. Zrak je ondje bio oskudan, kao da se tome mjestu dodjeljivao tjedno, u određenoj porciji. Na svakom katu dočekivala su nas zatvorena staklena vrata kroz koja se nazirao neodređeni prostor. Uspon nam je oduzimao tek komadić vremena koji je iluzorno sadržavao mnogo milja. Na vrhu smo, uspuhani, ulazili kroz ista onakva vrata. Birokratski hodnici osvijetljeni mutnim svjetlom i načičkani vratima nizali su se dalje u labirint. Za tim slabo osvijetljenim hodnicima slijedio je mrak i još hodnika.

Na jednim vratima netko bi nam pregledao isprave i propustio nas dalje. Išli smo iz jedne prostorije u drugu, dok ne bismo izbili u jednu čiji je pogled padao duboko u ponor ulica i parkova, pun dnevnog svjetla. Nastupio bi osjećaj oslobođenja i mi bismo često nagoni prišli tom visokom prozoru kroz koji su se duboko dolje vidjela grmolika jasenova stabla.

U sobi je bio jedan jedini stolac podstavljen spužvom i prazan stol s nekoliko različitih kemijskih olovaka. Uz zidove su se oslanjali smeđi ormari i vitrine, čija su vrata zacijelo bila zaključana. U prostoriji bi se odjednom pojavila niska, zbijena žena, uredne, zastarjele frizure sa snopom papira u ruci. Snop je bio nepredvidljiv; veličina mu je varirala od dana do dana. Kad je bio tanak, bilo je nekako lakše. Kimnuvši, žena bi ga ostavila na stolu i bez riječi za sobom zatvorila vrata.

Ružičasti, dvoslojni papiri, uvijek uredno složeni i svježi, izvučeni iz ladice samo za nas. Često ih se nismo odmah primili, nego smo ostali uz prozor, upirući uporno pogled u park. U to doba uvijek je bio pun djece. Ja bih tad na trenutak zaboravila i sjetila se vlastitog sina, koji je jednom također bio isto takvo bezbrižno dijete, mali čovjek koji nije sumnjao u svoju majku i oca. Sjedio bi ujutro prije škole za kuhinjskim stolom, žvakao crni kruh s margarinom i ozbiljno tumačio da se učiteljica ne bi smjela rugati neznanju učenika. Otac bi mu oprezno pokušao objasniti da ona time pokušava navesti djecu da uče. No nije mu uspijevalo. Sin je sad bio odrastao čovjek koji nije povjerovao roditeljima, nego je postao ono što su strukture nazivale „otpadnikom“.

Na svakom papiru koji je donijela zbijena gospođa bilo je ime, pokraj njega prazni redovi i naposljetku jedan kvadratić. Redove je valjalo ispuniti sa što više podataka koje smo prikupili prethodnih mjeseci. U kvadratić se stavljala kvačica ili se ostavljao prazan.

Ispunjavanje redova ponekad se svodilo na najobičnije prepisivanje iz onih tamnotelenih papirnatih blokova kupljenih u nekoj beznačajnoj papirnici, gdje bi ih prodavačica lijepo upakirala, usrdno napomenuvši da smo sigurno vrlo zaposleni.

Premda nismo znali koliko utječe na konačnu odluku, označavanje kvadratića bio je najteži dio. O nama je ovisilo hoće li trajati sekundu ili satima, no što je razdoblje bilo dulje, sve je teže bilo procijeniti hoćemo li kvadratić ispuniti ili ne.

Oko podneva zbijena žena ponovno bi ušla, kimnula i odnijela papire. U sobi bi iznenada nastala praznina, kao da su odstranili nešto što je godinama bilo njezin sastavni dio. Nastupio bi osjećaj suvišnosti, odjednom više nismo bili potrebni. Postajali bismo vanjski, nasilu pridružen element, uljez koji se tješio da nema izbora. Ipak, svi mi zaposleni u tim sobama u svakom smo trenutku znali zašto to radimo. Dobivali smo iste stanove razasute diljem grada, a u njima isti smeđi namještaj i telefonsku liniju na koju se tad čekalo više godina. Kad bismo stigli kućama, zavalili se u nove mirisne naslonjače i zadrijemali ispred crno-bijelog televizora, malo se tko od nas toga svega uopće sjećao. Ipak, naša motivacija kod obavljanja posla nadilazila je novac i socijalni napredak, nadilazila je materijalne pogodnosti. Ona se zapravo nije propitkivala.

Ustali bismo i polako izišli iz sobe pa se zaputili istim putem kojim smo došli. Negdje iza onih mnogih vrata duž nebrojenih hodnika bili su drugi uredi, zacijelo slični našem, čiji su prozori poput fantastične slike ramili otvoren svijet. Ondje su sjedili drugi ljudi, neki od kojih su sad čitali naše papire i nalagali daljnje djelovanje.

Iz hodnika smo se vraćali na stepenice. One su nas pratile, trčale pred nama, bilo ih je koliko i imena na papirima. Bile su lake, kao pero, kao i imena i ravnodušno su se nizale sve do izlaza. Žurili bismo da iziđemo pa smo preskakali po dvije-tri odjednom i ostavljali ih za sobom. Vani bi nas dočekao velik, prostran dan.

Krenuli bismo svojim putem.

Možda nije u redu što govorim u ime svih jer moguće je da se neki od nas nisu tako osjećali; možda su pri usponu i silasku proživljavali nešto sasvim drukčije. Možda je nagrada bila njihov istinski pokretač. Naposljetku, radili smo pojedinačno i na sreću nikad nisam

upoznala nijednog od svojih kolega.

Jednog dana ime na papiru koji sam dobila nije bilo nepoznato. Ispisano na pisaćoj mašini, podsjetilo me na proljetne šetnje ispod rascvjetanih krošanja, kad lagan vjetar nježno dira obraze poput starog ljubavnika. Mnogo sam se puta prethodno pripremala za takav slučaj pa sam zamišljala isti postupak s raznim imenima, ali pripravnost nije bila moguća. Vjetar je zapuhao jače i krošnje su zašumjele.

Pomislila sam kako bi bilo smiješno da sam i za to ime dobila nalog za prikupljanje podataka. No oni su znali da tu nema potrebe za istraživanjem. Znali su sve.

Jesu li ispitivali moju savjesnost? Ili se taj papir slučajno potkrao k meni?

Papir je bio kao uvijek, ružičast, dvoslojni, svi su imali pravo na jednak postupak. Prazni, uredni redovi stršili su s papira. Ružičasta boja je potamnijela, pocrvenila. Uzela sam olovku i stala pisati. U dnu lista čekao je kvadratić.

PROLAZ

Otkako sam petkom prestala ići starim putem, prolazila sam jednim uskim prolazom, negdje prema istočnom dijelu grada, u kojem su visoke zgrade čuvale tamu zatočenu duboko na dnu. Mirisao je na vlagu i uspomene kad si se kao dijete na ulici igrao s prijateljima. Ondje je uvijek bilo tiho; tek pokoja mačka tapkala je mekim koracima kao da ne želi probuditi stanare. Hodajući onuda, skupila bih kaput da ga ne zaprljam na sivim zidovima, a srce mi je poigravalo od iščekivanja.

* * *

Odande je put bio duži. Prelazila sam ga za dvostruko više vremena. Bočne ulice, zavezane u čvor neuredno su se granale prema zapadu i pretvarale se u široke avenije kojima sam hodala do autobusne stanice. Tad sam dolazila mnogo kasnije, predvečer i ulazila potihom, kao sjena. Šmugnula bih pokraj ostalih vrata i skutrla se u naslonjaču svoje sobe. Kroz tanki sobni zid dopirali bi zvuci neke humorističke serije i grub smijeh začinjjen kašljem. Premda je znao da sam u određeno doba već sigurno kod kuće, nije izlazio iz sobe. U predvečerje, kad sunce više nije prokazivalo osjećaje na licu, slučajno bismo se susreli na hodniku ili u kuhinji i, kao dvoje ljudi uhvaćenih u nekoj nedopuštenoj radnji, skrenuli pogled.

No jednog petka, negdje između zime i ljeta, dok smo stajali u kuhinji i gledali svaki na svoju stranu, upitao je:

„Gdje si bila?“

„Šetala sam.“

Zagrcnuo se. Miješao juhu iz vrećice što se kuhala na štednjaku, koji smo još otplaćivali, i piljio u mene.

Za stolom sam, ne gledajući ga, pojela meso koje je nespretno pripremio. Slušala sam kako žvače i znala da jede prstima jer nije strugao vilicom po tanjuru.

Više se nisam trudila ući nečujno jer je ton televizora bio posve stišan. A pitanja poput onog bivala su sve češća, zatim redovita. Prestala sam se kasno vraćati.

* * *

No dan prije Prvog svibnja svi smo otišli ranije. U jedan sat trake su se zaustavile, ispraznile, salame su se objesile u hladnjake. Muškarci su pobacali plastične rukavice i prali ruke u velikim sudoperima. Žene su poskidale uniforme, raspustile kosu i vratile naušnice na uši. Brbljajući veselo, kao djeca poslije škole, nahrupili smo van. Krenula sam svojim putem, odmaknuvši se od ostalih, koji su išli prema tramvajskoj stanici. Dugo sam hodala pločnicima i zemljanim dijelovima, gledajući krajolik sačinjen od asfalta i zidova. Što sam dalje odmicala, bili su sve tamniji i beznadniji, ulice su se sužavale u tjesnace u kojima si mogao viknuti i tvoj bi glas strelovito odputovao do neba. Naposljetku sam izbila pred onaj prolaz, uzak i taman, napravljen da samo dvoje ljudi može hodati jedno do drugog. Na drugom kraju stajala je ljudska silueta. Krenula sam prema njoj.

* * *

Mora da sam se zadržala satima. Kad sam se vratila, sunce je već bilo davno zapalo za nebodere što su stršili na zapadnoj strani. Večera se bila ohladila, a on je sjedio na svojem sobnom kauču. Zurio je pred sebe i polagano disao. Onda je rekao:

„Prestat ćeš s tim.“

„Neću.“

„Gotovo je, razumiješ?“

„Dobro“, odgovorila sam.

U kuhinji sam podgrijala ostatak večere.

* * *

Čitam knjigu. Polumrak je. No svjetlo ovdje nikad nije dovoljno snažno za čitanje. Zadnje što sam pročitala bio je nekakav pustolovni roman. Takvi su mi najdraži jer govore o prostranstvima i putovanjima; o raznolikostima pejzaža, lica i zbivanja. No ne čitam često jer

nemam volje. Ovdje volja ne postoji. Samo vrijeme.

Jučer sam krišom promatrala jednu ženu. Imala je lijepe grudi. Pune, oble, poput velikih jabuka. Bradavice su bile tamne kao čokoladni puding sa zrnom kave na vrhu. Sapun je grub.

Ne jedem mnogo. Kažu da sam mnogo smršavila, ali ja to ne primjećujem. Nemam ni ogledalo.

Ponekad iznad sebe čujem stenjanje, ponekad tihi plač. Najčešće ne čujem ništa. Uglavnom se trudim ne raditi probleme. Ima i onih koji ih rade. Ali takvih ima i tamo gdje su sapuni meki.

U petak ću vidjeti mamu.

U 21:00 gase svjetla. Još četiri godine, dva mjeseca i sedam dana.

POVRATAK

Bijela masa prosipala se zrakom. Bila je poput utjelovljenja obilja pred licem sirotinje. Prosjaci su skutreni čučali na ulicama i prljavih glava zurili iz svojih kapuljača. Pred sobom bi držali ispruženu ruku, otvrdnulu od hladnoće, u kojoj bi ponekad bio novčić, nedovoljan za šalicu tople kave.

Po dolasku zaprepašteno sam ustanovio da mi platnene cipele propuštaju hladnoću, a stopala mi trnu od zlokobnog osjećaja. Kupio sam debele, tvrde cipele s velikim kopčama koje sam u početku jedva dizao u hodu. S vremenom sam se navikao na težinu, kao i na bijeli privid nebeske velikodušnosti.

Spavao sam u jeftinu hotelu na jednom od gradskih trgova. Moja je soba gledala na jata prljavih gradskih ptica, koje bi jutrom letjele u potrazi za hranom ili bježale od iznenadne buke, zastirući vidokrug od sivih zgrada nanizanih kao na maketi. Nikad prije nisam vidio taj veliki grad sačinjen od simetričnih zelenih parkova, dotjeranih cvjetnim uzorcima i golemih crkvi, kojim su hodali ozbiljni ljudi zaogrnuti u debele kapute.

A već sam jednom bio ondje. Hodajući širokim ulicama, zamišljao sam da se sjećam tih perivoja koje sam prošao u majčinu trbuhu.

Lutao sam gradom. U dva mjeseca obišao sam ga cijelog, poznavao sam uličice, skrivene prilaze, gdje su ružni, razroki smutljivci prodavali morfij, jeftine krčme u kojima se točilo loše vino i dražesne perivoje kojima je najljepše bilo šetati u sumrak, kad bi iz neba nekim hirom procurila boja. Znao sam grad, ali nisam ga osjećao. I dalje su mi ti ljudi što su užurbano koračali kroz bljuzgavicu tjeskobno pogledavajući na sat o lancu bili strani i nisam mogao osjetiti što ih tišti. Bilo je dovoljno pogledati mi u oči da bi se znalo da sam stranac.

Sjedeći u sumrak na šetalištu s kojeg se prostirao pogled na vrhove kuća i elegantne uske tornjeve s urama, razmišljao bih o majci. Nisam je se dobro sjećao. Kroz glavu su mi prolazile slike njezine duge crne kose zavijene u složenu figuru na potiljku, dugačkih baršunastih haljina i šešira s perima koje je bila donijela sa sobom. U deset godina izvan domovine nije kupila nijedan komad odjeće, a sve što je zaradila, otišlo je na mene. Sama me oblačila, hranila i brinula se da odlazim u školu iako sam to pokušavao izbjeći na sve moguće načine. Međutim, kad bi otkrila da sam pobjegao s nastave, ne bi rekla ništa osim da me voli. Otkako sam znao za sebe, radila je na plantaži kave na kojoj su joj ruke postale grube i

hrapave, u neobičnoj suprotnosti s nježnim, duguljastim licem. Sjećao sam se da smo navečer sjedili na trijemu unajmljene kućice i na toploj mjesečini osluškivali krikove noćnih ptica koje su se skrivale negdje u stablima pau-brazila.

Mojeg oca nikad nije spomenula i što sam ja više navaljivao, ona je više šutjela. Ono što sam znao bila su naklapanja lokalnih baba koje su se brinule da tuđe životne priče ne postanu suhoparne. Romansirana verzija kaže da su se moje majke odrekli bogati roditelji otkrivši je s nekim siromašnim i nezaposlenim mladićem koji, čini se, nije imao nikakve perspektive u životu. Izbacili su je iz kuće, dopustivši joj da uzme odjeću. Shvativši o čemu je riječ, da je ostala bez krova nad glavom, besperspektivni mladić jedne se hladne noći izgubio. Uzeo je usput njezin skupi kaput od kašmira, s krznenim ovratnikom. Majka je tad prodala svoje skupe haljine, šešire s biserjem, baršunaste rukavice koje su sezale do lakta i kupila kartu za vlak. Kad sam čuo tu priču od žene koja je živjela u kolibi do naše, četiri godine nakon majčine smrti, pomislio sam kako je apsurdno da se drugi ljudi hrane tvojim životom za koji ni sâm ne znaš.

Imao sam jedanaest godina kad sam se vratio iz škole i našao praznu kolibu. Susjeda mi je rekla da majke više nema zbog toga što se umorila od života. Jednostavno je legla u krevet i odlučila se zauvijek odmoriti. Ne sjećam se jesam li plakao i kako sam provodio sljedeće dane. To razdoblje postalo je za mene velika rupa, bezdan u koji sam potom bacao sve uspomene koje nisam volio. Naposljetku sam ih sve pobacao. Nisam imao ništa, nisam imao nikog.

Premda sam bio kržljav, pristali su zaposliti me na istoj plantaži na kojoj je radila majka. „Visok si“, rekli su mi, „pa ćeš lako dosegnuti bobice koje rastu na vrhu.“ Ubrzo sam svakog dana hodao kroz guste redove tamnog grmlja osutog crvenim i zelenim točkama. Crvene plodove brao sam i stavljao u vreću poput drugih berača. S uzvisine redovi su nalikovali na divovske gusjenice koje se odmaraju na vrućoj zemlji. Zelene brazde putovale su preko ravnica, dolina i brjegov a i na tom golemom prostoru združivale na tisuće ljudi u istom poslu. Mnogi su pjevali, neki su plakali, neki su razgovarali, smijali se, dogovarali. Tamnozeleno lišće halapljivo je upijalo sunčevo svjetlo. I dalje nisam imao ništa i nikog. Nisam znao razgovarati niti odgovarati na obična pitanja. Osjećao sam da nemam što dati.

Premda plaća nije bila visoka, uspijevao sam štedjeti. Nisam imao na koga trošiti novac osim na sebe. Nisam izlazio s drugim beračima na noćne pijanke niti sam kartao u lokalnim

krčmama. Nisam želio posjećivati godišnji sajam na kojem bi se prodavalo ušećereno voće i slastice. Nisam bio dobar u razgovoru s ljudima i bilo mi je prirodnije kloniti ih se. Često sam se u kući gledao u zrcalo što je visjelo o užetu na zidu i na licu nisam mogao nazrijeti nijednu crtu koja bi mi bila svojstvena. Gledao bih se satima i pronalazio prazninu.

Sad sam danju najčešće lutao kroz četvrt prostranih ulica u kojoj sam gledao široke dvokatnice visokim prozorima i kićenom štukaturom, vrtove pod snijegom i crne kapije u koje su bila utisnuta obiteljska imena. Ondje su se predvečer palile ulične svjetiljke i po ulicama rasipale ružičasto svjetlo. Najviše sam volio gledati jednu vilu koja je pripadala tvorničaru i trgovcu vunom, a čija je vrata nekoć otvarao livrirani sluga i pitao imate li zakazan posjet. U međuvremenu, njezino je pročelje izjela neimaština, kapija je zahrđala i, umjesto sluge, škripom najavljivala rijetkog posjetitelja. Sjeo bih na klupu preko puta kuće svakog dana u točno vrijeme i gledao kako iz nje izlazi pogurena starica držeći na uzici dva terijera. To smežurano lice, koje s vremenom kao da je postalo ponovno dječje, vidio sam na slici koju sam našao među majčinim stvarima nakon njezine smrti. Jedva je hodala, poput tek prohodala djeteta i drhtavo se pridržavala za ulične zidove. Ponekad bih krenuo za njom i pratio kako pokušava dostojanstveno koračati premda joj klimave noge to ne daju i kako bezuspješno odvlači pse podalje od uličnih mješanaca.

Ta iskustva nisu mi bila dovoljna, ostavljala su me praznim, nisu imala učinka. Naposljetku sam prestao odlaziti pred vilu. Krenuo sam dalje, stao sam zalaziti dublje, u podrumu u kojima su se održavale zabranjene borbe pasa, gdje su ljudi pogleda divljeg poput tih mahnitih četveronožaca urlali i mahali rukama; promatrao sam svodnike, ljigave bijednike koji su se ženama unosili u lica i mrmorili potmule prijetnje; gledao sam te žene čije su odjeće i šminka od njih napravile pajace. Proučavao sam lica beskućnika koji su u kutu kakva zabačenog dvorišta glodali komad osušena kruha, tražio sam među skitnicama što su logorovali na kolodvorskim peronima i hranili se ostacima iz kolodvorske kuhinje. No nakon par riječi što bih izmijenio s njima, shvaćao sam da nisam našao što sam htio.

Naposljetku, na jednom takvom noćnom obilasku, našao sam neku prigradsku krčmu gdje se pod izlikom jeftina pića skupljao sumnjiv svijet. Velika prostorija s drvenim klupama bila je puna dima kroz koji su se nazirali jednoruki džepari, varalice na kartama i drugi razni ološ. Sjeo sam u kut i naručio vino, jedino koje su imali. Promatrao sam goste i zamišljao kako se tuku bez iznimke kad izbije svađa, kao u kazališnoj sceni komičnog predaha što slijedi nakon dramatičnog dijaloga.

Što je noć dalje odmicala, postajalo je življe. U jednom kutu sjedila je skupina vojnika i razuzdano pjevala neke pjesme o povratku s bojišta. S drugog stola odmjeravale su ih dvije žene za zabavu i, kako bi se koji okrenuo prema njima, prebacivale nogu preko noge. Gojazna konobarica išla je koketno od stola do stola pri čemu bi se o svaki nehotice očešala. U drugom kutu sjedio je jedan olinjali starac. Na licu potamnjelom od alkohola nazirale su se masnice ili mi se to činilo. Pričao je sâm sa sobom i nazdravljao si vinom. Čuo sam kako priča vic kojem se potom sâm nasmijao. Na sebi je imao nešto nalik na iznošeni gospodski kaput kroz koji su mu stršili goli laktovi. Ponašao se kao da je ovamo nabasao slučajno i sad se dobro zabavlja, prezrivo gledajući šljam oko sebe. Pokreti su mu bili rafinirani, elegantni. Dostojanstveno je dizao čašu najjeftinijeg vina u gradu i pijuckao ga poput sommeliera. Primijetio je da ga promatram pa mi je kimnuo i podigao čašu u znak zdravice. Ustao sam i prišao njegovu stolu.

„Smijem li?“ upitao sam. On je kimnuo. Sjeo sam i promotrio ga izbliza. Oči su mu bile poprimile pseći izgled. Možda zbog toga što prosi, pomislio sam.

„Čovjek se mora odmoriti nakon radnog dana“, reče mi.

„Naravno“, odgovorih.

„Upravljam tvornicom, velikim postrojenjem“, profufljao je kroz preostale sive zube.

„Kojom tvornicom?“

„Tvornicom... oružja! Glavni sam kod proizvodnje. Kako ja kažem, takvo oružje moraju napraviti.“

„Ma nemojte. To je velika odgovornost.“

„Golema! I ne znate kako je teško voditi proizvodnju pušaka i... topova. Svaki vijak mora biti na mjestu. A sve sam vodim.“ Ljuljao se na klupi i u zraku prstima pravio kolute.

„Zacijelo ste vrlo imućni.“

„Jesam. Dobro živim. Vozim se na posao kočijom.“

„Sigurno jedete svježi kruh za doručak.“

„Ha ha! Naravno, svježe pečeni uvijek me čeka za stolom!“ zaljuljao se prema meni.

Kad se nakon bezbrojnih čaša vina uputio van, krenuo sam za njim. Slijedio sam ga dobar komad puta duž dokova pokraj kojih su se nanizale riječne brodice. Hodao je lijevo-desno, kao da je svejedno kuda ide, nastavljajući razgovor iz krčme sâm sa sobom. Polako sam ga sustizao i naposljetku ga primio za rame. On se okrenuo i pogledao me pijanim očima. Bio je to taj poznat pogled nepoznatih očiju koji sam tražio: pogled iz kojeg je davno iščezla svaka ljudskost i mogućnost kajanja. Gledao sam ga pozorno trenutak i onda ga ošamario iz sve snage. On je zateturio i srušio se na smrznutu zemlju. Rekao sam mu: „Smeće jedno.“ Gledao me u nevjerici i polako se povlačio preda mnom. Udario sam ga iz sve snage nogom u trbuh. Jauknuo je i sklupčao se na zemlji. Stao sam ga udarati sve jače, po nogama, glavi, trupu. Možda sam mu slomio rebro. Cvilio je, ali se nije branio. Primio sam ga za kaput i šakom udario nekoliko puta u lice, svaki put snažnije. Ponovno sam ga promotrio, ležao je u fetalnom položaju, pokrivši lice rukama. Pljunuo sam ga, okrenuo se i pošao natrag. Nisam se okretao. Požurio sam se u mrak prošaran bijelim točkama. U ruci sam stiskao kartu za vlak.

Ivana Rogar

Rođena 1978. u Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu diplomirala komparativnu književnosti te engleski jezik i književnost. Urednica je u nakladničkoj kući Durieux, a bila je član redakcije časopisa Quorum i Libra Libera u kojima je uredila više temata iz područja književne teorije i suvremene književnosti.

Radila je kao prevoditeljica (s engleskog je prevela više romana te brojne prozne tekstove za Zarez, Quorum, Libru Liberu i druge časopise). Kao vanjska suradnica u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža je za Proleksis enciklopediju sastavila četrdesetak književnopovijesnih i književnoteorijskih natuknica. Znanstvene i esejističke tekstove objavljivala je u Hrvatskom filmskom ljetopisu, Quorumu, 15 dana i dr. Priče su joj prevođene na engleski, mađarski, francuski i bugarski.

Objavila: *Tamno ogledalo* (pripovijetke, 2014), *Tumačenje snova* (pripovijetke, 2016, nagrada Janko Polić Kamov) i *Grad, pepeo* (roman, 2020).

Biblioteka Online

knjiga 218

Ivana Rogar

TAMNO OGLEDALO

© 2022 Ivana Rogar

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2022

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Davor Ivankovac

Fotografija

Squirrel_photos / Pixabay.com

Objavljeno

21. kolovoza 2022.

ISBN 978-953-374-017-1 (HTML)

ISBN 978-953-374-018-8 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-374-019-5 (PDF)

ISBN 978-953-374-020-1 (MOBI)

Prvo izdanje

Durieux, Zagreb, 2014.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Zagreba i Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske.**